FRANK HELLER

DU DÅRE I DENNA NATT...

STOCKHOLM ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Helsingfors 1949 • Mercators Tryckeri

Förord till den elektroniska utgåvan

Du dåre i denna natt... utkom 1922. En nyutgåva från 1949, tryckt i Helsingfors, digitaliserades i januari 2018.

Du dåre i denna natt...

Sommaren 1922, då jag bodde i Zell am See, inte långt från Salzburg, läste jag en notis i någon österrikisk tidning: en dåre som suttit på hospitalet sedan 1913 hade brutit sig ut och utan föregående varning presenterats för Europa efter första världskriget. Efter mycket kort tid återvände han självmant: han fann att Europa var ett större dårhus än hans hospital!

Längre fram på sommaren, i fristaten Danzig, erinrade jag mig denna historia. En egendomligare syn än den gamla hansestaden och dess annex Zoppot erbjödo var det svårt att tänka sig; alla värden voro i gungning, den polska och den tyska valutan tycktes tävla om vem som först skulle uppnå den absoluta nollpunkten; polacker och tyskar i tvungen symbios påminde mest av allt om två sammankedjade rovdjur som förtäras av lust att äta upp varandra, men inte få lov; österifrån kom det hemska rykten om vad som skedde bakom den röda gränsen; västerut ropade Amerika på betalning för krigsskulderna — »den amerikanska kapitalismen höll på att slakta den europeiska och hade användning för allt utom dödsskriket», som det heter om slaktarna i Chicago.

Jag beslöt att låta *min* dåre komma lös i denna miljö.

Vad skulle han säga, om man släppte lös honom i det nuvarande Europa?

FÖRSTA KAPITLET.

Ist etwas los in Danzig?

I.

Djup Versaillesfred vilade över Europa, Asien, Afrika och Australien; valutor rasslade utför backe; politici mördades; befolkningar dogo av svält; halva världen ropade på varor, och halva världen gick arbetslös; man förde krig i öster, söder och väster. Polen förde krig mot Litauen; Ryssland förde krig mot Polen; Rumänien hotade Ungern; Ungern hotade Österrike; Jugoslavien sade: håll mun! till Italien, och Italien sade: håll mun själv! till Jugoslavien. Djup fred vilade alltså över hela världen (utom Amerika, som undanbett sig fredens välsignelser), då en blond herre steg i land på Rügens kust.

Han var svensk medicine kandidat, men om man ville karakterisera honom med en bild där han gick i land i

Sassnitz, kan ingen jämförelse passa bättre än en jämförelse med gubben Noak. När Noak gick ur arken, var det ålderdomen och tvivlet som på nytt togo den jord i besittning, vilken syndafloden förgäves sökt förnya. När Gerdt Lyman gick över landgångeni Sassnitz och satte fötterna på Tysklands jord, var det också ålderdomen och tvivlet som stego i land i det förgäves härjade Europa. Patriarken, som sett jorden gå under i vatten, kunde inte ställa sig mera skeptisk mot mänsklighetens framtid än medicinaren som sett jorden gå under i blod. Han var inte gammal till åren, men väl, som han hoppades, till sinnet, och för att understryka det tillhörde han föreningen De Tidiga Åldringarna. Redan som gymnasist i skolan hade han anlagt det leende tvivlets ståndpunkt; klass för klass hade hans betyg kommit honom att ställa sig alltmera skeptisk mot möjligheten av att lösa världsgåtorna och grundlagt den åskådningen hos honom att alla ansträngningar voro onyttiga och meningslösa. Femton års universitetsidéer bidrogo att bringa denna åskådning till mognad. Men tre saker fördjupade den. Den första var världskriget, mänsklighetens bankruttförklaring. Den andra var den omständigheten, att en kusin till honom och inte han själv gifte sig med ångköket i staden och därigenom besparades vidare onödiga ansträngningar. Den tredje, på vilken han själv lade huvudvikten, var hans psykiatriska studier.

— Tro mig som psykopat, brukade han säga, hela världssystemet är en dårhusfantasi; alla människor äro galna; vad vi kalla en tjugufyra karats förnuftig människa existerar inte. — Sätt dig in i de manodepressiva sinnessjukdomarnas karaktär, sade han, la folie circulaire, denna sjukdom, som är ett kretslopp av överdriven glädje över ingenting och överdriven sorg över ingenting, så förstår du att vi allasammans lida av folie circulaire. Vi glädjas åt idiotiska småsaker, en examen som vi tagit, en växelsom vi gjort, eller vi sörja, när de misslyckats — är det annat än när de vansinniga på hospitalet gnugga händerna över glasbitar och papperslappar eller tjuta av sorg när man tar dem från dem? — Nej, hela världsförloppet är ingenting annat än en folie circulaire. För närvarande genomlöpa vi det depressiva stadiet, därför att vi ha haft ett världskrig, men det finns ingen anledning att ta ett världskrig högtidligare än andra saker. Om en tid glädjas vi över något lika meningslöst. Alla ansträngningar äro lika meningslösa. En axelryckning är min enda gest mot tillvaron!

Stundom framkallade denna stora skepticism en viss räddhåga hos de personer, som trasserade hans växlar av fruktan att eljest göra sig löjliga i hans ögon; en namnteckning bör ju minst av allt tagas för högtidligt. Då log han överseende och sade gåtfullt:

— En skeptiker som jag kan tvivla på alla handlingars moral, men en omoralisk handling kan han inte begå, därför att han inte anser den värd mödan.

Stundom antydde någon en önskan att han skulle hänge sig åt den idiotiska glädjen över en examen som han tagit i stället för över en växel, som han gjort. Då svarade han kort:

— Eftersom alla ansträngningar äro meningslösa komma de alltid tids nog, och det finns ingen anledning att göra dem i otid.

För övrigt var han lång, kutryggig och hade ett tunt, hopknipet och satiriskt leende. Han publicerade inte storleken av sin växelportfölj i tidningarna på samma sätt som bankerna, men han kunde ha gjort det utan att behöva slå ned ögonen. De enda ting, han tillerkände något värde, voro stora hjärnan, välsittandekläder, god mat, endossenter, och (i likhet med Noak, som han förut jämförts med) goda vinmärken.

II.

En dom reser sig med trubbiga torn och ett golv, som trampats gropigt av trettio generationer; gröna kanaler korsa slingrande gator med gavelhus vid gavelhus i oändlig serie; sädesmagasin lyfta sina tapirprofiler mot en vattrad himmel; en hamn rasslar av ankarkättingar och sjunger av hammarslag; hundraåriga handelshus spinna trådar mot öster och väster; i gamla patriciersalar glöda gyllenläderstapeterna i kvällssol; förnumstiga män med känsliga näsor avprova likörer som de ha bryggt av pomerans och guldflingor; — detta är Danzig, Weichselns drottning, en stad som aldrig har tvivlat på sig själv. Många ha kämpat om den rika och mäktiga stapelplatsen för

Östeuropa, svenskar, polacker och fransmän, men endast en gång har den erövrats med våld och den som erövrade den då, hade erövrat halva Europa förut. När den i Versaillesfreden blev den Fria Staden Danzig, blev den det för tredje gången utan att ändra karaktär.

Utom sin rikedom, sina traditioner och sina gamla köpmannasläkter, har Danzig i närvarande tid en särskild berömmelse: professor Oscar Freudenthal. Professor Freudenthal är psykopat. Han vet allt om folie circulaire. Kverulantismen har inga hemligheter för honom. Han har som ingen inträngt i den senila demensens problem. Han utläser människornas karaktär ur deras drömmar. Han samlar på sällsamma manier som andra samla på giftiga orkidéer. Hansrykte når till ententeländerna. I England medges det öppet att professor Freudenthal, fastän han är tysk, som ingen har inträngt i galenskapens väsen. — Varför fastän han är tysk? viska paristidningarna elakt; varför inte emedan? Ett land med sådana styresmän måste vara en ideell plats till att studera sinnessjukdomarna på! Men åtminstone en av alla le Kaisers sinnessjukdomar (tillägga de allra som elakast) torde ständigt förbli en gåta för monsieur Freudenthal — Allerhögstdensammes psychopathia vagans, hans ressjuka.

Härmed anspela de elaka tidningarna på en egenhet hos professor Freudenthal som är allbekant. Liksom professor Kant på sin tid vägrade att gå utanför Königsberg, vägrar professor Freudenthal att gå utanför Danzig. Han lämnar sitt hus vid Graben var dag klockan nio för att göra sin morgonpromenad, men denna promenad går aldrig utanför Danzigs område och den går aldrig till dess järnvägsstation. Icke ens våren väcker några resedrömmar hos honom, och om den gör det, bli de endast föremål för hans psykopatiska fackintresse.

Denna berättelse är bland annat berättelsen om hur professor Oscar Freudenthal reste jorden runt utan att lämna Danzig.

III.

Fristaten Danzig har en extra lockelse utom professor Freudenthal: badorten Zoppot. De öppet vansinniga strömma till professor Freudenthal, de mera diskret vansinniga till Zoppot.

Zoppot är en praktfull, vit badstrand, där en bättretysk badpublik en gång i tiden reste sandborgar, strandkorgar och imperialistiska tyska flaggor. Genombrottet i Versailles omskapade även denna strand. Nu betyder Danzig republiken Polens tillgång till havet i merkantilt avseende, och Zoppot dess tillgång till havet i hygieniskt. Och sedan den tid, då Röda havet klöv sig och dess sandiga strand uppvisade tiotusentals tåavtryck av bestämd form, ha icke så många tåavtryck av samma form funnits samlade på ett enda sandigt ställe som nu vid Zoppot. Tåavtryck, som om de bevarades, skulle ge framtidens arkeologer mycket att tänka på; inåtvända tåavtryck; små, energiska tåavtryck; tåavtryck, där alla tio tårna äro samlade och liksom konsoliderade till ett Gesellschaft mit beschränkter Haftung.

Svartskäggiga män vandra i sina badlakan i samtal om ekonomiska teorier. Mörkögda barn bygga sandslott, och alla sandslotten taga form av bankpalats och växelkontor. I vattenbrynet skvalpa fylliga najader, vilkas frontlinjer ha samma nedåtgående tendens som den nya republikens valuta. Unga gyllenhåriga kvinnor meddela varandra den sista dollarkursen, och all oxygenol är utsåld på apoteken och ingen kan gurgla sig, ty om den nya republikens döttrar inte kunna bli blåögda, kunna de åtminstone bli blonda. Glansögda män med smidiga fingrar betrakta uppmärksamt allt detta; endast en sak se de förbi med motvilja, och det är de anslag där man varnar för överträdelse av sjunde budet och uppmanar allmänheten att passa på sina insatser i kasinot.

Ty i riktig känsla av vad tiden kräver har man gjort Zoppot till en spelhåla. Det spelas rulett från elva påförmiddagen till elva på kvällen, och baccarat från tre på eftermiddagen till sju på morgonen. Ansikten glöda; bedövande parfymer utströmma från fylliga barmar; juveler gnistra på fylliga fingrar; vid alla bord höres det höga ropet: — stopp, det var min sats! svarsropet: — nej, det var min! och som en trött refräng de överansträngda krupiärernas: — men, mitt herrskap, vi äro väl inte på en marknad! Utanför spela musikkapellen

från tidigt på morgonen; mångfärgade fontäner plaska; hästkapplöpningar omväxla med hundkapplöpningar; senegalesiska negrer bestormas av älskande kvinnor på danslokalerna; lustaeroplan stå färdiga att lyfta jordens salt mot eterns svalka.

Detta är genombrottets Zoppot.

IV.

Gerdt Lyman hade som skeptiker en fast rotad tro på sig själv. Om den var mera rotad i något fall än i andra, var det i den punkten, att hans psykiska överlägsenhet måste ge honom ofelbar tur i hasardspel och att endast en otidsenlig lagstiftning i hemlandet hindrat honom från att göra sig en förmögenhet på sin tur.

När det alltså står skrivet, att Gerdt Lyman gjorde ett lån och reste till Danzig för att höra på professor Oscar Freudenthals föreläsningar, är det en sanning med modifikation. Hade inte Zoppot legat strax bredvid, hade professor Freudenthal knappast fått påräkna kandidat Lyman bland sina åhörare. Och den sommardag som såg kandidatens ankomst till Danzig såg också hans intåg i Zoppot.

Vid detta tillfälle gingo tankar genom hans huvudsom skulle gett hans endossenter anledning till allvarliga farhågor, om de kunnat läsa dem på telepatisk väg. Redan länge hade han sagt sig att han inte studerade psykopati för att böta de sjuka. Det var ju hopplöst, då alla människor faktiskt äro galna. Vidare stod det klart för honom att hans sista lån gjorts med utpräglad svårighet. Och han tilltalades inte av svårigheter. Nej, kunde man göra sig en ordentlig summa på sin tur i Zoppot, vore det det allra bästa. Då stod man fritt; då kunde man resa hem, lösa in sina papper och taga examen — om man ville. Å andra sidan: varför skulle man taga examen? Varför skulle en examen vara mödan värd mera än andra ansträngningar? Gerdt Lyman visste det inte. Och om man inte tog examen, vad tjänade det då till att lösa in sina papper? — Det föreföll som om den skeptiska moralen trots allt gav anledning till en viss oro för de personer som trassera och endossera.

Gerdt Lyman reste till Zoppot. Men vi vilja inte tala om hans spel i Zoppot. Det har redan skrivits alltför mycket om spel. Om spelets immoralitet, nyckfullhet, hårdhet och grymhet. Gerdt Lyman var som filosof höjd över den första egenskapen, men inte över de följande. Spelet var hårt mot honom, det behandlade honom, enligt vad han viskande medgav för sig själv, en canaille. Det gäckade hans finaste beräkningar, det hånade hans slugaste kombinationer; om det varit möjligt skulle det berövat honom tron på sig själv. Fastän det var löjligt att uppröras över något som helst, blev han upprörd, när krupiärerna med hesa berlinröster, som i sig själva voro svårbegripliga, ropade ut tal, som voro obegripliga i sin absurditet:— Ett, tjugutvå, trettiotre, fjorton!

Nej, vi ha andra uppgifter än att föra spelprotokoll mitt i larmet av mörkhyade spelare i Zoppot. Professor Freudenthal väntar oss, och det hemlighetsfulla huset i Danzig väntar på oss med alla sina mysterier. Vi lämna Zoppot. Detsamma gjorde även Gerdt Lyman — med tiden. Efter tre dagar och efter att ha förlorat tre fjärdedelar av det sista lånet, steg han upp i ett tåg, där en oändlighet av små konsoliderade tår trampade på varandra, inneslutna i lackskor.

V.

I Graben n:r 4 möttes Gerdt Lyman av en vetenskaplig motgång ovanpå sin ekonomiska. Professor Freudenthal var visserligen i staden, ty han lämnade den ju aldrig, men hans föreläsningar voro uppskjutna, och han tog inte emot. Han var sysselsatt med att avsluta en avhandling om schizofreniens väsen, och innan den var färdig, var han död, för omvärlden. När blev den färdig? Det visste ingen, men den blev i varje fall inte färdig på två veckor. Kom igen om två veckor, herr doktor, så kan jag nog ge er besked!

— Men jag har rest ända från Sverige för att höra professorn.

— Tut mir leid, herr doktor, men det finns folk som kommer ända från Japan i samma ärende.

— Och jag är ingen vanlig studerande. Mina psykiatriska studier, Gerdt Lyman sköt fram sitt bröst och sin ganska imposanta mage, som om de voro dokument i saken, mina studier ha sträckt sig över femtonår. Märk: femton år. Jag anser, att professorn bör mottaga mig en confrère.

Professorns gråhårige tjänare såg på honom och svarade med oändlig värdighet:

— Och professorn är ingen vanlig professor. Hans psykiatriska studier skaffade honom geheimerådstiteln av, han gjorde honnör, vår allernådigaste kejsare. Professor Freudenthal är inte kollega med någon annan än sig själv.

VI.

Vad skulle Gerdt Lyman göra? Sådan var hans sinnes överlägsenhet över motgångarna, att det inte tog honom tio minuter att avgöra det. Eftersom tre fjärdedelar av hans kassa voro borta och professor Freudenthal inte tog emot förrän om fjorton dagar, måste han göra ett nytt lån. Hans endossenter kunde omöjligen undgå att inse nödvändigheten av detta. Tills lånet var gjort fick han bo billigt, och när det hade kommit, kunde han ge sig i lag med kasinot igen.

Han telegraferade alltså order om att göra ett nytt lån till sina bulvanacceptanter och gick därefter till Hotel Krakau vid Heiligengeiststrasse i Danzig. På detta hotell, som avviker från sina grannhus därigenom att det inte vänder gaveln mot gatan, hyrde han ett rum i översta våningen, det enda rum som fanns i översta våningen, ett stort rum med en säng, ett bord, några stolar och ett väldigt klädskåp av ek. Det kostade hundra mark om dagen — femtio öre.

Portieren var en gammal polack som talade en nästan obegriplig tyska. Det lät som en enda serie spottningar.Gerdt Lyman såg ut genom rummets fönster och upptäckte någonting bland hustaken, som väckte hans intresse. Ett stycke bort lyfte sig en besynnerlig vitgrön glaskupol över de spetsiga taken.

— Vad är det där? frågade Gerdt Lyman. Ett observatorium?

Det var vad det närmast liknade. Den gamle polacken spottade ut det ena saftiga ordet efter det andra; äntligen begrep Gerdt Lyman ett ord som upprepades gång på gång:

— Strüwermann! Strüwermann! Strüwermann!

Vem var Strüwermann? Var han astronom? Hade Danzig flera vetenskapliga celebriteter än professor Freudenthal? Polackens språk gjorde det till en outrannsaklig hemlighet. Gerdt Lyman uppgav att få klarhet i frågan. Efter att ha rekreerat sig en smula gick han ned och åt i hotellets enkla matsal. När han var färdig med det, var klockan bortåt tio. Skulle han gå ut och se på det nattliga Danzig? Hade det några attraktioner? Han beslöt att fråga portieren till råds. På sin bästa tyska sade han till den gamla polacken:

— Vad säger ni, herr portier? Skall jag gå ut i stan? Ist etwas los in Danzig?

Den gamle polacken kuttrade avrådande:

— Njenje! Nix los! Nix los in Danzig!

Gerdt Lyman gick upp på sitt rum. Noga betänkt hade han mycket sömn till godo. Han lade sig på rygg på sängen och tände en cigarrett. När den var slut, tänkte han lägga sig riktigt.

Han tänkte göra det, men han kom inte i tillfälle att göra det. Någonting inträffade. Det visade sig, attportieren hade misstagit sig alldeles, när han påstod att ingenting alls gick lös i Danzig.

Ty plötsligt drogs rullgardinen framför Gerdt Lymans öppna fönster åt sidan. Fönstret förmörkades av en hårig, långskäggig företeelse, som nyfiket kikade in. Innan Gerdt Lyman hunnit utstöta det fasans rop, som ville upp ur hans bröst, tog varelsen ett par apliknande skutt över golvet och begrov sina fingrar i Gerdt Lymans av punsch

tämligen fylliga hals.

ANDRA KAPITLET.

Öar, ropande över oceaner av missförstånd.

Det hade tagit Gerdt Lyman trettiotre år om vardera minst trehundrasextiofem dagar att grundlägga, uppbygga och utforma sin skeptiska åsikt om livets värde; det tog honom inte trettiotre sekunder under den nattlige gästens fingrar att upptaga sin åskådning till revision, ifrågasätta dess berättigande, förneka det och rossla om lov att få leva. Småningom lossade gästen sitt grepp; han klämde ett par gånger om Gerdt Lymans struphuvud, som man klämmer om bollen på en rafraichisseur, och släppte det sedan, i det han viskade:

— Skrik inte, för då!!

Han gjorde en illustrerande gest. Gerdt Lyman, vars hals var värre åtgången utvärtes än den någonsin varit invärtes, såg svagt stönande på honom. Vem var han? Vad var han? Tydligen en förbrytare, förmodligen rymd ur fängelset, uppenbarligen professionell inbrottstjuv och mördare. Skulle han skrika på hjälp? Vad tjänade det till? Han bodde ensam i översta våningen av detta förbannade hotell; innan någon hörde honom, var han för längesedan i Hades. Varför hade han någonsinkommit till Danzig? Varför hade han hyrt i ett sådant hus?

— Mörda mig inte! bad han hest. Vad har jag gjort er? Vad vill ni med mig?

— Ni är utlänning, sade mannen ovanpå honom kort. Vad är ni för nation?

— Svensk, sade Gerdt Lyman och kände en nationalism vakna inom sig, som han inte märkt tecken till på åravis. Svensk — ni vet, Gustav Adolf — vi ha alltid hjälpt tyskarna —

— Min mor var svenska, sade den skäggige mannen. Gerdt Lyman sökte efter några rörande ord för att med utgångspunkt från denna halva släktskap motivera sitt krav på livet. Mannen ovanpå honom gjorde en gest, som befallde honom att tiga. Han teg. Den skäggige studerade honom och rynkade ogillande ögonbrynen, tydligen missnöjd med vad han såg. Plötsligt tycktes det falla honom in, att han kanske inte gjorde något gott intryck själv, ty han sade i hotande ton:

— Vad tror ni om mig?

Vad tror man om en person som kommer in genom fönstret i tredje våningen klockan elva på kvällen, klädd i en sliten åtsittande dräkt av svart trikå, och vars huvud är så hårigt att han liknar den felande länken? Det är inte möjligt att säga honom stora komplimanger, men så länge han har ens struphuvud i sina händer, är det inte heller möjligt att vara alltför uppriktig. Gerdt Lyman fick en ingivelse.

— Vad jag tror om er? upprepade han med ett försök till en replik. Jag tror, att det är ganska längesen ni var hos barberaren.

Hans svar skördade ett bifall som han inte vågatvänta sig. Hans gäst brast ut i ett våldsamt, minutslångt skratt, som inte verkade mindre imponerande, därför att det var alldeles ljudlöst:

— Hahahahahahahahahahaha hahahahahahahaha! Hahahahahahahahahahahahahahahahahahahahahaha! Hahahahahahahahahahahahahahahahahahahahahaha! Ni har rätt! Det är längesen jag var hos barberaren! Hahaha! Men det fanns heller ingen barberare i den sibiriska expressen!

— Den sibiriska expressen, mumlade Gerdt Lyman förbluffad. Kommer ni från Sibirien?

I hans gästs utseende fanns intet, som stred mot antagandet att han kom från Sibirien, försåvitt man med Sibirien tänkte på kvicksilvergruvorna eller andra etiska förbättringsetablissemang. Hade han rest med transsibiriska expressen, var det förvisso som fripassagerare under järnvägsvagnarna — dumheter, den expressen fanns ju inte, den var ju inställd sedan år tillbaka! Kriget hade tagit den som det tagit alla bekvämligheter — drickbart öl bland

annat och tändstickor på kaféborden. Mannen ljög.

— Men! började Gerdt Lyman.

— Men vad?

— Expressen, som ni talade om, går ju inte.

— Går den inte? Den går var dag. Det kan jag lova er, att den gör!

— Den har inte gått på många år. Och om den också hade gått hur kunde ni komma genom Ryssland och hit till Danzig?

— Varför skulle jag inte kunna göra det?

Gerdt Lyman stirrade. Mannen såg fullkomligt allvarsam ut.

— Varför? Därför att det är nästan omöjligt att komma genom Ryssland i vanliga fall. Och just nu är det omöjligare än någonsin, därför att Ryssland för krig med Polen.

Gerdt Lymans nattliga gäst blev synbart intresserad.

— Vad säger ni? Krig? Jag har inte varit hos barberaren på länge, som ni säger, och ni vet, det är hos barberaren man hör skvallret! Har Polen gjort uppror mot Ryssland? Det hade jag aldrig trott om polackerna. Är tsaren vid fronten? Vad säger kaisern?

Gerdt Lyman kunde inte ta sig om huvudet, ty hans gäst höll envist bägge hans händer slutna i sin högra hand med ett järngrepp. Med den vänstra hade han försett sig ur Gerdt Lymans cigarrettfodral och rökande som en vulkan, eller som människor röka som länge fört en billig, men tobakslös tillvaro på statens bekostnad. Länge! Det var inte ordet. Han måste ha suttit i åravis i strängaste avspärring, när han kunde tala som han gjorde. Har Polen gjort uppror mot Ryssland? Är tsaren vid fronten? Vad säger kaisern! Vad var det för antediluvianska frågor? Vilka förbrytare fingo en avspärring som gjorde en sådan okunnighet möjlig?

Endast ett slag: det värsta slaget av mördare ... Ja, endast mördare ... Han låg här på rygg, vanmäktig som sköldpaddan i detta läge, med en mördare av värsta sorten över sig ... Varför, ack varför tog han in på detta förbannade hotell?

Gerdt Lymans nattlige gäst talade oavbrutet mellan rökskyarna.

— Nej, det förvånar mig att polackerna ha haft kurage att göra uppror, men om de skulle lyckas med sitt uppror, så kan ni vara lugn för att vår kaiserblandar sig i spelet, precis som tsaren gjorde mot ungrarna 1848. Den ene autokraten hjälper alltid den andre. När de ha var sin miljon soldater, måste de antingen slåss för varandra eller mot varandra. Nå, jag är för resten ingen fiende till enväldet. För min del finner jag det förnuftigare än pöbelvälde, och andra möjligheter har man nu inte att välja mellan. Men svara då, hör ni inte att jag talar till er? Hjälper vår kaiser tsaren?

— Nej, det gör han inte.

— Det var besynnerligt. Varför inte?

— Han har sina giltiga skäl, sade Gerdt Lyman svagt. Han är förhindrad. Han sitter själv fången i Holland.

Gerdt Lymans gäst öppnade ögonen och glömde att röka.

— Sitter vår kaiser fången i Holland? Och Tyskland tillåter det?

— Ja, Tyskland rör inte en finger.

— Det är omöjligt! Och tsaren hjälper inte sin kusin?

— Nej, den nye tsaren är kommunist. Han för krig med Polen för att införa kommunismen i Polen. Han skulle aldrig föra krig för att insätta er kaiser.

Gerdt Lymans gästs ögon glödde i kapp med hans cigarrettspets.

— Försöker ni göra er kvick på min bekostnad?

— Nej.

— Gör det inte, för då —

— Aldrig, det lovar jag.

— Och varför skulle vår kaiser vara fånge i Holland?

— Därför att han förlorade kriget.

— Kriget? Vilket krig? Vem förde han krig mot? Frankrike?

— Ja.

— Jag kunde tro det. Det såg ju ut så. Det gör mig ont. Envåldet har verkligen sina avigsidor. Förde han krig mot någon annan?

— Ja, också mot England. Gerdt Lyman ryste. Vad hade hans gäst begått för förbrytelser för att hållas i en sådan avspärrning?

— Också mot England? Då förstår jag att han förlorade. Kanske också mot andra än England och Frankrike?

Gerdt Lyman beslöt att göra rent bord.

— Ja, också mot ett par stycken andra. Mot Ryssland, Italien, Belgien, Serbien, Rumänien och Montenegro. Dessutom mot Förenta staterna, Kanada, Sydafrika, Australien, Nya Zeeland och Indien. Dessutom mot Japan, Kina och Siam. Dessutom mot Brasilien, Peru, Equador, Columbia, Bolivia, Costa Rica och Panama. Dessutom mot Haiti. Dessutom — vem var det? — jo, dessutom mot Liberia.

Gerdt Lymans gäst satt stel.

— Ni är galen! Det är en dårhusfantasi! Hur länge varade kriget? En månad? Två?

— Det varade i fyra år.

— Det är omöjligt! Ni är galen!

— Jag är inte galen. Det är sant.

— Höll Tyskland ut i fyra år mot hela världen?

— Ja.

— Ni säger det så kallt! Är ni inte utom er av beundran?

— Bah, vad finns det att göra affär av i ett världskrig.

— Och kaisern är fånge i Holland?

— Ja.

— Och vem regerar i Tyskland. Kronprinsen?

— Nej. En sadelmakare.

Spänningen i gästens ansikte brast, som en sträng som är för hårt spänd. Han föll samman i konvulsioner, han förvred ansiktet i grimaser, han slog sig på knäna med sin fria hand och skrattade sitt hemska ljudlösa skratt: — Hahahahaha! Å — hahahaha! Ni är storartad! Ni förändrar inte en min. Hahahaha! Fyra års krig mot hela världen! En sadelmakare! Ni förändrar inte en min, ni ligger och berättar mig de grövsta rövarlögner med det trovärdigaste ansikte i världen. Hahahahaha! Krig, krig, krig i fyra år mot hela världen! Var så god! Tsaren i Ryssland är kommunist, och en sadelmakare regerar i Berlin! Å — hahahahaha! Ni är modig! Konvulsionerna

avtogo långsamt; han körde sitt håriga ansikte inpå Gerdt Lymans och såg på sin värd med beundrande ögon. Ni är modig! det säger jag, ni vågar driva med mig med mina fingrar om halsen! Jag kunde ta humör, jag kunde mörda er utan vidare, men ni driver fräckt med mig! Jag tycker om er, ni har verkligen kurage, fastän ni inte ser ut som om ni hade det. Tänk, jag behövde bara trycka om er hals, så var det gjort — nej, jag skall inte göra någonting! Jag är glad att jag kom hit till er! Ja, det är jag, glad, riktigt glad, och det skall ni vara också! Ni skall få hjälpa mig att hämta mina pengar. Jag har en miljon! Och ni skall få tiotusen — nej, ni skall få tjugutusen. Ett gott skratt är värt tjugutusen. Å — hahahaha! Ett land mot hela världen i fyra år, och tsaren i Ryssland är kommunist! Jag har rest och rest, men jag har aldrig träffat er make! Nej, inte fastän jag rest och rest —

Hans blick blev avlägsen; hans röst sjönk, den blev entonig och surrande.

— Rest och rest med alla möjliga expresser, runt, runt, jorden runt — jorden runt oupphörligen — oupphörligen, på åttio sekunder. Pst — Paris, Petersburg, Vladivostok — San Francisco, New York, Paris — åttio sekunder. Färdigt! Om igen — om igen! Man blir yr i huvudet av att resa så mycket! Och det är ensamt. Ingen att tala med i tåget! Goldschmidt — en obildad neger. Jag har vägrat att tala till honom på sex år. Men i kväll — i kväll lurade jag honom!

Rösten steg igen, han körde sitt skäggiga ansikte i omedelbar närhet av Gerdt Lymans, och hans ögon lyste som glödlampor av triumf.

— I kväll lurade jag Casimir! Jag bestal Goldschmidt, jag växlade om den sibiriska järnvägen — det är inte något arbete för en ensam människa, men jag gjorde det, jag tog upp på Novaja Semlja, och sen var det inte svårt att komma till Nordpolen. De trodde de hade mig fast, de trodde, de hade mig i gott förvar för många år — men du dåre, i denna natt! I denna natt lurade jag dem! Jag rymde, men jag höll aldrig på att komma någonstans, alla takluckor voro låsta, och de här fördömda gavelhusen har ju inga fasader, men så såg jag ert hus, det hade fasad, jag hoppade in genom ert fönster och det ångrar jag inte, och det skall ni inte heller göra! Ni är bra! Ni skall ha tjugutusen av min miljon! Inte sant, det var bra att jag kom hit?

Han såg på Gerdt Lyman. Det var tydligt, att han väntade sig utbrott av tacksamhet, och Gerdt Lyman skyndade sig att släta all skepsis ur sitt ansikte och lägga det i hänförda veck. Invärtes förbannade hanför tredje gången den dag och stund, då han satte foten över tröskeln till detta hus. Det var inte längre något tvivel möjligt om vilken samhällsklass, Gerdt Lymans nattlige gäst tillhörde. Han var ingen förbrytare, eller åtminstone ingen vanlig förbrytare. Han tillhörde den kategori av personer, för vilkas skull Gerdt Lyman legat femton år vid ett dyrbart universitet, och för vilkas skull han senast gjort en evigt förbannad resa till Danzig och professor Freudenthal. Jorden runt på åttio sekunder! i kväll växlade jag om sibiriska järnvägen och kom hit över Nordpolen! i morgon får ni tjugutusen av min miljon! Förvirrat föreställningsliv, mordlusta och storhetsvansinne! Den person, som satt ovanför Gerdt Lyman med sitt skäggiga ansikte lutat tätt mot hans eget i väntan på tack och bifall, var en dåre och intet annat. En dåre, eller för att använda den oofficiella terminologien vid universitetet, en verklig blådåre —

Gerdt Lyman kände två varma saker sakta glida över sin kind. Den ena var en droppe ångestsvett som löst sig från hans hårfäste, den andra en liten hög glödhet aska från dårens cigarrett.

TREDJE KAPITLET.

Vad är detta för ett hus?

Ungefär samtidigt som medicine kandidaten Gerdt Lyman av sin skäggige gäst berömdes för kurage och skämtlynne, och själv fastslog gästen vara sinnessjuk, utspelades en egendomlig scen i ett hus som låg i samma kvarter, fastän inte vid samma gata som hotell Krakau. Det var ett trevåningshus, och i detta hus for en medelålders, jättestor man rasande runt i ett rum som var så egendomligt, att det måste beskrivas.

Rummet påminde mest av allt om läsesalen i ett offentligt bibliotek; det mätte gott tjugu meter i alla tre dimensionerna; det steg rakt upp genom husets alla våningar och kröntes överst av en liten grönvit glaskupol. Längs sidorna gingo gallerier med järnbarriärer; från golvet gick det lodräta järnstegar till översta galleriet; över detta lyfte sig glaskupolen, som inte på någon punkt kom i beröring med galleriet. Och till hela det stora rummet fanns det inte mer än tre dörrar.

Två av dessa dörrar sutto i första våningens galleri. De ledde in till fyra sammanhängande rum. Det första var en sängkammare, det andra ett badrum, det tredjeoch fjärde vanliga herrum. Möblerna i alla fyra rummen voro dyrbara, men slitna. Men det var inte möblerna som fångade uppmärksamheten. Det var en egendomlighet hos rummen själva. De fingo sitt ljus genom de två dörrarna till galleriet; alla fönster i rummen voro igenmurade; de fyra rummen liknade fyra celler.

Och ingångsdörren? Det fanns en ingångsdörr; den satt i bottenvåningen; den liknade en kassaskåpsdörr i tjocklek och tyngd; och den hade nyckelhål på insidan men ingen nyckel.

Golvet i första våningens rum var överhöljt med papper, böcker och ritmaterial. De lågo kastade huller om buller, virvlade omkring som av en tyfon. Men det som skulle fångat en tillfällig besökares uppmärksamhet var inte dessa kringströdda böcker och papper. Det var ett föremål som fyllde två tredjedelar av rummet från vägg till vägg, som gick nästan ända ned till golvet och steg nästan ända upp till glaskupolen. Och detta föremål var en ofantlig jordglob.

Det var en jordglob med nästan femton meters diameter, sittande på en mer än armstjock stålaxel, som var fäst i golvet och i glaskupolens järnstativ. Sedd på nära håll — och den måste ses på nära håll, ty den fyllde det mesta av rummet — gjorde den ett fantastiskt, ett överväldigande intryck. Man hade illusionen av att se en planet, inte bilden av en planet. Polerna lyste iskallt vita; på polarlandens kuster grodde den första svaga mossgrönskan; Rysslands tundror övergingo i Skandinaviens barrskogsbälte; Sydamerikas urskogar flätade hop sina grenar från Anderna till Atlanten; från Saharas och Gobis gula sandhav slungades ökensolen tillbaka i obarmhärtiga strålar; de blåoceanerna blänkte; gröna öar och vita korallrev stego ur deras svindlande djup. England lyfte sin avvisande profil mot Europa, och Japan låg hukat på språng mot Asien. Landgränserna, tecknade i blod, drogo sina åtskiljande röda streck, och floder och järnvägar, som förena folken, slingrade över gränser och kontinenter. Detta var globen. Runtom den gick en utskjutande gördel av järn som påminde om Saturni ring, och i dess skugga dvaldes den medelålders mannen med tjurnacken. Han var inte försjunken i begrundan av globen, denna speculum orbis terrestris. Han for runt som en rasande. Hela rummet badade i elektriskt ljus, men som om detta inte varit nog hade han med sig en handlykta med skarp, vit stråle. Med den lyste han in i alla vinklar och vrår. Då och då ropade han med hög röst ett och samma rop.

Det kom intet svar. Mannen med tjurnacken låste ingångsdörren med en besynnerligt formad nyckel, fäste lampan i ett bälte kring livet och for med överraskande vighet uppför järnstegen till det första galleriet. Han genomsökte de fyra rummen som vette ut mot galleriet, fann inte vad han sökte och änträde vidare till andra och tredje galleriet. Bägge gallerierna voro fulla av böcker och papper, men fastän han sparkade omkring dem till höger och vänster, fann han fortfarande inte vad han sökte. Hela tiden ropade han ett och samma rop. Till slut blev han stående med en näsduk mot pannan. Och plötsligt ryckte han till. Hans ansikte fick ett uttryck, som om han inte velat tro sina sinnen. Och dock hade ingenting särskilt inträffat. Ingenting annat hade inträffat, än att han just känt ett lätt luftdrag på sin panna.

Han lyfte huvudet och såg på glaskupolen. Det nästa han gjorde var att kasta sig utför järnstegen med ännu större hastighet än han använt, när han änträt uppför den. Det nästa att öppna den stora dörren, som ledde till yttervärlden, och låsa den bakom sig. Utanför den låg ett förrum, och i detta förrum satt en telefon. Han sprang till telefonen, ringde ursinnigt, ropade ett nummer, fick vänta, svor högt, fick äntligen förbindelse och fick ett besked, som kom honom att hoppa upp och ned av sinnesrörelse.

— Borta? Är han borta?

— Ja. Vem är det som talar?

— Goldschmidt! Hör ni inte, Goldschmidt. Det är jag som talar. När kommer han igen?

— Om en vecka.

— Var kan han träffas nu, genast?

— I Warschau.

— Var i Warschau?

— Det vet ingen. Är det något viktigt?

— Om det är något viktigt! Om! Herr Paul är — herr Paul har — nej, det är — det är för —

Mannen med tjuransiktet ringde av, ringde upp igen, ropade ett nytt nummer, fick vänta, svor på nytt och fick äntligen förbindelse.

— Professorn! Jag måste tala med professorn!

— Professorn tar inte emot, allra minst vid den här tiden.

— Han måste ta emot —

— Han tar inte emot —

— Han måste, han skall ta emot —

— Jag är professorns trotjänare sedan sexton år och jag garanterar att —

— Och jag garanterar er ert avsked på ögonblicket, om ni inte gör som jag säger. Hör ni!

— Professorn har förbjudit — vad skall jag säga?

— Ni skall säga: Himmelfahrtskanal 14! Men ni skall säga det genast, hör ni, genast!

— Himmelfahrtskanal 14? Vad är meningen med Himmelfahrtskanal 14?

— Meningen är att om ni inte genast säger det till professorn, står ni på gatan i morgon dag, det garanterar —

Mannen med tjuransiktet märkte att ingen längre lyssnade till hans hotelser. Hade de verkat? Han väntade, skakande av otålighet. Äntligen surrade det i telefonen:

— Är det Goldschmidt? Vad står på?

— Är det professor Freudenthal? Gudskelov!

— Vad har inträffat?

— Vad som har inträffat, herr professor? Det värsta som kunde inträffa. Han är borta!

Rösten i andra ändan av telefonen upprepade långsamt:

— Han — är — borta? Det är inte sant.

— Jo! kom det som ett rytande från mannen med tjurnacken. Dörren har varit låst, ingen har kunnat komma in till honom — men kupolen är öppen, och han är borta! Vad skall jag göra?

Det blev en lång paus. Därpå sade den andra rösten:

— Hur har det kunnat gå till?

— Jag vet det inte! Jag begriper det inte! Jag förstår det inte! Jag har nyckeln till dörren. Ingen har kunnat komma in till honom!

Mannen med tjurnacken talade inte längre, han tjöt. Det blev en ny paus.— Och nyckeln till järnvägarna? Hur är det med den?

Mannen med tjuransiktet ville ropa en försäkran in i telefonen, men hejdade sig och stack handen i innerfickan. Han fann inte vad han sökte. Han letade med högra handen och höll telefonluren med den vänstra. Han letade, tills svetten pärlade på hans panna. Till slut sjönk hans huvud och han viskade in i den tåligt lyssnande telefonen:

— Den — den — är stulen.

Rösten i andra ändan av ledningen sade lugnt:

— Det är bra! Vänta där ni är. Jag kommer strax. Men ni förstår väl vad detta betyder för mig — och för er?

FJÄRDE KAPITLET.

Över missförståndets ocean fortsattes samtalet.

Gerdt Lymans skäggige gäst såg på sin värd med ett uttryck av verklig tillgivenhet och sade:

— Tänk, vad det hade varit synd om jag råkat strypa er i hetsigheten! Jag var bra upphetsad, när jag hoppade in genom fönstret. Tyckte ni inte det?

— Vad? sade Gerdt Lyman. Hans tankar voro rätt förströdda.

— Att jag var upphetsad.

— Nej då, sade Gerdt Lyman med en röst som han försökte göra så stadig som möjligt. Varför voro inte alla hus gavelhus? Varför, varför?

— Säg mig en sak, fortsatte hans sinnessjuke gäst, och säg det uppriktigt, vad trodde ni egentligen om mig, när jag kom in genom fönstret? Såg det inte besynnerligt ut? Vad tänkte ni? Ni trodde väl, att jag var tokig?

— Nej då, ropade Gerdt Lyman, varför skulle jag tro det? Man behöver inte vara psykiater för att veta, att om någonting retar en dåre över all beskrivning, är det att man inte tror att han är alldeles klok. Varför reste han någonsin till detta förbannade land?

— Å, det kunde ju tänkas, och jag var rädd att ni kunde ha trott det, sade Gerdt Lymans gäst, tydligen lugnad. Mitt sätt var nog bra upphetsat, och en person utan omdöme kunde ha missförstått det och uppfattat det som utslag av sinnessjukdom. Jag är viss på att en sinnessjukläkare skulle ha gjort det. Om det finns ett släkte som jag hatar och föraktar, så är det sinnessjukläkare. De kommer och frågar: när stod slaget vid Waterloo? vem är kejsarens yngste son gift med? hur mycket är elva gånger femton? Kan man inte svara, så har man — vad heter det? — oordnat föreställningsliv. Om man har lust till saker, som inte alla andra ha lust till, är ens känsloliv rubbat. Då är det ändå värre. Jag skall säga er en sak: om man är noga på det, finns det inte en människa, som är riktigt klok.

— Säg inte det! mumlade Gerdt Lyman tillintetgjord. Hans egen älsklingsteori! En sinnessjuk hade gjort den till sin! Varför stannade han inte i Zoppot? Tusen, ack tusen gånger bättre att spela bort —

— Säg mig en sak, fortsatte den skäggige med växande kraft, ni är väl inte sinnessjukläkare?

— Hur kan ni tro det? mumlade Gerdt Lyman. Ja, tusen och tusen gånger bättre att spela bort hela lånet i Zoppot än att falla i händerna på denna blådå —

— Jag tror inte längre, att ni är det, sade den skäggige vänligt. Det var bara i början. Det fanns något hos er som — jag säger er, jag har instinkt, jag vädrar dem som trollen vädrade kristet blod! Ingen sinnessjukläkare skall föra mig bakom ljuset! (Gerdt Lyman ryste.) Den förste jag råkar skall dö för mina händer! Nej, ni är för kvick och modig för att vara det. Ni låg och berättade rövarhistorier mitt upp i ansiktet på mig utanatt blinka! Å — hahahahaha! Om fyra års världskrig och kommunistiska tsarer och Gud vet vad! Känner ni professor Freudenthal?

— Inte personligen! svor Gerdt Lyman. Bara till namnet, bara till namnet!

— Den! sade hans skäggige gäst med ett vältaligt tonfall. Det skall bli den förste som jag expedierar, när jag kan komma åt honom! Därför att han aldrig har satt foten utanför Danzig, medan jag håller av att resa jorden runt, resa, resa, oupphörligen, förklarar han att jag är tokig, att jag skall hållas inne! Har ni hört maken? Jag frågar er: har ni hört maken?

— Det är upprörande! skrek Gerdt Lyman med hög röst, ty gästens ögon brunno farligt, och han visade benägenhet att illustrera den behandling, han tillärnade professor Freudenthal, på sin värd. Om Gerdt Lyman själv någonsin i livet träffade professor Freudenthal, hade han ett par ord att säga den gode professorn för egen räkning. Att han spärrade inne denne blådåre, var klart och självfallet, det var hans förbannade plikt, men att han spärrade inne honom så eländigt slarvigt, att karlen bröt sig ut och kom in genom fönstret till professorns yngre kolleger mitt i natten, det var oursäktligt. Det kunde nästan se ut som illojal konkurrens. För övrigt framkallade det en flyktig förvåning hos honom, att hans, dårens och professorns livslinjer korsades här i Danzig.

— Att låsa inne en person för att han reser för mycket, fortsatte Gerdt Lymans gäst, är det inte vanvett, vet jag inte vad vanvett är! Det är som att säga till en fisk: det är fullkomligt abnormt att vara så mycket i vatten, som du, nu skall du rycka upp dig och levapå land! För hundra år sen botade doktorerna melankoli på det viset att de inympade skabb på folk. Eller också läto de dem köra i karusell tillräckligt länge. Jag tror nog, att melankoliska människor som fick skabb, hade svårt att sitta stilla och grubbla, och att de som åkte karusell fyra, fem timmar i rad blevo litet upphetsade, men jag skulle vilja se, vad det blev av doktorn, om han fick sin egen kur!

Gerdt Lyman lyssnade, lätt förvånad. Hade professor Freudenthal ordinerat inspärrning på grund av psychopathia vagans, hade han onekligen gjort sig skyldig till ett grovt återfall i forna tiders läkemetoder, och ett som kunde komma att stå honom dyrt. För övrigt var det egendomligt att en sinnessjuk person, som påstod sig komma från Nordpolen, och som talade om att resa jorden runt på åttio sekunder, kunde resonera så pass logiskt som den skäggige. Nå, hans föreställningsliv behövde ju inte vara mer än partiellt rubbat.

— Nu, sade den skäggige och lutade sig förtroendefullt närmare Gerdt Lyman, nu finns det en sak som ni måste ordna.

— Vilken då? frågade Gerdt Lyman med en rysning längs ryggen. Vad önskade den besatta människan av honom? Att hjälpa honom att mörda professor Freudenthal? Förmodligen.

— Svara mig först på en sak, och svara mig ärligt, sade den skäggige. Jag tycker om er. Tycker ni om mig?

— Jag tyckte om er från första stunden, ropade Gerdt Lyman.

— Ända från den första? sade den vansinnige förvånad. Men jag gjorde er hals illa!

— Det gör ingenting, sade Gerdt Lyman liberalt.

— Jag tycker mer och mer om er, det säger jag uppriktigt. Nå, då är vi alltså goda vänner?

— De bästa i världen.

— Det var vackert sagt, riktigt vackert. Nu förstår ni, att om jag ger mig ut i Danzig blir jag fast. De ha säkert folk ute efter mig. Goldschmidt, det djuret — och professorn - - Han vet vad han har att vänta. Men det gör detsamma eftersom ni är min gode vän. Jag lurar dem! Jag ger mig inte ut i Danzig! Jag blir hos er!

Gerdt Lyman bleknade. Detta var värre än han fruktat.

— Ni blir hos mig —

— Ja, har ni någonting emot det?

Gerdt Lyman tänkte blixtsnabbt. Om det fanns något på jorden, som han absolut inte ville, var det att förlänga samvaron med detta exemplar av människosläktet en sekund mer än nödvändigt. För att bli av med honom var han färdig till allt, lögn, mened, ja mord. Men han var vanmäktig. Dåren var honom långt överlägsen i

kroppskrafter, och han var blind för Gerdt Lymans andliga överlägsenhet. Gerdt Lymans resonemang hade inte avsatt några spår i dårens medvetande, men dårens fingrar hade avsatt dess djupare spår i Gerdt Lymans hals. Vad i all världen skulle han göra?

— Vad nu då? sade den vansinnige milt förvånad. Jag tyckte ni sade att vi voro goda vänner. Vill ni inte göra en så enkel sak som att gömma mig hos er?

— Visst vill jag det! Jag önskar ingenting högre!

— Men jag tyckte ni drog på svaret.

Gerdt Lyman fick den ingivelse han letat efter.

— Bara i ert eget intresse. Det här är ett hotell — jag förstår inte hur ni vill förhindra att betjäningen får reda på något när den städar.Dåren såg sig omkring.

— Ett hotell, mumlade han nedslaget. Ett hotell! Det var en annan sak. Gerdt Lyman trodde sig nästan räddad, då den sinnessjuke klarnade upp och pekade på fönstret.

— Betjäningen behöver inte se mig! Jag går ut på taket!

— Då ser grannarna er.

— De tro att jag är en taktäckare — nej, nu vet jag! Skåpet därborta! Jag gömmer mig i skåpet!

— Ni gömmer er i skåpet, upprepade Gerdt Lyman. Men var skall ni ligga? Här finns bara en säng.

— Jag ligger på golvet. Ni kan nog låna mig en bolster.

— Ni ligger på golvet, upprepade Gerdt Lyman nedslaget. Men maten? Hur skall ni få mat?

— Ni är så full av invändningar, sade den vansinnige förebrående. Man skulle tro att ni ville bli av med mig? Varför kan ni inte beställa upp mat åt mig?

Gerdt Lyman såg den roll, han borde spela.

— Därför, sade han, att allt som man beställer på rummet skall betalas kontant. Och jag är fattig. Jag har nästan inga pengar —

— Nej, vet ni vad, ni skulle vara ohövlig, om ni inte vore komisk! ropade den skäggige mannen och såg medlidsamt på sin värd. Vad tror ni egentligen om mig? Tror ni jag vill tränga mig på en fattig stackare som er och låta er betala för mig? Har ni redan glömt att jag har lovat er tjugutusen av min miljon? Tjugutusen! Vad jag lovar, det håller jag.

— Ja visst, sade Gerdt Lyman och såg ofrivilligt på den skäggige mannens trikåkostym, som var blank som en spegel av ålder. Jo, jag är förfärligt tacksam, men —— Men vad? Litar ni inte på mitt ord?

— Jo visst, naturligtvis, men det kan ju dröja tills er miljon kommer, och under tiden, Gerdt Lyman hejdade sig bleknande. Hur kunde han trampa i klaveret på detta vis? När en man grips av en fast och lyckobringande föreställning om att han är kejsare av Sahara, miljardär eller Det Högsta Väsendet, har omvärlden en enda sak att iakttaga: att böja sig för denna föreställning. Det är farligare att beröva lejoninnan hennes unge än att beröva den besatte hans tro på sina miljoner, sin kejsarkrona eller sina gudomliga egenskaper. Det visste han och i alla fall hade han sagt vad han sagt. I en vision såg han sin hals i ett skruvstäd av fingrar, och han var redan på väg att skrika på hjälp, det fick gå hur det ville. Men hans farhågor voro ogrundade. Hans sinnessjuke gäst lyfte händerna men endast för att slå sig på knäna och brista ut i sitt ljudlösa skratt.

— Tills min miljon kommer! Ni är den löjligaste person jag träffat i åravis. Tror ni en miljon kommer av sig själv?

För första gången på kvällen kunde Gerdt Lyman svara ärligt utan att ljuga.

— Nej den kommer inte med posten, det kan jag försäkra er. Den skall hämtas. Men om ni tror att jag tänker

snylta på er under tiden! Ånej. För att ha litet att röra mig med, tog jag med mig det här, när jag gav mig av från Nordpolen.

Hans ansikte lyste av illmarighet. Han stack handen in i en öppning i trikån och började famla under kläderna, ej olik de stackars kolleger i dårskapen som man hundra år förut sökte kurera genom att inympa den smärtsamma hudsjukdomen. Gerdt Lyman stönade tyst.Vad var det för en miljonanvisning på Rothschild som skulle fram i ljuset, skriven på tidningspapper eller värre, och trugas på honom? Var det de strindbergska Makternas straff för alla fula papper han själv presenterat i bankerna? Handen fann vad den sökte. Den drogs ut ur trikån igen med dramatisk långsamhet, och visade sig, men inte med en papperslapp utan med en svart tygpåse. Den skäggige lade påsen i handen, såg stolt på den och höll den triumferande fram mot sin värd. Något av en Reinhardt hade tydligen gått förlorat i honom.

— Var så god! sade han nådigt. Det här tog jag med för att inte behöva genera någon den första tiden! Var så god och se!

Gerdt Lyman skyndade sig att öppna påsen. Innehöll den en ny påse, och en ny, och så vidare ända fram till anvisningen på Rothschild? Nej. Den innehöll inte ens någon anvisning.

Den var full av blänkande tingestar, som det inte tog Gerdt Lyman fem sekunder att identifiera. Den var full av tjugumarkstycken i guld, och såvitt Gerdt Lymans skeptiska men uppspärrade ögon kunde se vid en hastig överblick, åtminstone hundra stycken.

Tvåtusen mark i guld! En halv miljon i papper! Var hade den sinnessjuke fått dem? Hade en ängel i förklädnad stigit in genom den fattige Gerdt Lymans fönster?

Dåren såg med vänliga blå ögon på sin ofrivillige värd.

— Nå, min vän, det är väl ingenting! Vänta tills vi har hämtat miljonen! Men vet ni vad vi skola göra i morgon?

— Nej.

— I morgon skola vi äta, äta — biff i långa banor! Ni anar inte vad jag har för en aptit!

FEMTE KAPITLET.

Den hemlighetsfulle hotellgästen.

I.

Städerskan på hotell Krakau var härdad av åren; hon satte inte stora förhoppningar till tredje våningen, när det gällde drickspengar. Och av en herre med bara en kappsäck, — ty Gerdt Lyman reste spartanskt — utan överrock och utan hårolja i håret väntade hon sig minst av allt surpriser i detta hänseende. Det fick hon inte heller. Men i stället fick hon andra överraskningar.

Tidigt morgonen efter gästens ankomst ringde det. Städerskan efterkom inte denna ringning. Hon hade att göra i andra våningen. Men då en rasande ringning började och aldrig tycktes vilja upphöra, förfogade hon sig långsamt upp till det ensliga rummet i tredje våningen, knackade på och öppnade dörren.

— Vill herrn ha städat?

— Ja, och det fort!

— Går herrn inte ut?

— Nej! Jag — jag skall arbeta på rummet.

Gästen stod i skjortärmarna borta vid det gammaldags klädskåpet, som fyllde ett helt hörn av rummet.Han var synbart upphetsad över att ha fått vänta en kvart. Städerskan kände denna typ av gäster. Hon hämtade svärjande in sin spann och sin sopborste. Gästen hejdade henne med ett irriterat:

— Det behövs inte!

— Vad behövs inte?

— Att sopa! Töm ut smutsvattnet och bädda upp, så är det bra!

Städerskan svalde en svordom, ty egendomligt nog var hon ordentlig, fastän hon var städerska. Sängkläderna lågo i en besynnerlig oordning. Hon plockade bort täcke och lakan och gav till ett utrop:

— Har herrn legat på golvet?

Gästen, som hela tiden stod borta vid skåpet, mumlade någonting mellan tänderna.

— Har herrn legat på golvet? upprepade städerskan gapande.

— Nej! ropade gästen. Varför skulle jag ligga på golvet, när jag har betalt för en säng? Och vad fan angick det er, om jag låg på golvet?

— Men madrassen ser ut som om den hade legat på golvet. Där är träflisor i den —

— Städa och gör inga dumma anmärkningar!

Hon bäddade under kvävda förbannelser, tömde ut slaskvattnet och beredde sig att gå. Hela tiden stod gästen orörligt kvar vid klädskåpet. Plötsligt varseblev hon en kostym, som hängde över en stol. Hon tog den och nalkades klädskåpet. Gästen blev tydligen utom sig.

— Vad gör ni med min kostym?

— Jag ville bara hänga in den i skåpet, morrade städerskan. Först nu observerade hon en sak: gästen stod med ena handen inne i skåpet! Varför i himlens namnstod han med handen inne i skåpet? Han stod inte som om han tänkte hämta något ur skåpet; han stod med handen insträckt i skåpet, som om han tryckte någon i handen. Skall jag inte hänga in den?

— Nej! ropade gästen och pekade med andra handen mot dörren. Det var en gest som var omöjlig att missförstå. Städerskan gick långsamt ut i det hon såg sig om åt alla sidor och mumlade ord så fula, att de inte kunna tryckas. Utkommen i korridoren stannade hon och lyssnade. Gästen tycktes ännu inte ha kommit över sitt dåliga humör; han viskade för sig själv, och fortfarande kom hans röst bortifrån klädskåpet. Nu smattrade en gäll signal — en enda gång, det var kyparens tur.

Kyparen kom långsamt uppför trapporna. Även han hade lärt av livet, och hotell Krakau hade inte korrigerat dessa bittra lärdomar. Han såg städerskans lyssnande attityd.

— Den! sade städerskan vältaligt och reste sig.

Kyparen petade sig frågande i näsan.

— Vad är det med honom?

— Jag får varken sopa eller hänga in kläder. Han står vid skåpet hela tiden. Och han svär! Och jag ger mig hin på en sak: han har sovit på golvet!

— Sovit på golvet!

En ny rasande ringning avbröt deras samtal. Kyparen knackade på och steg in.

Gästen stod, som städerskan hade sagt, vid klädskåpet.

— Herrn önskar?

Gästen stirrade på kyparen. Överlade han vad han skulle beställa? Det såg inte så ut; det såg ut som hantog mått av kyparen och uppskattade hans muskelstyrka. Varför? Kyparen makade sig närmare dörren. Och varför skelade han oupphörligen mot klädskåpet, och varför höll han handen inne i det? Det gick nästan en minut utan att han svarade på kyparens fråga. En gång tog han ett kort steg framåt och en gång öppnade han munnen för att tala men slöt den igen. Kyparen som först varit förvånad och nästan ängslig, blev irriterad.

— Skall det vara morgonkaffe? frågade han.

Gästen ryckte till.

— Nej, sade han, det har — jag har —

Han avbröt sig med en rasande blick mot skåpet och förvred ansiktet av smärta.

— Jag vill ha frukost, sade han hastigt, men riktig frukost. Jag är mycket hungrig. Biff med ägg, stekt potatis, ost, öl och snaps. Och så fort som möjligt!

— Biff, ägg, öl, ost, snaps, upprepade kyparen och såg på klockan. Den var knappt tio.

— Ja, och rikliga portioner, sade gästen.

Kyparen mumlade något. Han kände dessa valutasvin, som betalade snålt med sina billiga mark och ville ha rikligt av allting till på köpet.

— Ni förstår? upprepade gästen otåligt. Så att det räcker för två!

Det blev för mycket för kyparen.

— Skall det räcka för två, får man betala för två, sade han surt.

Valutasvinet gjorde en grimas och såg mot skåpet.

— Det — det gör jag.

— Skall det vara två kuvert också? frågade kyparen satiriskt.

— Vad menar ni? Varför skulle det vara två kuvert?

— Jag trodde herrn kanske hade inviterat gäster hit upp, sade kyparen och såg med illa dold ironi på det ej alltför eleganta eller väl städade rummet. Gästen rodnade.

— Beställ vad jag har sagt och gör inga dumma reflexioner! röt han.

Kyparen fann städerskan på post utanför dörren.

— Vad sade jag?

— Det var ett fult kolli, medgav kyparen.

— Tyst! viskade städerskan. Nu talar han med sig själv igen!

De lyssnade bägge. Den irritable gästen tycktes verkligen fördriva tiden med monologer på samma sätt som Hamlet. De hörde honom alldeles tydligt säga: — Det är inte så lätt, när man inte är van. Därpå några muttrade ord. Därpå ett högt, nästan ropat: — Herregud, jag funderade inte på någonting annat än vad jag skulle beställa till frukost! Därpå tystnad. Därpå ett ilsket: Det svär jag!

Så blev det tyst. Kyparen rätade sig och lade menande pekfingret på pannan.

— Tag reda på vem han är! befallde hon.

— Jag vet en sak, sade kyparen och gick, och det är att jag skall ha betalt med detsamma. Han får ingen kredit av mig.

När han kom igen med maten höll han på att kikna av skratt.

— Vet du vad han är?

— Nej, vad är han? Städerskan var andlös av spänning.

— Sinnessjukläkare! Jo, det blir visst en god behandling, de patienterna får!

— Han har åtminstone god aptit, sade städerskan och såg vemodigt på två gigantiska biffar med ägg, två karotter stekt potatis, två portioner ost, två snapsar och två skummande ölglas.

— Valutasvin, sade kyparen lakoniskt. Men han skall betala för två, och kontant, om han vill ha maten.

När kyparen kom in stod gästen vid skåpet som förut. Han mottog kyparens begäran om kontanter med synbar vrede.

— Kan det inte skrivas upp? Jag väntar — har det inte kommit något telegram till mig.

— Nej, där är inget telegram till herr doktorn, sade kyparen med falsk ödmjukhet. Och vi får inte lov att servera på rummen utom mot kontant betalning, annars naturligtvis med nöje.

Gästen strök sig över pannan med den fria handen — den andra var som vanligt inne i skåpet — och tycktes grubbla. Kyparen retirerade ofrivilligt. Ville han slåss om frukosten? Gästen suckade och gjorde en gest som om han ville draga ut handen ur klädskåpet. Plötsligt höll kyparen på att tappa brickan, ty gästen ropade med hög röst:

— Herregud, jag skall bara betala, betala — maten!

Det ingick visserligen i kyparens planer, att gästen skulle betala maten, men varför behövde han gallskrika sin avsikt?

Då gästen inte rörde sig, kom han bort till klädskåpet. Fortfarande var gästens vänstra hand inne i skåpet. Med den högra plockade han fram pengar och ej alltför rikliga drickspengar.

Trofast som vakten vid Rhen och döv för signaler från de andra våningarna stod städerskan utanför.Kyparen lade stumt pekfingret mot pannan. Inifrån hördes på nytt gästens röst: — Herregud jag är ju intresserad i saken! Därpå muttrade ord; därpå: — Det är lögn! Vem vill inte förtjäna tjugutusen mark? Därefter hördes endast slammer av gafflar och knivar och djupa suckar av välbehag.

— Jo, äta kan han! sade städerskan.

— Tror du han kallar det här för att äta? Om fyra, fem timmar skall du se att han vill ha mer.

— Det är omöjligt!

— Vänta bara!

Kyparens aningar mer än överträffades. Klockan var knappt halv två, då en rasande ringning kallade honom uppför trapporna till tredje våningen. Han lämnade den bedövad och uppsökte städerskan.

— Många valutasvin har jag sett, men aldrig maken till det här. Klockan tio fick han två biff med ägg, två ost, två fat potatis, öl och snaps. Nu ringer han och när jag kommer upp, står han och beställer detsamma omigen!

— Det är inte sant! Städerskans ögon brunno. Två biff —

— Två biff med ägg, två fat potatis, två portioner ost, två öl och fyra snapsar, upprepade kyparen med lamslaget tonfall.

— Det är omöjligt!

— Det är sant.

— Tror du han har fått nog nu?

— Nej, det skulle min själ inte förvåna mig, om fyra biffar om dagen inte räckte för honom!

Kyparen fick rätt. Fastän gästen inte stuckit näsan utom dörren, tycktes bristen på motion inte inverkamenligt på hans aptit, ty klockan sex kallades kyparen upp på rummet och mottog den tredje beställningen för dagen: två biffar, två fat potatis, ost, öl och snaps. Endast gästens tydliga raseri hindrade honom från att antyda sina åsikter. Gästen stod fortfarande i den enda position, han tycktes känna. Det föll sig tydligen lika naturligt för honom att sticka handen in i sitt klädskåp som det gjorde för Napoleon att sticka den innanför västen. Och långt ifrån att som andra människor bli slö av all den mat han åt, tycktes han bli vresigare och vresigare för var måltid. Kyparens häpnad när han upprepade: som vanligt, så att det räcker för två! framkallade en sann paroxysm av ilska i hans ansikte. — Ja, så att det räcker för två! röt han. Inga anmärkningar, lakej!

Kyparen serverade maten och gick för att utbyta tankar med sin väninna, städerskan. Detta utbyte gjorde ingen av dem rikare, ty deras åsikter voro alldeles identiska: detta var det största matvrak och valutasvin de sett sedan freden kom. Medan de höllo på att fastslå det, kom det en gäll ringning av det slag, de kände. Klockan var nu bortåt tio.

-— Det är fjärde gången! sade kyparen hest. Nej, nu går jag till polisen. Åtta biffar, åtta ägg och åtta fat potatis på en dag —

— Tyst! Det ringde två gånger! Det är inte dig, det är mig, han vill ha tag i. Men han kan ringa så länge han vill, det gör mig detsamma

De två signalerna upprepades, allt längre och ursinnigare.

— Så här dags! sade kyparen. Att han inte skäms!

— Skäms! Han! sade städerskan. Signalernafortsatte att smattra, så att det ekade i korridoren; det var inte längre signaler; det var paroxysmer, det var en ringklockas vanvettiga utbrott. En dörr öppnades någonstans och en stämma röt: Städerska, gå upp till människan som ringer, annars blir jag tokig! Städerskan såg på kyparen.

— Följer du med? Han är inte riktigt klok.

Kyparen nickade, själv osäker i uttrycket. De gingo uppför trapporna, och städerskan bankade på. Ringningen upphörde omedelbart, och en stämma, som de lärt sig att känna igen men icke att älska, ropade:

— Varför kommer ni inte förr? Öppna! Jag är inlåst!

— Han är inlåst! viskade städerskan och såg på kyparen. Hur bär man sig åt med att —

— Öppna genast! Jag är inlåst! Det är bråttom!

— Jag skall hämta nyckeln, sade städerskan. Men vill herrn inte säga mig, hur herrn har burit sig åt för att låsa in sig själv, för det övergår mitt för—

— Prata inte! ropade rösten, knappt begriplig. Öppna — öppna ge—

Det lät som rösten klipptes av. Vad hade skett? Hade människan fått slaganfall av sina biffar?

Städerskan vände sig om för att springa efter nyckeln, då rösten hördes på nytt, först som en svag viskning, en mycket svag viskning, som de inte förstodo, sedan med de välbekanta tonfallen. Men den ropade inte längre; det lät som om dess ägare harsklade sig och talade efter moget övervägande.

— Hallå! Är ni där?

— Ja.

— Det är bra. Gå och lägg er. Jag behöver er inte,

— Men herrn är ju inlåst!

Åter en viskning; därefter med pauser:

— Jag tog fel — jag hade tappat nyckeln — nu sätter jag nyckeln i låset — jag behöver er inte — jag ber om ursäkt för att jag besvärade er — å, hahahahahaha!

Det var inte tal om annat; valutasvinet bad om ursäkt för att han ringt, och hans dåliga humör tycktes plötsligt ha övergått i glädje, ty han gapskrattade. Men det var inte något musikaliskt skratt; det följde dem utför hela trappan, och de dröjde där inte längre tid än nödvändigt.

II.

Fastän inga ringningar kallade dem dit nästa morgon, dröjde det inte länge, innan de åter träffades framför den hemlighetsfulla dörren.

Men gästen, som sov på golvet, stod med handen inne i klädskåpet och åt sex biffar per dag, gav inga livstecken från sig. Allt var dödstyst på andra sidan dörren. Ja, så dödstyst, att städerskan efter en stund tog mod till sig och knackade på.

Allt var lika stilla.

Hon knackade för andra och tredje gången; samma resultat.

— Hämta värden, viskade hon, det här ser besynnerligt ut!

Värden var tjock med blodsprängda ögon och Hindenburgmustascher. Han konstaterade att städerskan talade sanning: ingen svarade på några knackningar. Men han motsatte sig bestämt att slå sönder dörren av denna anledning. Kyparen fann en medelväg. Hanpetade ut nyckeln med en hårnål, och dörren gick upp för städerskans nyckel.

Sängen var orörd. Gästens saker stodo kvar, men det syntes inga spår av honom själv. Jo, plötsligt upptäckte kyparen ett spår, men ett egendomligt sådant.

Mitt på golvet låg en tovig hög blont hår, nog för att förse en Wagnertenor med både skägg och peruk. Hade gästen rivit av sig håret i ett anfall av vansinne?

— Han hade inte så mycket hår! sade städerskan.

— Var skulle håret annars ha kommit från? frågade värden, ty han älskade logik.

Kyparen kom att tänka på något.

— Skåpet! sade han. Där stod han hela tiden i går. Jag undrar vad han hade i det!

Han ryckte upp dörren men drog det genast tillbaka med ett förfärat skrik.

Skåpet innehöll medicine kandidaten Gerdt Lyman från Sverige. Han satt hopsjunken på golvet, med huvudet mot knäna och blodsprängt ansikte. Var han död? Nej. Några sekunder efter skåpdörrens öppnande lyfte han huvudet och stirrade gapande omkring sig. Städerskan brast ut i ett hysteriskt skratt:

— I går natt låg han på golvet och sov, nu sitter han i skåpet och sover! I går låste han in sig själv på rummet, nu har han låst sig inne i skå— i skå— i skå-skå—

Hennes skratt övergick i hickningar, som hotade att kväva henne.

— Hon har rätt! sade kyparen häpen. Skåpdörren var låst utifrån! Hur i all världen bär han sig åt för att låsa in sig på det viset? Och var har håret på golvet kommit ifrån?

Värden blev ond. Han var preussare, och näst logik älskade han ordning över allting. — Min herre, sade han flåsande till Gerdt Lyman, varför sover ni inte i er säng? Gästerna på mitt hotell skola sova i sina sängar. Gästerna på mitt hotell låsa inte heller in sig. Det vill jag inte veta av! Och vad är det för hår på golvet? Vill ni säga mig det?

Den svenske mästaren i självinlåsning svarade överhuvudtaget inte på någon av dessa frågor. Någonting som till hälften var ett rop och till hälften en snyftning banade sig väg ur hans bröst:

— Om han bara aldrig visat mig sitt förbannade guld! Tvingas att hysa honom, tvingas att betala hans mat, tvingas att klippa hans hår, och till tack låsas in i sitt eget skåp! Jag blir galen — jag blir lika galen som han!

Med dessa gåtfulla ord körde han ut värden, kyparen och städerskan, kastade sig på den obegagnade sängen och vred sig som om han haft födslovåndor.

III.

Samma eftermiddag mottog polisstationen i Jopengasse två anmälningar som framkallade nästan samma misstro och häpnad.

Den ena gjordes av en medicine kandidat från Sverige. Vad han hade att anmäla — han anmälde det med synbar förbittring men många pauser för att formulera sin anmälan — var, att han två kvällar förut fått besök av en rymd dåre i sitt rum på hotell Krakau. Denne dåre önskade han efterlyst på det skarpaste, dåhan utom pengar stulit en kostym från honom och låst inne kostymens ägare i hans klädskåp, innan han försvann.

Den andra anmälningen gjordes av professor Oscar Freudenthals trotjänare. Vad han hade att anmäla var ännu mera sensationellt: två kvällar förut, ungefär vid samma tid som den svenske medicinaren mottog besök av dåren på sitt hotellrum, hade Danzigs stolthet, mannen som aldrig for utanför Danzig, professor Oscar Freudenthal försvunnit från sitt hus vid Graben!

SJÄTTE KAPITLET.

En affärsman från Lwow.

Att Jakub Isotzki i sin barndom livligt påmint om Rafaels keruber, var en sanning, som fick anammas med tron. Nu var han mager och en smula rödnäst, och hans huvud var kalt som rulettkulan, vilken han sökte betvinga. Han härstammade från Lwow, som före freden bar det anspråkslösa namnet Lemberg; han hade varit litet av varje och misslyckats med allt: lumpsamlare, pappersfabrikant och journalist (tre intimt förbundna yrken); därpå salvarsanköpman i Sverige under kriget. Freden kom; Polen blev fritt, och Jakub Isotzki återvände, brinnande av patriotism, till sitt hemland. Ack, freden skulle endast öka den pessimism, som livet fött hos honom. Han övertog den ena tvångslikviderade tyska fabriken efter den andra; alla tycktes de vara blomstrande företag, när han övertog dem, ur allas skorstenar steg röken mot himlen som Abels rök; men den förbannelse, som följer hela den polska nationen, följde även Jakub Isotzki. Efter kort tid steg inte röken längre mot himlen; fabrikerna måste säljas på nytt, denna gång på konkursauktion, och Jakub Isotzki sågsig tvungen att ställa sin obändiga energi i andra företags tjänst. Äntligen trodde han sig ha funnit det rätta. Patriot som han var blev han politisk agent för Polen med säte i Danzig. Till hans och alla andra patrioters harm hade denna stad, endast och allenast emedan den innehöll nittionio procent tyskar, icke tillerkänts Polen.

Och för ett par månader sedan såg det ut som om Jakub Isotzki skulle kunna göra sin lycka. Polen, som alltsedan freden förde krig med Ukraina och Litauen, förberedde ett krig med Ryssland. Danzig var nödvändigt som införselshamn för ammunition, men skamligt nog inte polskt. I Danzig residerade en engelsk kommissarie vid namn Sir Archibald Turret. Det var av vikt att veta, hur han ställde sig till ammunitionsimporten under ett blivande krig; den polska regeringen insåg det och gav Jakub Isotzki i uppdrag att förvärva det vetande den behövde. Jakub Isotzki insåg genast, att kunskap var makt inte blott för regeringen i Warschau utan också för kommissarien i Danzig. Han försökte sälja kunskap åt båda hållen, och plötsligt föll ödets slag. Regeringen i Warschau och den engelske kommissarien upptäckte samtidigt hans förehavande; regeringen i Warschau avskedade honom med en varning för att beträda Polens område, och den engelske kommissarien lät kasta honom utför trapporna med en varning för att komma i närheten av kommissariatet. Jakub Isotzki flyttade, sårad

i sitt innersta, till Zoppot. Zoppot låg så långt som möjligt från kommissariatet, utan att ligga på polskt område.

Kort efter började kriget. Den engelske kommissarien ställde sig totalt avvisande mot varje ammunitionsimport; det gick illa för Polens arméer, och i de kretsar,där han färdades, hörde Jakub Isotzki de sällsammaste rykten. Det viskades, att polackerna ämnade besätta Danzig, fredstraktaten till trots, för att tilltvinga sig fri ammunitionsinförsel. Jakub Isotzki skaffade sig bevis för att ryktet talade sanning. Det stod trupper i en båge runt om fristaten; man väntade endast på en order från Warschau för att rycka fram. Vad voro inte dessa nyheter värda? Stora pengar, många pengar, om han kunde taga mod till sig och våga sig uppför Sir Archibalds trappor. Men trapporna voro höga, och såren efter hans sista utkastning ännu inte läkta. Kokande av förbittring fortsatte han att förtjäna sitt bröd som journalist i Zoppot.

Ty efter sitt sista nederlag hade han sett sig tvungen att bli journalist på nytt och levde nu på att skriva reklamartiklar för kasinot. Han, den födde pessimisten, var tvungen att varje dag författa de mest optimistiska artiklar om kasinot och dess gäster. Det var den bittraste av ödets ironier. Var himlen grå och molnig, måste han skriva, att en välgörande slöja skyddade grönskan för solens brand. Om det regnade så att alla blevo genomvåta, den dag då man höll blomsterkorso, måste han skriva att en sådan fest är som julafton: det är inte själva festen som betyder något, det är förberedelserna till den, spänningen, förväntan ... Var kasinot fullt av omskurna, måste han skriva, att hela Europas glada värld hade stämt möte där; stod det tomt, måste han skriva, att en liten, men utsökt publik gladde sig åt det förnäma lugnet i spelsalarna ... De obetydliga summor, som Jakub Isotzki lyfte för dessa artiklar hos administrationen i tredje våningen, spelade han regelbundet bort i spelsalarna i andra våningen, ty till råga på sina olyckorhade han ett system, som han måste spela själv, efter som ingen ville köpa det

Det fanns ögonblick, då Jakub Isotzki högt förnekade ett förnuft i världsordningen.

Denna sommarmorgon hade livet för första gången i mannaminne lett mot honom.

Utanför sin bostad, nästan på sin tröskel, hade han funnit en plånbok, en sliten svart plånbok av vaxduk. Den var så sliten, den förskrev sig så tydligt ur samfundets lägre kretsar, att Jakub Isotzkis pessimism endast ökades vid dess anblick. Men nej! Plånboken visade sig innehålla tretusen tyska mark och ett häfte badbiljetter. Tretusen mark var inte mycket, men Jakub Isotzki var inte bortskämd. Han stoppade på sig pengar och badbiljetter och lade tillbaka plånboken, där den legat. Därefter gick han till badhuset. Han hade inte badat på länge; han brukade inte bada, men dels var det slöseri att låta biljetterna ligga obegagnade, dels fanns det vackra flickor i badet, dels ämnade han ju spela med pengarna, och han mindes dunkelt vissa föreskrifter i Lagen om fottvagningar före viktiga företag.

Han satt alltså i sanden i familjebadet, iförd en brokig badkappa. De många sedlarna lågo i hans ficka. Han smekte dem med fingrarna och lät den varma sanden rinna mellan tårna med en känsla av välbehag. Vädret var vackert. Han beslöt att kalla det ett väder, värdigt Nordens Monte Carlo i sin artikel nästa dag.

En lång, blond man kom in från herravdelningen. Han var blåögd och slätrakad. Hans hår såg besynnerligt ut. Det var nyklippt, men det var tydligt, att den hand som klippt det inte varit vidare förtrogen med sinuppgift. Det liknade mest av allt en frodig åker, där en med skördekonsten obekant person svängt sin lie.

Den nykomne satte sig i sanden inte långt från Jakub Isotzki. Bredvid sig lade han en papperspåse, som tycktes innehålla bullar, och en liten svart tygpåse.

Han såg sig intresserat omkring: unga män med fylliga läppar viskade till unga kvinnor med lätt böjda näsor; svartskäggiga äldre män studerade meterlånga kurslistor; små gossar med knollrigt hår byggde hus i sanden, och alla husen togo formen av bankpalats och växelkontor. I vattenbrynet skvalpade medelålders najader, vilkas frontlinjer hade samma nedåtgående tendens som deras hemlands valuta. Allt detta betraktade den nykomne med synbart intresse. Plötsligt gjorde han något som fyllde Jakub Isotzki med största förvåning. Han reste sig, gick långsamt bort till en ung kvinna med böjd näsa, i vars öron en ung man med fylliga läppar droppade förförisk bolmört, lutade sig ned mot dem och ropade med hög röst:

— Tro honom inte, fröken!

Därpå kastade han sig i havet och började i rasande fart simma bassängen runt. Den unga kvinnan och den unge mannen flögo från varandra som stungna av en orm. Hon rodnade djupt, och han mumlade upphetsade ord. Runt omkring skrattade man. Jakub Isotzki skrattade aldrig, utom när han var generad; han nöjde sig med att le bittert åt detta skådespel. Och för övrigt var hans uppmärksamhet fångad på ett helt annat håll. Den nykomne hade lämnat två påsar på stranden. Den ena var av papper och innehöll tydligen bullar; den andra var av tyg — vad innehöll den? Det var detta som var föremål för Jakub Isotzkis eftertanke Han makadesig långsamt närmare de två påsarna under det han såg sig omkring och som en talisman fingrade på de sedlar, morgonen redan inbragt. Mycket, mycket långsamt makade han sig närmare. Den unga kvinnan och den unge mannen, som skilts åt så brutalt, försvunno in på sina olika avdelningar. Ingen utom Försynen tycktes lägga märke till Jakub Isotzki. Han var framme vid de två påsarna; han sträckte handen efter dem. Tygpåsen var tung, dess innehåll klingade metalliskt, ljuvt; var det — var det möjligt att det var — guld? Plötsligt hörde han en röst från höjden:

— Är ni hungrig? Får det vara en bulle?

Samtidigt slöt sig en järnhård hand om den av hans händer som höll tygpåsen. Jakub Isotzki såg upp, bländad, bedövad. Den blonde mannen med det besynnerliga håret hade kommit tillbaka. Det var hans högra hand som obevekligt höll om Jakub Isotzkis. Med den vänstra handen öppnade han papperspåsen med bullarna.

— Jag ville ingenting — jag ville bara — ni lämnade sakerna så oförsiktigt — jag ville se till att ingen —

— Att ingen ohederlig människa kom och stal dem, ifyllde den blonde mannen vänligt. Det var rätt av er, det var snällt av er, och jag tackar er. Ät nu en bulle som belöning!

Utan att avvakta tillåtelse stoppade han en stor bulle i munnen på Jakub Isotzki, som protesterade med halvkvävd röst:

— Ni missförstår mig — jag ville bara — jag är inte hu— hu— hungrig —

— Visst är ni hungrig! sade den blonde mannen. Sjön suger. Ät, människa, ät!

Han körde obevekligt bullen in i Jakub Isotzkisstorknande mun, och slog sig ned i sanden bredvid honom. Med milt våld lossade han herr Isotzkis grepp om tygpåsen. Ack, vad denna påse klingade skönt, när han drog den till sig! Jakub Isotzki följde den med förhäxade ögon, under det han tuggade av alla krafter för att inte kvävas av bullen. Främlingen fixerade uppmärksamt herr Isotzkis något insjunkna ögon, lätt röda näsa och kala hjässa.

— Vad är ni? frågade han nyfiket, men knappast fullt korrekt.

Jakub Isotzki såg chansen att reparera ett olyckligt missförstånd.

— Jag är journalist, sade han, ni hade lagt sakerna från er så oförsiktigt — jag ville bara —

— Seså, seså! sade främlingen. Den lilla bagatellen trodde jag vi voro färdiga med. Nu är det det, att er omsorg var överdriven. Vem skulle bry sig om att taga en påse med lumpna tvåtusen mark i guld? Vem skulle vilja bli tjuv för så litet?

— Vem skulle vilja det? upprepade herr Isotzki med en röst som denna gång inte kvävdes av bullen. Det var alltså guldpengar, som han trodde, och hela tvåtusen mark. En halv miljon i pappersmark! Varför hade han inte varit raskare i vändningen?

— Och ni är journalist! fortsatte ägaren till guldet. Det kunde inte passa sig bättre. Jag behöver tala med någon som känner världen. Säg mig först och främst en sak, han körde en ny bulle i herr Isotzkis mun, vad har det stått i tidningarna om den sinnessjuke som rymde, låt mig se när var det? i förrgår?

Jakub Isotzki satte sig upp. Hans kinder voro uppspärrade av deg, hans ögon av förvåning.

— En dåre som har rymt? Det har det inte stått ett öre om i någon tidning! Var vet ni det ifrån? Jag läser alla tidningarna var dag, och jag har inte sett ett ord om att någon dåre har rymt!

Främlingen såg illmarigt på Jakub Isotzki. Jakub Isotzki övergick till allmänna reflexioner.

— Skulle en dåre ha rymt! Kanske en farlig person! Det vore just trevligt om man mötte honom! Var har ni hört det?

Främlingen, som uppmärksamt studerat Jakub Isotzkis ansikte, brast ut i ett muntert, men ljudlöst skratt.

— Hahaha! Jag hörde det i Danzig. Men man påstod också, att familjen ville hålla det hemligt. Fånga honom diskret, ni förstår. Nå, mig gör det detsamma! Jag har någonting annat att fråga er om som är viktigare. Jag kom hit ut till fots från Danzig i dag morse.

— Till fots? upprepade Jakub Isotzki förbluffad. Varför inte med tåg? Det går ju tåg var halvtimme.

— Jag avskyr tåg! ropade främlingen förbittrat. Jag skall säga er en sak, när man har kört i tåg i sex år oavbrutet, avskyr man det. Det har jag gjort och jag avskyr det. Tänk på trängseln på stationerna! Och alla detektiverna som stirrar på en, särskilt om man råkar ha ärvt en miljon eller ett par!

Jakub Isotzkis hjärna hade svårt att assimilera allt detta nya på en gång. Han upprepade stammande: kört på tåg i sex år oavbrutet! är han lokomotivförare? detektiver! men hans tankar kunde inte undgå att följa sin naturinstinkt. Som järnet till magneten drogos de till orden en miljon eller ett par; och samtidigt gingo hans ögon på nytt till den klingande tygpåsen i främlingens hand.— Miljonär! viskade han ödmjukt. Den blonde mannen slog ut med handen.

— Bah! Fäst er inte vid det! Det var inte det jag ville tala om, det var någonting annat. Har ni hört talas om Budda?

— Budda? Ja — jo visst —

Jakub Isotzkis hjärna hade inte på länge varit utsatt för en sådan exercis. Sex års resor, miljonär, Budda ... Det var det mellersta som var huvudsaken. Liksom buddisterna stirra på sin navel, när de önska hålla likgiltiga tankar borta, stirrade han på tygpåsen.

— Jag är precis som Budda, sade främlingen. I dag på vägen hit mötte jag tre syner, som jag inte förstod, och som jag måste ha förklaring på för att få ro. Denna förklaring kan ni säkert ge mig.

— Med nöje, mumlade Jakub Isotzki. Vad var det ni såg?

— Jag såg, sade den blonde mannen, för det första tyska spårvagnar som såg ut som ryska, så smutsiga voro de. För det andra såg jag folk göra narr av en polis. För det tredje såg jag några barn, som sågo ut att vara sju år. Men när jag frågade dem, hur gamla de voro, sade de, att de voro fjorton. Säg mig, vad är meningen med allt detta?

Den pessimistiske Jakub Isotzki brast för första gången på länge i ett hjärtligt skratt.

— Men herregud, det är ju kriget! sade han.

— Kriget, upprepade mannen med tygpåsen. Vilket krig?

— Det stora kriget förstås, världskriget.

Den blonde mannen lade tygpåsen mellan sina ben,lade armen om Jakub Isotzkis hals och såg honom djupt in i ögonen.

— Jag har varit på resor i sex år, sade han, långa resor, oavbrutna resor — och jag känner inte så bra till förhållandena. I förrgår natt, då jag kom ut — jag menar, då jag kom till Danzig, träffade jag en svensk, en skojare av första ordningen. Han ville låsa in mig i ett skåp för att stjäla min sista miljon från mig. Men jag förekom honom, jag! Jag tog från honom en kostym kläder och litet pengar och låste in honom själv i skåpet, men först tvingade jag honom att klippa mitt hår! Ha-haha! Men det var inte det jag ville tala om för er. Vet ni vad svensken ville inbilla mig? Att medan jag har suttit i — har varit borta, har Tyskland fört krig inte mot Frankrike eller Ryssland, nej, mot hela världen! Och att det slogs mot hela världen i fyra år! Har ni hört maken? Och att kejsaren var fånge i Holland och att tsaren i Ryssland var kommunist! Har ni någonsin hört maken?

Allteftersom han talade tätnade hans grepp om Jakub Isotzkis huvud; han förde sitt ansikte så tätt intill herr

Isotzkis ansikte, som om han velat ge honom en påskkyss, och han såg in i herr Isotzkis pessimistiska ögon med genomträngande, iskall blå blick, som tycktes vilja borra sig in i herr Isotzkis innersta. Jakub Isotzki blev rädd, riktigt ordentligt rädd. Vad menade karlen? Vad var det för ett sammelsurium mannen pratade? Det var gott och väl att han var miljonär, men t.o.m. en miljonär kan gå för långt. Var detta ett skämt, så gick det för långt.

— Släpp mig, vill ni släppa min hals! ropade han hest. Vill ni släppa min hals genast! Tyskland har fört krig ifyra år mot hela världen, det vet ni lika bra som jag! Kejsaren är fånge i Holland, och tsaren är mördad, och Ryssland är bolsjevikiskt, det vet ni också lika bra som jag! Det gör ont, säger jag! släpp mig genast! genast!

Den ångest och sanningsenlighet, som lyste ur hans mörka ögon, voro så tydliga och äkta att ingen kunde misstaga sig på dem. Men ändå fortsatte främlingen att se in i dessa själens speglar, oavvänt, som om han velat utforska de dunklaste skrymslena i Jakub Isotzkis själ. Plötsligt gjorde han något som kom Jakub Isotzkis motvilja att övergå i fasa. Han drog ett djupt andedrag och flög upp ur sanden med ett ursinnigt men alldeles ljudlöst skratt, och innan någon visste ordet av, började han hjula på händer och fötter runtom herr Isotzki, i cirklar, som blevo trängre och trängre, tills luften i Jakub Isotzkis närhet tycktes uteslutande bestå av sand, armar och ben. Jakub Isotzki stirrade ilsket men hjälplöst på denna förevisning. Han skulle velat springa sin väg, helst medtagande den svarta tygpåsen, men den mänskliga tyfonen hejdade honom på alla sidor; han satt i sanden med ängsligt korsade ben, som en av de dumdristiga personer i Tusen och en natt, vilka ha frambesvurit andar, som de inte kunna behärska, och vilkas enda räddning består i att hålla sig inom den cirkel, de drogo upp innan de började besvärjelsen. På andra sidan tyfonen såg han människor, som stirrade på uppvisningen och vredo sig i skratt. Men Jakub Isotzki själv, som alltid hade svårt för att skratta, hade i ögonblicket lättare än någonsin att hålla sig för munterhet — tills ett minne slog honom och en lysande tanke föddes i hans huvud. Detta var äkta engelsk jig, eller vad det hette! Så hade han sett den dansas på varietéerna.Mannen med tygpåsen var engelsman, det var intet tvivel om det, allt talade för det, hans excentriska sätt, hans okunnighet om allting och hans tygpåse med guld! En engelsman, det var just vad Jakub Isotzki behövde. Genom en engelsman kunde han komma i förbindelse med kommissarien i Danzig, sir Archibald Turret. Sir Archibald hade låtit kasta Jakub Isotzki utför trapporna, när han kom för att sälja de viktiga nyheterna om sitt fosterlands truppkoncentreringar och planer på Danzig — men han kom att ta emot honom, om han kom i sällskap med en engelsman. Det var en sida av saken. En annan sida var, att denne engelsman var rik och enfaldig. Rika och enfaldiga personer äro Himlens skönaste gåva till mänskligheten. Sådana personer äro lätta att övertala till alla slags affärer och inte minst systemspel. Tänk, att spela i kasinot med en miljon! Jakub Isotzki rös i sitt innersta vid bara tanken. Med en miljon och hans system kunde man spränga alla kasinon i världen — och om systemet i stället skulle spricka, var det värst för kapitalgivaren. Systemet sprack i varje fall inte innan systemägaren hunnit samla sig en liten fond som satte honom i stånd att överse med systemets nederlag.

Nu samlade sig virveln av miljonärarmar och miljonärben till en komplett, levande och knappast ens flåsande miljonär, som sjönk ned vid Jakub Isotzkis sida. Jakub Isotzki hälsade honom med ett leende, i vars hjärtlighet endast hörntänderna fattades.

— Jag är verkligen glad att jag träffade er! ropade den dansande miljonären.

— Och jag att jag träffade er, sade Jakub Isotzki, hjärtligt skelande mot tygpåsen.

— Ni har gett mig upplysningar, som jag i högstagrad var i behov av, fortsatte miljonären. Men ge mig fler! Jag behöver dem! Och särskilt en sak: säg mig, varför slogs man?

Jakub Isotzki redogjorde härför med några varmt patriotiska ord. Främlingen klappade i händerna.

— Det kallar jag nyheter! Militarismen är besegrad och bannlyst från världen! Friheten och rätten triumfera överallt, och folken bestämma över sig själva! För sådana mål måste man kämpa till sista blodsdroppen, det begriper jag! Om Tyskland kämpade mot den, var det en Guds lycka att det förlorade kriget. Men säg mig en sak: när Tysklands motståndare kämpade för så ädla mål, varför ser världen då så dyster ut? Varför sågo fjortonåringarna ut som om de voro sju år?

— Därför att man måste svälta ut tyskarna.

— Svälta ut dem! ropade miljonären. Är det sant? Svälte man ut ett helt folk med kvinnor och barn?

— Ja, annars hade man aldrig fått bukt med dem. De begrepo inte sitt eget bästa, de —

— Men var det rätt som krigsföring betraktat?

— Fullkomligt rätt, och det insågo alla utom tyskarna själva.

Miljonären grubblade med rynkad panna. Till slut ruskade han sig och sade:

— Gudskelov att jag fann er och har er som en hjälpande hand! Ni tillåter väl att jag kallar er för min hjälpande hand? Jag behöver en i denna besynnerliga nya värld.

— Naturligtvis! skyndade Jakub Isotzki sig att säga. Han tyckte sig leva i en dröm. Tretusen mark på gatan, och en excentrisk miljonär att hjälpa tillrätta! Och som han till på köpet kunde använda som mellanhand hosden engelske kommissarien! Nyheter, som man skall sälja, få inte bli för gamla. Hans fosterlands planer mot Danzig måste säljas så fort som möjligt. Han började antyda, vad dessa planer voro, men miljonären avbröt honom ganska snart:

— Om ni tycker som jag, går vi först och får litet mat på en restaurang!

Jakub Isotzki tackade skyndsamt.

— Det är bara en sak, sade miljonären oroligt. Tror ni det är vakter ute på restaurangerna?

— Vakter?

— Ja, ni vet för att passa på den där dåren, som har rymt i Danzig.

Jakub Isotzki kände åter en krypning i ryggen. Vad var det för envisa fantasier?

— Dåren? stammade han.

— Ja, han kan ju vara farlig för folk. Man har väl vakter ute för att passa på att han inte kommer in?

— Men jag har inte hört talas om någon dåre! nästan skrek Jakub Isotzki. Ingen har hört talas om någon dåre! Det har inte stått i tidningarna, inte någonstans! Vad är det för en dåre, ni talar om?

— Bli inte orolig, sade miljonären. Jag hörde bara ett rykte i Danzig och jag tog det kanske för allvarligt. Men ni har alltså ingenting hört? Och ni tror inte, att det står vakter?

— Nej! Nej! Nej!

— Det är bra. Då går vi!

Miljonären reste sig och plockade upp sina tillhörigheter ur sanden, tygpåsen, föremålet för Jakub Isotzkis drömmar, och — till herr Isotzkis oändliga häpnad — även papperspåsen som innehållit bullarna. Det varsannerligen ett exempel på rikmansexcentricitet, en illustration till den gamla berättelsen om den upplockade knappnålen! — Tjugu minuter senare lämnade Jakub Isotzki badhuset i sällskap med en levande miljonär. När de gått några steg, stannade den rike mannen, såg sig oroligt omkring och jämkade på sin kostym. Hans blickar stannade med ovilja vid tygpåsen som han bar i handen.

— Fy tusan vad den här ser ut! sade han. Alla människor stirrar på den. Men vad skall jag göra med allt guldet? Är bankerna öppna?

— Nej! Jakub Isotzkis ögon hängde som förhäxade vid de blänkande guldmynt som myllrade inne i den omtalade påsen.

— Ni är väl inte så vänlig att ni vill överta pengarna och ge mig sedlar?

Jakub Isotzki visade stumt sina fattiga trettio hundramarkssedlar. Miljonären gav till ett belåtet utrop.

— Men där har ni ju mer än som behövs! Vill ni ge mig tvåtusen mark och befria mig från påsen?

Om Jakub Isotzki ville det! Han hade ingen högre önskan i livet. Med skälvande fingrar gav han den enfaldige miljonären tjugu hundramarkssedlar och tog tygpåsen. Han räknade inte ens innehållet, såsom miljonären föreslog; stum av sinnesrörelse viftade han ädelmodigt avböjande med handen: jag tar den på god tro! En halv miljon för tvåtusen mark! Mannen hade ingen aning om kursen! Han levde kvar i världen före kriget, då hundra mark i papper var hundra mark i guld! Ett var säkert: så länge han bevarade denna illusion, skulle Jakub Isotzki ständigt vara vid hans sida, beredd att växla.— H— har ni alla era pengar på det viset — i g— guld? stammade han.

— Ja, sade främlingen och rynkade missbelåtet ögonbrynen. Det är opraktiskt. Jag skall växla in dem, så fort det går.

En tanke slog Jakub Isotzki: när miljonären såg priserna på restaurangerna kunde han börja misstänka, att det fanns skillnad på guldmark och pappersmark. Det fick inte ske! Det måste förhindras! Jakub Isotzki tänkte, fann hastigt ett medel att hindra det, ett medel som stred mot hans innersta väsen, kämpade med sig själv och övervann sig själv.

— Eftersom det är första gången, sade han med en mun, så sammansnörpt att den nästan vägrade att dra sig till ett leende, eftersom det är första gången, kanske — kanske jag får bjuda er — er på middag — jo, jo, gör inga invändningar! Jag bjuder!

— Ni är alltför vänlig, sade miljonären förvånad. Tack. Men stoppa på er påsen, om ni kan. Den syns så mycket, och det kan kanske ändå vara vakter ute!

SJUNDE KAPITLET.

Stora hjärnans nederlag.

I.

Gerdt Lyman fann kasinot som han lämnat det. Vid sekretariatsdisken trängdes österns horder, ropande på entré; till vänster låg det evigt öppna bankkontoret, färdigt att ombyta den ena värdelösa valutan mot den andra; mellan bankkontoret och sekretariatet låg den evigt öppna pantbanken med sina två inlämningskiosker, diskreta som katolska biktstolar. På väggarna sutto anslag om tennisturneringar, segelregattor och sandslottstävlingar för barn. På en särskild affisch meddelades det, att varmbadhuset numera höll öppet hela natten till klockan sex på morgonen.

Kring spelborden trängdes samma eleganta publik som vanligt. Frodiga damer med röda fingrar blänkte av diamanter. Mörkhyade damer med koketta mustascher togo fel på de frodiga damernas insatser och sina egna. Skarptblickande män gjorde detsamma och förstodo plötsligt inte ett ord tyska. Män med mycket kort hår och hy, som talade om en längre tids vistelse inomhus, sågo skyggt på några blåklädda herrar, vilka intedeltogo i spelet. Att de inte deltogo i spelet berodde på att de voro detektiver. Den ryske »generalen» Schuwiski vacklade runt med ett leende så saligt, att det berättigade hans namn. Den gamle tyske greven, som förr spelat i Monte Carlo, såg med ett stelt pergamentsleende det nya Europa roa sig. Överallt hördes samma rop:

— Det var min sats!

— Vad menar ni? Det var min!

Och överröstande dessa rop, entonigt som den muhammedanske muezzins uppmaning till bön, kom de

överansträngda krupiärernas uttråkade:

— Men mina herrar, vi äro då inte på en marknad!

Gerdt Lyman gick tvärs genom dessa salar, där han stridit och lidit, och in i baccaratsalen. En stämma hade viskat i hans inre och sagt: du skall spela baccarat! Det är något helt annat att spela baccarat än att spela rulett. När man spelar rulett, spelar man mot en maskin; gentemot en maskin förlorar ens andliga överlägsenhet all betydelse. Baccarat är något annat: där är det hjärnan som ger utslaget; där skall den listige övervinna den enfaldige, där skall den kallblodige taga pengarna från den fege. Gerdt Lyman slog sig ned vid ett baccaratbord, fick kort, spelade och vann. Han vann mera, fick banken själv och vann ganska mycket. Han brann av upphetsning, han svällde av stolthet. Detta var kallblodighetens belöning; det var den klara bekräftelsen på psykisk överlägsenhet; det var stora hjärnans seger. Plötsligt slog en liten oansenlig man sig ned vid bordet. Han hade tvekammat skägg och milda hjortögon; han liknade den unge Abraham. Han fick banken och satte med en ödmjuk rörelse ut femhundra mark. Stora hjärnan viskade: de äro dina, och Gerdt Lyman sade banko medett småleende. Han fick fem poäng, Abraham fick sex poäng; Gerdt Lyman förlorade, femhundra mark. Han sade banko igen med ett nytt leende; han fick sex poäng, den unge Abraham fick sju; han förlorade, tusen mark. Han sade banko för tredje gången med ett småleende, vilket beklagade Abraham som inte dragit hem vinsten i tid; han fick sju poäng, Abraham åtta; han förlorade, tvåtusen mark. Den unge Abraham lät banken stå; Gerdt Lyman sade banko med ett leende, som var intensivare, men mindre till omfånget än hans föregående leenden; han lade upp åtta, Abraham lade upp nio; Gerdt Lyman förlorade, fyratusen mark. Det tvekammade skägget och de milda hjortögonen uttryckte ingen triumf, endast deltagande. Gerdt Lyman blev ursinnig. Han sade banko för femte gången, han glömde att småle, han glömde kallblodighet och psykisk magnetism; han fick noll, Abraham fick ett; han förlorade, åttatusen mark. Han betalade dem och kände efter i fickorna; knappt tusen mark var allt vad han hade kvar. Han kunde inte ta banken för sjätte gången och han svor — men som det visade sig med orätt, ty en annan tog banken i hans ställe och förlorade sextontusen goda mark. Abraham drog in trettiotvåtusen mark med ögon, som bådo om ursäkt för att han existerade, och försvann för att låta bygga till hyddan i Mamre.

Gerdt Lyman reste sig från bordet, mörkröd av harm. Denna harm, sade han sig själv, gällde inte förlusten. Den gällde det psykiska nederlaget. Han var den klokare, den starkare, den överlägsne; han kunde ha vunnit, han borde ha vunnit, han måste ha vunnit, om han bara spelat som han skulle, och så glömmer han sig, tar ledningen från stora hjärnan, förivrar sig och låter enunderhuggare plocka sig på både vinst och kapital. Det var förnedrande, det var smutsigt: Arien besegrat av Tschandala; han gick till disken i kaféet och drack två dubbla konjak. Något lugnare gick han in i rulettsalen och ställde sig att se på andra människors spel. Allteftersom han såg på det, fylldes hans själ uteslutande av en känsla: förakt. Fanns det något löjligare än denna anblick? Här trängdes de om varandra som myror i en stack, ivriga att roffa åt sig några eländiga mark, utom sig av upphetsning om de förlorade, hesa av att ropa: det är min sats! det är jag, som har vunnit! Ömkligt, löjligt; sådan är människan, la bête humaine! Efter en stund fastnade hans blick vid en person, som spelade på avstånd med ryggen vänd åt honom. Han såg endast mannens hår, hans hållning och hans kostym, men de voro nog för att fängsla hans uppmärksamhet. Håret var långt och egendomligt klippt, men hållningen var rank och kostymens snitt otadligt. För en gångs skull en välklädd man, tänkte Gerdt Lyman, och en gentleman, som inte vill smutsa ned sina fingrar med att själv sätta ut i detta löjliga spel, utan håller sig med en slav för att göra det. I själva verket hade mannen med det blonda håret två personer i sitt sällskap. Den ena var en mycket vacker, mörkblond, elegant dam, med vilken han då och då utbytte artiga repliker, den andre en liten mörkhyad, skallig man. Den skallige hade ett rulettprotokoll i handen, och spelade något slags system men inte för egen räkning utan för den blonde mannens. Mellan var gång kulan föll trippade han av och an på tårna av upphetsning. När kulan föll, och han vann, sköt han ögonbrynen halvvägs upp mot hjässan av häpnad. Det var tydligt att han väntade sig motsatsen till vinst; det var tydligt attlivet inte skämt bort honom med vinster; då och då, när han tog in en större summa, gav han från sig en hes grymtning, som en gris som man kliar på ryggen med en spatserkäpp. Den blonde mannen såg på med ett roat uttryck; han lät den skallige sätta ut som han ville, och gav bara order om hur mycket han skulle sätta var gång. Gerdt Lyman iakttog denna scen med välbehag. Här var för en gångs skull en

man som behöll huvudet kallt, som behandlade detta löjliga spel som det skall behandlas, de haut en bas, som lät stora hjärnan råda! En arier, inte Tschandala! Han gick runtom bordet för att se, hur denna sällsynta individ såg ut, sedd framifrån.

Det var dåren!

Gerdt Lymans häpnad var så stor, att den för ett ögonblick undanträngde alla andra känslor. Det var dåren, sådan han tett sig, befriad från skägget. Dåren stod här och spelade, hans dåre, dåren som bröt sig in hos honom två dagar förut, som misshandlade honom och halvvägs tog livet av honom! Gerdt Lyman hade anmält honom för polisen samma eftermiddag; han hade skäl att förmoda, att han höll sig gömd på ett eller annat obskyrt ställe i fruktan för upptäckt och straff — och i stället gick den anmälde runt i Zoppots spelsalar med sekreterare och älskarinna — en svit som om han vore en regerande furste. Det var himmelsskriande. Men inte nog med det. Vad var det för pengar han spelade med? Gerdt Lyman mindes det plötsligt. Han kom ihåg ett ödesdigert ögonblick för inte tjugufyra timmar sen; han kom ihåg en skugga som kom in genom ett takfönster, ett grepp om sin hals och en viskning i sina öron: jaså, du ringer på städerskan, du tänkte utlämna mig åt filistéerna, du tänkte stjäla min miljon — du dåre, i dennanatt skall hälften av vad du själv har, tagas ifrån dig — — En plånbok tömdes på hälften av sitt innehåll, hans plånbok, en kostym plockades ut ur ett klädskåp — hans kostym; han själv kastades in i klädskåpet i stället, nej, det var för djävligt! Här stod mannen i Gerdt Lymans kostym — intet under att han nyss beundrat den bakifrån! — spelade med hans pengar och vann, medan han själv förlorade! Stora hjärnans överlägsenhet! Håhå! Det var groteskt, men dåren skulle inte ha anledning att glädja sig över mötet! Förra gången hade han triumferat tack vare sina kroppskrafter. Här voro de ur räkningen; här stod intelligens mot intelligens, hans förvirrade hjärna mot en överlägsen hjärna; här skulle han lära sig inse sin underlägsenhet!

Gerdt Lyman klappade överkrupiären på armen och sade så behärskat som möjligt:

— Herr krupiär! Herrn mittemot har bestulit mig. Jag anhåller —

Överkrupiären svarade mekaniskt:

— Min herre, vi äro inte på någon marknad.

— Jag säger er, sade Gerdt Lyman med höjd röst, mannen där har stulit mina pengar. Jag fordrar rättvisa. Jag anhåller, att ni —

— Min herre, sade krupiären med uttråkad röst, vi äro inte på någon marknad.

Gerdt Lyman blev röd i ansiktet.

— I förrgår natt, ropade han, bröt mannen där sig in på mitt rum. Han bestal mig inte bara på pengar utan också på en kostym kläder. Han är en gemen tjuv. Det är min kostym, han står där i, och det är med mina pengar —

— Min herre, sade överkrupiären gäspande, jagupprepar att detta inte är någon marknad — slå ut, krupiär!

Gerdt Lyman högg honom i armen, blodröd av förbittring.

— Det här är mitt kort! Jag är medicine doktor. Jag är sinnessjukläkare och vän med professor Oscar Freudenthal, som ni möjligen känner. Mannen där är inte bara en gemen inbrottstjuv, utan också en farlig dåre, som har rymt och som hade spärrats inne av ingen mindre än professor Freudenthal! Jag frågar er för sista gången: ämnar ni göra någonting eller ej? Ämnar ni låta vakterna anhålla karlen eller ej?

Gerdt Lymans röst hade så småningom blivit lika hetsig, som när han vid universitetet förfäktade toleransen och den skeptiska livsåskådningen. Hela bordet lyssnade. Spelarna sågo imponerade på honom. De voro vana att anklaga varandra för stöld och förryckthet, men ingen av dem hade någonsin kunnat stödja dessa påståenden med en doktorstitel eller med professor Freudenthals namn. Mannen, som Gerdt Lyman anklagade, såg på sin anklagare med två blå ögon, i vilka man läste överraskning och villrådighet. Den skallige mannen i hans sällskap lyssnade med gapande mun, den vackra damen med två uppskjutna, fint tuschade ögonbryn. Några sekunder gingo förbi; krupiären glömde förhäxad att slå ut; Gerdt Lyman njöt stora hjärnans triumf i fulla drag. Äntligen

ryckte överkrupiären upp sig.

— Min herre, sade han till den långhårige mannen, visa ert kort!

Den långhårige mannen såg förvånad på honom.

— Vad för ett kort?

— Ert inträdeskort! Visa det!

— Jag har inget inträdeskort, sade den långhårige mer och mer förvånad. Jag ville inte ha något. Jag skall säga er: jag är här inkognito.

Överkrupiären steg ned från stolen.

— Ni är här inkognito! Jag har aldrig hört maken. Hur har ni burit er åt för att komma in?

Den långhåriges ögon strålade av glädje över att få förklara. Hans ansiktsuttryck var menlösare än ett barns.

— Det var den här herrn, sade han och pekade på sin skallige följeslagare, som skaffade mig in. Vi träffades i badet. Vi åto, och sedan föreslog han, att han skulle visa mig sitt system. Det hade jag ingenting emot. Jag kom in bakvägen, därför att jag vill vara inkognito, och vi spelade hans system. Herr Isotzki, är det inte som jag säger? Herr Isotzki, säg till dem, att jag talar sant!

Den lille skallige mannen hade långsamt makat sig bort från sin pratsjuke arbetsgivare. Nu brast han ut i en ström av upphetsade ord:

— Chr — jag, jag, jag skall säga, att ni talar sant! Hur vet jag, att ni talar sant? Skall jag gå i borgen för er? Vad vet jag om er? Ni sade att ni var miljonär, men vad vet jag väl om er? Vad vet jag väl, vad vet jag väl?

Hans läppar darrade; hans röst lyfte sig allt högre och högre som en lärka om våren. Den långhårige såg bedjande på honom.

— Men jag gav er pengar att spela med, herr Isotzki —

— Och jag bjöd er på middag! skrek herr Isotzki. Vill ni förneka det? Bjöd jag er inte på middag kanske, fann jag er inte i badet och bjöd jag er inte på middag?Przepraszan pana! ich bitte Sie! därför att jag bjuder er på middag, skall jag gå i borgen för er, skall jag ansvara för vad ni har gjort! Vad vet jag om allt vad ni har gjort? Jag vet intet — intet — intet!

Han makade sig längre och längre bort, han lade fler och fler människor mellan sig och sin långhårige arbetsgivare. Hans ögon skeno av upphetsning; hans halvöppna mun visade en stor brist på hörntänder, hans fickor svällde av de sedlar han vunnit. Den långhårige mannen såg stumt efter honom. Alla i salen togo den skalliges ord för avgörande. När inte en gång han, som spelat med den långhårige, ville gå i borgen för honom, var saken klar. Hotande blickar riktades mot den långhårige; man mumlade: svindlare! tjuv! ut med honom! Gerdt Lyman njöt i fulla drag av stora hjärnans seger.

Den långhårige drog en suck, böjde sig mot den vackra blondinen och sade:

— Madame, jag har fått ett par oväntade saker att ordna. Jag hoppas att få återse er, när det är gjort. Ni har gjort ett intryck på mig, som jag inte kan beskriva — au revoir, om ni tillåter, madame!

Han bugade sig djupt. Runtomkring höllo de upphetsade ropen, tjuv! svindlare! ut med honom! på att växa till en storm. Plötsligt svängde den långhårige mannen runt på klacken, rätade sig i hela sin längd, spände ut bröstet, kastade tillbaka huvudet och ropade ett enda ord: — tig!

Hela bordet tystnade, tvärt, som på kommando. De fylliga läpparna tego, de buktiga näsvingarna vibrerade, de mörka ögonen hängde vid den långhårige. Den långhårige såg förbi alla andra på Gerdt Lyman. GerdtLyman kände en krypning i nacken. Den långhåriges ansikte var inte längre detsamma.

— Det var ni, min gode man, sade den långhårige, och hans ord kommo som pisksmällar, det var ni som började

den här scenen. Ni skall få ångra det! Ni har förolämpat mig, och man förolämpar inte en person av min rang ostraffat. Ni har utslungat de vansinnigaste beskyllningar mot mig. Det är min rätt att skjuta ned er på fläcken, men jag gör det inte. Var god och följ med till spelledningens kontor!

Det gick en viskning genom flocken av spelare, en viskning av förfäran. Detta sätt kände de igen, denna röst kände de igen. Det var den tyske officerens sätt, det var den tyske officerens röst! Den långhårige behövde inte ens monokeln i ögonvrån för att skrämma dem; hans blotta öga var tillräckligt; generationers nedärvda respekt dök upp ur de skrymslen dit den förvisats 1919 och tog makten; på mindre än en minut hade den långhårige underkuvat spelare, krupiärer och överkrupiärer. Vakterna, som samlat sig kring honom, läto hastigt armarna sjunka. Gerdt Lyman blev vit i ansiktet som ett lakan. Hade han tagit miste? Hade han låtit lura sig av en likhet? Det var omöjligt! Det var hans stulna kostym, det var dårens ansikte — det vill säga, det hade varit dårens enfaldiga ansikte, nu var det ett annat, ett avskyvärt ansikte —

— Följ med till spelledningen! röt den långhårige. Hör ni inte? Ni har visst inte så bråttom med att stå för era beskyllningar som med att utkasta dem?

Hans pupiller blixtrade som blottade sabelspetsar.

Överkrupiären snöt sig nervöst:

— Slå ut! ropade han till underkrupiären. Minaherrar, bitte das Spiel zu machen! Min herre, detta med illa dolt hån till Gerdt Lyman, var god och följ herrn, som ni förolämpade, till direktionens rum!

Nu visste Gerdt Lyman sanningen: han hade misstagit sig, ve och förbannelse, han hade låtit lura sig av en likhet i ett tygmönster; död och förbannelse, nu skulle han sota för det. Stora hjärnan led sitt andra nederlag för dagen. Han ville inte gå med, han ville allt annat hellre än att gå med; han ville försvinna — men tjänstvilliga händer sköto ut honom på golvet där hans fiende väntade på honom; han ville be om ursäkt, men hans tunga var förlamad; man ropade hånfulla tillmälen runtomkring honom, som gjorde honom yr i huvudet. Sådant var det tyska folket, militaristiskt in i hjärteroten, trots revolution och så kallad republik. Bara det visade sig en officer, kysste de hans stövlar och förrådde sina nordiska stamfränder. Hans fiende tog honom hårt i armen och drog honom med sig ut genom dörren. Långt ned i trappan såg Gerdt Lyman den lille skallige sekreteraren-kassören tränga sig fram så fort hans korta ben förmådde bära honom, fnissande och skrockande. Officeren såg honom också och mumlade något för sig själv. Gerdt Lyman tänkte som en rasande. Vad skulle han göra? Skulle han behöva duellera? Duellen är en löjlig, en föråldrad, en farlig form för uppgörelse — men pengar kunde man inte bjuda en officer (utom att han nästan inga hade, tack vare dåren) -— och en ursäkt tog han inte emot! Ve och —

De voro vid foten av trappan. Nyfikna människoskaror forsade i deras spår. Officeren drog Gerdt Lyman fram till sekretariatdisken och sade till sekreteraren:

— Vart skall jag vända mig? Denne herre haroffentligt anklagat mig för att ha stulit pengar från honom. Som om det inte vore nog, anklagade han mig för att ha stulit en kostym kläder från honom! Har ni hört: en kostym kläder! Och som kronan på verket påstod han, att jag har rymt från ett hospital!

— Det var ett misstag, ropade Gerdt Lyman förtvivlat, det var en tillfällig likhet — jag misstog mig —

— Man gör inte sådana misstag, sade den preussiske officeren iskallt. Då får man ta konsekvenserna. Träffar jag någon av direktionen inne?

— Ja, herr — major, stammade sekreteraren. Var så god och stig på, herr major —

— Jag säger, ropade Gerdt Lyman med en röst så gäll som en okarina, det var ett misstag! jag tog fel, hör ni! jag tog fel! Hör ni: jag tog fel!

Officeren svarade inte ett ord. Han förde honom med ett järnhårt grepp runtom disken i riktning mot sekretariatet. Men till vänster om sekretariatet, mellan det och det evigt öppna växelkontoret, ligger dörren till det evigt öppna pantlånekontoret. När officeren hunnit så långt, stannade han. I stället för att stiga in på

sekretariatet öppnade han dörren till pantlånekontoret och knuffade omilt in Gerdt Lyman på denna barmhärtighetsinrättning. Gerdt Lyman hörde en viskning i sitt öra:

— Du ljög för mig, när jag litade på dig, du ringde på städerskan för att kunna stjäla min miljon, och när jag bara straffar dig med böter har du mage att stå upp och anklaga mig för stöld! Vad är det för en värld jag har kommit ut i? Vad är det för en värld? Ohederlighet, ohederlighet, ohederlighet!

— Är — är ni inte officer? stammade Gerdt Lyman, yr i huvudet av förfäran. Är det — är det dåren?

— Hahahaha! ropade den långhårige med en glimt i ögat, som Gerdt Lyman kände igen. Är jag dåre? Jag är klokare än du! Kunde du ha klarat dig däruppe? Kan du spela officer? Det var det enda sättet att komma ut. Kunde du ha gjort det? Däruppe var jag ensam mot hundratals människor — men jag fick dig ut, min vän, här har jag dig ensam, och nu —

Gerdt Lyman drog andan i och för ett fasans skrik. Han tyckte sig redan känna den vansinniges fingrar kring halsen och denna gången blev det mord, det förstod han. Men han blev utsatt för någonting alldeles annat. Dåren öppnade dörren till en av pantlånekontorets biktstolsliknande kiosker, kastade honom handlöst in i den och låste dörren. I tre apliknande skutt trängde han sig genom människohopen i vestibulen och försvann. Från sekretariatsdisken stirrade sekreteraren efter honom med ögon som voro runda av förvåning. Gerdt Lyman å sin sida såg bedövad på en skäggig man, som frågade vad det var han ville placera och påpekade att tio veckors ränta drogs av på förhand.

Och några hundra meter från kasinot såg Jakub Isotzki förlamad på en person som tycktes ha fallit ned från himlen. Som en örn hade han fallit ned från himlen. Redan var Jakub Isotzki halvvägs hemma med fickan svällande av sedlar och guld — guld! — med utsikt att slippa skriva flera optimistiska artiklar, med utsikt att äta ett verkligt gott mål ritualmässig mat ännu denna afton. Skrockande och fnissande hade han stannat vid ett gathörn i den skumma Mariengasse för att räkna sedlarna — varför skulle han inte det? han fruktade inte överfall på öppen gata, han var en hederlig man som vandrade efter lagen. Trettiotusen hade de vunnit påhans system, och en halv miljon fick han för guldet, som han växlat till sig — det var en dag bland dagar! Och plötsligt slår en förfärlig klo, en örnklo, en järnklo i Jakub Isotzkis vänstra axel och en röst viskar i Jakub Isotzkis högra öra: — Jaså, det var ditt system! Jag ger dig pengar att spela med, du vinner, och när jag blir angripen av en främmande människa, rymmer du med vinsten! Jaså, det var ditt system. Vad är det för en värld, jag har kommit ut i? Ohederlighet, ohederlighet, ohederlighet! Du ville lära mig ditt system — örnklon grep tag om Jakub Isotzkis hals — och jag har lärt det! Nu tar jag sedlarna från dig — järnklon tömde Jakub Isotzkis fickor på sedlar — så så, håll inte så hårt! sedlarna gå sönder! akta din hals, om sedlarna gå sönder! Det är rätt — nu får du hämta andan, men skrik bara inte! skrik bara inte! — Och så tar vi guldpengarna ... Var är min lilla påse? Så så, inte sparka, då gör det bara ont i halsen — inte sant? Det är rätt, du har lätt för att fatta, när man talar förnuft till dig — där är min gamla påse, tvåtusen är inte mycket, men det är för mycket för dig. Vad är det för en värld jag har kommit ut i? Ohederlighet, ohederlighet, ohederlighet!

Med dessa ord försvann mannen som fallit ned ifrån himlen efter att som ett sista utslag av gemenhet ha kastat Jakub Isotzki i en ganska törnig häck.

II.

Sent samma kväll, satt en lång, kutryggig herre i Parkkaféets trädgård i ett tillstånd, som bäst kunde betecknas med ett uttryck från den vetenskap, han självstuderade: manodepressivt. Han hade ätit smörgåsar och låtit servera sig fem konjak, men inte engång detta kunde komma honom att glömma ett ofrivilligt besök på ett pantlånekontor och en serie tråkiga förklaringar för en nyfiken spelledning.

Och plötsligt skulle hans orättvisor väckas till fullt liv. En bugande gestalt dök upp vid hans bord och sade:

— Förlåt, var det inte ni som anklagade en — en person i spelsalen för att ha stulit från er?

Gerdt Lyman flög upp från stolen.

— Vad fan angår det er? Vem är ni?

Gestalten lyfte ödmjukt på hatten, varvid ett skalligt huvud och ett förgråtet ansikte blevo synliga.

— Mitt namn är Isotzki från Lwow. Det var jag som —

— Det var ni som spelade system för honom! Ni såg så förvånad ut, när ni vann! Vart tog ni vägen med hans pengar?

Den skallige rodnade. Han hade satt sig vid bordet utan att bli uppmanad.

— Förvånad? Vad menar ni? Mitt system är ofelbart! Gick med hans pengar? Var det inte med mitt system, vi hade vunnit pengarna?

— Men vart tog ni vägen med dem?

— Jag tycker, sade Jakub Isotzki förebrående, att ni, som påstod att ni har blivit bestulen av honom, skulle tala på ett annat sätt. Medan jag var på väg hem, överföll uslingen mig och plundrade mig på allt. Przepraszam pana, på allt! På trettiotusen mark, som jag vunnit, och på tvåtusen mark i guld som jag växlat till mig. Och se på mina kläder! De ha kostat fyratusen, och han kastade mig i en törnhäck!

— Tvåtusen i guld, sade Gerdt Lyman. Var hade ni växlat till er dem? Av honom?

— Ja, medgav Jakub Isotzki med klagande röst, det hade jag och dem tog han från mig igen. Och jag som trodde, att han var den enfaldigaste människa jag någonsin träffat! Så bedrager man sig. Varför lät ni inte arrestera honom, som ni sade att ni tänkte göra?

Gerdt Lyman rodnade av vrede.

— Vad lönar det sig att försöka arrestera en dåre, när man bara har idioter att hjälpa sig? Jag tog honom i armen och tänkte föra honom till direktionsrummet. Men innan vi kommo dit, överlistade — kastade han in mig — inträffade det ett uppträde, som han begagnade till att rymma, Han begrep att spelet var förlorat, när jag blandade mig i det. Men rymde gjorde han. Man kan bli rasande. Jag vet att jag inte skulle genera mig att ta allt det guld från honom, som han har!

— Inte jag heller, viskade Jakub Isotzki. Men har han något?

Gerdt Lyman lät servera sig en sjätte konjak och kände en plötslig sympati för sin objudne gäst. På sätt och vis voro de i samma båt.

— Dricker ni något?

— Tack, hihi — ja, om det får vara en liten flaska bittervatten.

De drucko. Jakub Isotzki upprepade lurande:

— Men har han något guld?

— När han bröt sig in hos mig, hade han en påse full med guld på sig. Jag såg den. Ni har sett den. Ni växlade till och med till er den, ni gamla rävpäls! Vad man än kan säga om honom, kan man inte påstå att han ljög. Han var rå och vansinnig, men han ljög inte.För min del kan jag inte inse, varför det inte skulle ligga en miljon i guld, där han tog sina tvåtusen.

Jakub Isotzki teg förlamad. Visserligen hade han hela dagen upprepat för sig själv: en miljon i guld, en guldmiljon, men att höra en annan säga det, och en doktor, en lärd man, om han också drack konjak som en svamp ... En tung suck banade sig väg ur hans bröst.

— Den som hade det guldet, viskade han.

— Den som hade det guldet, morrade Gerdt Lyman och bankade på kyparen. De tego. Plötsligt reste Gerdt Lyman sig upp med ögon, som skeno av inspiration och en åttonde konjak.

— Vill ni vara med på att taga hans guld? ropade han. Jag fick en idé i detta ögonblick. Du lurade mig i dag, min goda blådåre, men sista ordet är inte sagt! Jag vet var pengarna finns, om de finns!

Jakub Isotzki stirrade på honom. Att någon trodde sig veta, var en miljon i guld låg gömd och inte behöll denna vetskap för sig själv under sju insegel, föreföll honom som ett klarare bevis på galenskap, än allt vad dåren presterat under dagens lopp. Men sådana voro folk som drucko konjak i stället för bittervatten. I varje fall hade han ingen anledning att neka sin medverkan.

— Jag står till ert förfogande! ropade han Jag är helt er! Var ligger pengarna?

Gerdt Lyman såg på honom med ena ögat hopknipet.

— De finns i samma kvarter i Danzig, där jag bor. Han kom över hustaken, och han kan väl inte hoppa tvärsöver gatorna heller! I det kvarteret ligger det ett hus med en kupol, som — nej, jag säger inte mer. Jag är inte så dum, som ni tror! Men ensam kan jag inte föra bort guldet, om det finns, och varför skulle inte nivara med och hjälpa mig lika gärna som en annan? Ni är bättre än en annan. Ni är en räv!

Jakub Isotzki protesterade, men Gerdt Lyman fasthöll sitt påstående.

— Ni är en räv, men mig lurar man inte! Det skall både ni och han få se! Stora hjärnan segrar i längden!

ÅTTONDE KAPITLET.

Vari man äter supé med den bestående ordningens upprätthållare.

I.

— Madame, hade den blonde spelaren sagt, jag måste återse er. Törs jag avlägga ett besök? När? Var?

— Madame, hade han sagt, ni är förtjusande, ni är den första kvinna som satt mitt hjärta i brand på sex år. Får jag besöka er? När? Var?

— Min herre, hade fru Nadia Ilinski svarat, ni är mycket stormande, ni är nästan närgången. Jag bor i Villa Caritas. Jag ser mina vänner hos mig på te var onsdag eftermiddag.

— Och era verkliga vänner? frågade den blonde spelaren och såg in i fru Nadias saltvattensblåa ögon. Äro de förvisade från ert ansikte sex dagar i veckan?

— Min herre, sade fru Nadia förebrående, ni är verkligen mycket närgången. Jag har knappt känt er i en timme. Jag är ond på er. För mina verkliga vänner, de som inte äro alltför stormande ger jag då och då små supéer.

— Ni är en god människa! ropade den blondespelaren hänförd och gav sin sekreterare order att sätta sjutusen mark på rött. Jag läser det i era ögon, han drog till sig hennes hand och kysste den på insidan, och i linjerna i er sköna hand. Vad era supéer måste vara litet besökta!

— Litet besökta? sade fru Nadia och rynkade ögonbrynen lätt, men ogillande. Vad menar ni?

— Men, madame, sade den blonde spelaren, som i detta ögonblick vann sjutusen mark på rött, ni sade ju att ni endast inviterade de av era vänner som inte voro alltför stormande. Och hur skulle man —

Han kysste illustrerande hennes andra hand vid handleden, i mellanrummet mellan två tunga guldarmband. Fru Nadia konstaterade, att han var den mest sympatiske man, hon träffat i Zoppot, och att han var beundransvärt

likgiltig för sina stora spelvinster; han lät sekreteraren förvalta dem efter behag. Och sekreteraren såg besynnerlig ut. Om sekreteraren hade kysst fru Nadia på handleden, i mellanrummet mellan armbanden, skulle fru Nadia omedelbart ha räknat armbanden.

Fru Nadia var frånskild, lång, slank och så ormmjuk i gången som endast slavernas kvinnor äro. Hon hade mörkblont hår, och hennes skinn var vitt som mjölk. Tanken på en smekning av hennes långa fingrar kunde driva en man till vansinne eller till börsspekulationer.

Det sista var regeln.

Vid ett tillfälle då den blonde spelaren avlägsnade sig, passade fru Nadia på att fråga den skallige sekreteraren, vem hans arbetsgivare var. Sekreterarens svar var fullt ut tillfredsställande: mannen som han spelade för var miljonär i guldmark. Den blonde spelaren kom tillbaka, och fru Nadias och hans samtal blev livligare och livligare, då avbrottet kom och en fräck utlänningmittemot anklagade fru Nadias kavaljer, dels för att ha stulit kläder och pengar från honom, dels för att vara en rymd dåre.

Det skulle varit löjligt, om det inte varit pinsamt. Men fru Nadias kavaljer tog saken på ett beundransvärt sätt. Förolämpad av utlänningen, illa bemött av krupiärerna, och övergiven av sin egen sekreterare, förstod han att på ett ögonblick vända läget till sin förmån. Han tog utlänningen, som förolämpat honom, vid armen och gick till direktionen, och fru Nadia väntade att få se honom komma igen om ett ögonblick som triumfator.

Men han kom inte igen. Ingen kom igen, varken han, utlänningen eller sekreteraren. Vad hade skett? Ingen visste det. Alla talade i munnen på varandra. Den blonde spelaren skulle ha visat sig vara tysk general. Han skulle ha försökt mörda utlänningen på pantlånekontoret och belåna hans klocka. Utlänningen skulle dels vara död, dels arresterad. Sekreteraren skulle dels ha rymt med sin arbetsgivares pengar, dels ha varit sedd utblottad och gråtande på Seestrasse. Så sade ryktena. När man frågade kasinomyndigheterna, vad som var sant och vad som var mindre sant i skandalen, sade de: — Vi veta intet, intet! Vi veta ingenting om någon skandal! Endast en sak är säker: i vårt kasino inträffar det inga skandaler. Till slut ryckte fru Nadia på sina vackra axlar och for hem till sin villa.

Hon ämnade förjaga den blonde spelaren ur sina tankar. Men han lät sig inte förjagas utan vidare. Han var så olik de andra. Hans ansikte var en världsmans, och samtidigt föreföll han menlös som ett barn. Han förde sig som en officer, och samtidigt var det någotav en lössläppt skolpojke över hans rörelser. Han sade de besynnerligaste ting utan vidare, gjorde henne kärleksförklaringar efter en halvtimmes bekantskap. Sekreteraren sade att han var miljonär, och utlänningen att han var klädtjuv! Han var med ett ord ett mysterium, och fru Nadia kunde inte låta bli att tänka på honom.

Denna afton hade fru Nadia bjudit några vänner till sig på supé, tre herrar och två damer. Herrarna voro tre mycket distingerade utlänningar, som hon lärt känna i kasinot, en engelsman, en fransman och en italienare. De voro hemlighetsfulla, de också. Fru Nadia visste inte, vad de voro, endast att de voro mycket distingerade och mycket intresserade av politik. De voro lika hemma i Almanach de Gotha som i den vanliga kalendern, lika förtrogna med intrigerna i Wilhelmstrasse som med motintrigerna vid Quai d'Orsay. De kände männen, som drogo i trådarna, i Westminster, i Palais Bourbon och på Montecitorio. De kallade Lloyd George för L. G., Giolitti för gubben med läppen och Mustafa Kemal Pascha för lille Mustafa. Av deras konversation framgick det, att de hade varit med på fredskonferensen i Versailles och hade en väsentlig del av förtjänsten för att den lyckats. Vidare framgick det, att de voro i Danzig för att ordna den nya fristatens förhållanden. Fru Nadia var djupt imponerad av dessa bekantskaper. Hon kände inte deras efternamn; men med diskreta leenden hade de antytt, att politiska hänsyn tvingade dem att uppträda halvt inkognito. Inbördes kallade de varandra monsieur Raymond, mister David och signor Orazio. Både de och fru Nadia smålogo åt dessa förnamn som åt en lyckad, men halvt genomskinlig maskering. MisterDavid och signor Orazio kallade fru Nadia för madame Ilinska. Monsieur Raymond visade benägenhet att göra bruket av förnamn ömsesidigt. Monsieur Raymond var äldst; han hade ett surmulet sokratesansikte med vassa ögon och var lätt skallig. Mister Davids ansikte tycktes vara knådat av guttaperka; han hade smilgropar i både hakan och kinderna; han älskade ordlekar och trollkonster. Signor Orazio

slutligen, var lika ung i sinnet som den nation han tillhörde; han ropade hurra för alla åskådningar, om de framfördes med något mellanrum; han flammade av begejstring vid minsta superlativ, hans ögon skeno; hans svarta hår, som var benat i mitten, reste sig i två vingar och gav honom en påfallande likhet med Mefistofeles.

En sak hade frapperat fru Nadia: alla tre diplomaterna hade polisonger. Det var ett egendomligt och fult mod; hon förstod inte varför de hängåvo sig åt det men antog, att det var det reglementerade modet för medlemmar av corps diplomatique.

Utom dessa tre herrar hade fru Nadia inviterat två väninnor. Den ena, madame Brzeczinski, var polska och kallades på grund av fonetisk force majeure för fru B. Vilken nation fru Ester Blum tillhörde, visste ingen, men hon var skön och nardusdoftande som sin namne i bibeln, och över hennes röda läppar flöto alla språk med samma honungs ljuva inställsamhet.

Det var fru Nadias två väninnor som kommo först. Fru Brzeczinski hade sett uppträdet i kasinot och var mycket giftig mot sin värdinna för hennes nya flirt. Fru Nadia svarade irriterat; och fru Brzeczinski blev ännu giftigare. När herrarna kommit och man satt sig till bords, var fru Nadia tyst. Monsieur Raymond, somvar hennes kavaljer, märkte det. Han fattade handen med de långa fingrarna, förde den mot fru Nadias hjärta och sade ömt:

— Vad är det som trycker detta kära hjärta? Varför så tyst, madame Nadia?

Fru Nadia drog till sig de långa fingrarna utan att svara. Fru Brzeczinski brast i ett klingande skratt.

— Hon drömmer om sin blonde tysk!

— Kära B., sade fru Nadia, vi äro inte längre skolflickor.

Monsieur Raymond rynkade sina ögonbryn i majestätisk misstro.

— En flirt med en tysk? Denna kära fru Nadia? Omöjligt!

— Omöjligt! Ni skulle ha sett dem i kasinot! En blond tysk officer! Hahaha!

Monsieur Raymonds ansikte blev mer och mer allvarsamt.

— En tysk officer! Vågar denne barbar lyfta sina ögon till andra väsen än sitt eget lands tjocka Gretchen? Ser han en gång till på denna kära fru Nadia, utmanar jag honom med en handske i hans ansikte.

— Bravo! ropade signor Orazio. Bravissimo! Det är tappert att duellera.

Mister David tömde sitt moselglas i ett drag och sade:

— Jag bryr mig inte om dueller. Boxning är bättre. Om man besegrar en man i boxning, lär han sig att veta hut. Om man dödar honom i en duell, kan han aldrig lära sig någonting.

— Bravo! ropade signor Orazio. Bravissimo! Det är meningslöst att duellera! Det är bättre att boxa.

Fru Nadia sköt upp sitt ena fint tuschade ögonbryn.— Utmanar ni honom? Utan att fråga mig om jag önskar det?

Monsieur Raymond, som lyfte glaset för att besegla sitt ridderliga löfte, satte ned det vid fru Nadias ord.

— Skulle jag fråga er, om ni önskar att jag skall döda honom, innan jag utmanar honom? Men, madame, ni förvånar mig. Är ni då inte dotter av det land, vars söner kämpade med Napoleon?

— Monsieur Charles, sade fru Nadia, Napoleon bedrog Polen.

— Och tyskarna, sade monsieur Raymond, förtryckte Polen.

— Och vilket är värst?

— Vilket som är värst! Ni kommer mig att darra. Han måste vara mycket vacker, er tysk!

Fru Nadia serverade honom hummer utan att svara. Monsieur Raymond fortsatte med något tung ironi:

— Han är alltså vacker? Och är han rik till på köpet?

Fru Brzeczinski, som drack så ofta hon inte talade, ropade:

— Om! Jag tackar, jag! Han äger en miljon mark i guld!

— I guld! ropade monsieur Raymond, och lät sin förbittring ta makten över sig. Den eländige äger en miljon mark i guld! Och han vet inte att ge den åt sitt fosterland, så att det kan uppfylla de förpliktelser det åtagit sig i fredstraktaten! Se där tysk karaktär!

— Bravo! ropade signor Orazio och blottade rasande sina vita tänder. Se där tysk karaktär!

Fru Nadia ryckte på axlarna. För en gångs skull tycktes politiken inte blott lämna henne kall, men irritera henne. Fru Ester sade drömmande: — En miljon! Desex nollorna föllo ur hennes vackra mun, melodiskt som regndroppar ur en röd ros. Fru Brzeczinski tömde sitt glas och sade gapskrattande:

— Men det är inte därför att han är miljonär, som Nadia drömmer om honom. Det är därför att han är en så mystisk gentleman.

Mister David sade ogillande:

— Mrs B., jag gör er uppmärksam på en sak. Ingen tysk är gentleman, om han inte är österrikare. En österrikare är alltid en gentleman, en tysk aldrig.

— Bravo! Mister David har rätt! ropade signor Orazio.

— Ja, han har rätt, sade monsieur Raymond kallt; han fullföljer den engelska politikens traditioner. I går smickrade den Frankrike, i dag Österrike, i morgon kommer den att smickra Tyskland! Se där engelsk karaktär!

— Bravo! ropade signor Orazio. Se där engelsk karaktär!

— Vi komma bort från ämnet, sade monsieur Raymond något mildare. Vi talade om madame Nadias tyske beundrare. Madame B. sade att han var suspekt. På vad vis är han mera suspekt än andra tyskar?

— Det skall jag säga er, sade fru Brzeczinski skrattande. Han försvann i hemlighet ur spelsalarna efter att —

— Efter att en utlänning hade förolämpat honom! ropade fru Nadia. Han försvann med utlänningen vid armen för att kasta ut honom —

— Och kom aldrig igen, hahaha! Han blev själv utkastad i stället!

— Det är inte sant!

— Det är sant!

Fru Nadia såg ut att ha lust att använda sina långa fingrar till annat än smekningar. Monsieur Raymond grep lugnande hennes hand.

— Denna kära fru Nadia, ah, hon är så god, så omisstänksam! Hon har inte studerat politik, detta trista men hälsosamma studium. Hon vet inte, att man inte får låta bedraga sig av det yttre. En tysk kommer till henne och säger: — Madame, jag är tysk, jag är officer, jag tillhör mänsklighetens avskum, men det är inte med min egen vilja; jag ville vara en god människa, jag ville vara polack, jag ville vara fransman. Madame, räck mig er hand, hjälp mig upp ur dyn! Och se där, denna kära fru Nadia räcker honom sin hand, så vit, så god, så fast, den eländige tager den —

Fru Nadia ryckte till sig sin hand med en så häftig rörelse att hon stjälpte ut sitt vinglas över duken och delvis över sig själv. Hon reste sig, mumlade något om fläckar och försvann in i sitt toalettrum.

II.

Hon var färdig med fläckarna, då hon lade märke till ett ljud från fönsterrutan. Regnade det? Hon öppnade

fönstret och såg, att det inte var regndroppar utan grus.

— Ni! sade hon med rynkade ögonbryn. Jag misstog mig inte i eftermiddags. Ni är verkligen påträngsam.

— Madame, sade den blonde spelaren, ni har alldeles rätt.

— Brukar ni avlägga visit hos damer vid den här tiden på dygnet?

— Ni har gissat mina böjelser.

— Och använder ni alltid gruskorn i stället för visitkort när ni önskar entré?

— Det har blivit en andra natur hos mig.

— Det är kanske, sade fru Nadia, vars irritation äntligen fick utlopp, det är kanske därför att ni inte har några visitkort?

— Ni har rätt för tredje gången.

— Ni är med andra ord lika oceremoniös när ni kommer som när ni går. Ni tar farväl utan att säga adjö, och ni anmäler er utan att ringa på. Det är seder, som jag inte känner till.

— Det är seder från Sibirien, medgav han, med ett strålande leende. Jag kommer från Sibirien och har inte sett en människa på sex år. Betänk det, och förlåt mig.

— På sex år? upprepade fru Nadia. Ni sade i eftermiddag, att jag var den första kvinna på sex år som — som - - När ni inte har sett någon civiliserad kvinna på sex år, förefaller det mig, att er komplimang — ni är en buffel!

Han smålog mer strålande än någonsin.

— Ni har rätt som alltid, jag är en buffel, men jag är i släkt med den buffel som bar Europa i mytologien: jag känner igen en riktig kvinna, när jag ser henne. Och —

Han lade handen på hjärtat.

— Vad önskar ni? sade fru Nadia plötsligt. Varför kastade ni grus på mitt fönster?

— Jag önskade ingenting särskilt. Jo, jag önskade mycket. Jag ville se er. Jag visste att ni bodde här. Och —

— Och vad?

— Och så hade jag en materiell önskan också. Ni harväl inte ett stycke bröd och ett glas vatten — det är kanske litet påträngsamt, men jag ville helst slippa att —

— Vad?

— Bli sedd på restaurang.

Fru Nadia kände en behaglig ilning i ryggen. Vad var det för hemligheter bakom denne man?

— Är vatten och bröd er — favoritdiet? sade hon.

Hans strålande leende övergick i ett intensivt men alldeles ljudlöst skratt. Han skakade i hela kroppen av munterhet.

— Nej, sade han, det är inte min favoritdiet. Det är inte en gång min vanliga diet. Endast ett uttryck för min blygsamhet.

— Den känner jag så här dags, sade hon. Slumpen vill att jag har en liten supé i kväll —

— För era verkliga vänner?

— För två väninnor och tre herrar.

— Vad är det för herrar?

— Genera er inte! Det är tre utländska diplomater som bo i Danzig.

— Vad heta de?

— För allt i världen genera er inte! De heta monsieur Raymond, mister David och signor Orazio.

— Det var mycket diskreta namn.

— Det är det, men de äro tvungna att vara diskreta. De äro diplomater. Om ni lovar att inte vara påträngsam, är ni välkommen in. Men tala inte om för dem att ni är tysk. De tycka inte om tyskar.

— Ni är en ängel! Jag skall vara allt utom tysk. Jag skall vara sibirier.

— Men vem skall jag föreställa? sade fru Nadia. Erbrist på visitkort är ibland generande. Jag vet inte en gång vad ni heter!

Den blonde spelaren såg på henne med ett det uppriktigaste barnaansikte.

— Madame, visserligen är jag inte diplomat men det finns en omständighet, som gör att jag också uppträder inkognito. Vill ni föreställa herr Paul för era vänner?

Hon mönstrade honom fundersamt. Vem var han? Vad var han? Hade utlänningen i kasinot haft någon grund för vad han påstod om honom? Hon ryckte på axlarna. Vad gjorde det vad han var? Människor med visitkort voro så tråkiga.

— Kom om fem minuter, sade hon. En av mina väninnor såg er i kasinot. Jag skall säga till henne att inte skvallra.

III.

Under fru Nadias bortovaro steg stämningen vid supébordet. Signor Orazios hår stod på ända, han ropade bravo åt allt och försökte slingra en neapolitansk arm om fru Brzeczinski. Mister David gjorde trollkonster med knivar, gafflar och vinglas och smålog med tusen smilgropar mot den sköna fru Ester. Monsieur Raymonds tunga sokratesansikte blossade fläckvis; hans glesa hår befriade sig ur pomadans tvång; han doppade brödstrimlor i såsen, åt dem som man äter sparris och gnolade med en röst, som småningom steg:

C'est une idylle! C'est une idylle dans le goût de Théocrite et de Virgile!Värdinnans återkomst observerades endast av monsieur Raymond. Han lade sitt hjärta för hennes fötter med en ny sång:

Evoë! que les déesses pour enjôler les garçons, evoë! que ces princesses ont de drôles de façons!

I detta ögonblick anmälde man en herr Paul. Den nykomne överflög sällskapet och det silverblänkande bordet med en strålande och nyfiken blick. Gästerna besvarade knappt hans hälsning; de voro upptagna av sig själva. Monsieur Raymond tillkastade honom en likgiltig blick, men vid åsynen av en lång, blond ung man tystnade hans sång tvärt.

— Vem är det här? Er tysk, madame?

Fru Nadia ämnade svara, men den nyanlände gästen förekom henne. Han gick rakt på monsieur Raymond utan att buga sig och sade i rasande ton:

— Min herre, välj era ord! Ni kommer från Frankrike, jag kommer från Sibirien och Novaja Semlja, men den omständigheten ger er inte rätt att utkasta förolämpningar!

Monsieur Raymond reste sig med öppna armar.

— Ah, Sibirien! Det är något annat! Leve det tappra Sibirien, vars söner inte ett ögonblick tvekade att kasta sitt blod i vågskålen för frihetens och rättens sak! Leve även Novaja Semlja och dess tappra söner! Jag ber er om ursäkt för att jag ett ögonblick misstänkt er för att vara annat än sibirier. Jag har själv sett era landsmän kämpa vid Warschau år 1915, när det gällde att befriadenna kära fru Nadias land från de preussiska inkräktarna.

Han kysste galant fru Nadias hand. Fru Nadia vinkade åt den nykomne gästen att sätta sig på hennes andra sida och lade för honom kall fågel och sallat.

— Ni var med i slaget vid Warschau? sade den nykomne till monsieur Raymond. Var det som stridskamrat åt mina sibiriska landsmän?

— Vad menar ni? sade monsieur Raymond och torkade sås ur skägget. Min anställning knyter mig vid den diplomatiska kåren.

— Ni var bara med om att framkalla kriget, inte om att föra det?

Monsieur Raymond lade ned gaffeln.

— Ni för ett språk, som är obegripligt i en sibirisk mun! Vet ni då inte, att det var den tyska diplomatien som framkallade världskriget? Jag har endast äran av att ha slutit freden.

— Freden! utropade den nye gästen livligt. Ni har varit med om att skapa freden! Jag kunde inte ha gjort ett lyckligare möte. Jag vet ingenting om freden. De sibiriska tidningarna äro förfärliga. Deras nyheter påminna mest av allt om de femtusenåriga mammutdjur, som man hittar infrusna i Sibiriens jord. Ja! Jag har hört om kriget, men berätta mig litet om freden!

Monsieur Raymond serverade sig ett glas Romanée.

— Det är oartigt att tala politik i damsällskap, men jag vet, att denna kära fru Nadia inte är som andra damer. Fru Nadia älskar politik! Han tömde glaset och undgick att se fru Nadias fina näsa rynkas. Freden, min transuralske vän, kunde kanske ha blivit bättre, om inte tandläkaren hade varit.

— Tandläkaren?

— Presidenten i Amerika. Vi diplomater kalla honom så. Men som den är, är det den bästa fred som någonsin slutits. Den är uteslutande grundad på frihetens och rättvisans principer, för vilka folken göto sitt blod. Hädanefter äro militarism, förtryck och övergrepp omöjliga i Europa.

— Jag har hört det, men säg mig, hur kunde man uppnå sådana resultat?

— Ah, det var lätt. Först och främst genom att avväpna. Tyskland är avväpnat.

— Bara Tyskland? Inga andra länder?

— Jo, de som kämpade tillsammans med Tyskland. Inga andra naturligtvis, så länge det existerar tyskar mitt inne i Europa. Genom denna avväpning är militarismen utrotad för all framtid. För det andra fastslog man ansvaret för kriget. Tyskland erkände sig högtidligen ha hela ansvaret för kriget och förklarade sig ärelöst för all framtid.

— Det vittnar om verklig ånger. Jag tycker, det hedrar tyskarna till en viss grad, att de ändå insågo sin skuld.

— Insågo den! Min naive vän! Långt ifrån! De vedervärdiga hycklarna förnekade den. Vi måste tvinga dem att erkänna den med makt. Först då lyckades det, och det skulle inte förvåna mig, om några av dem i hemlighet ännu betvivla sin skuld. — För det tredje skola tyskarna betala all den skada de åstadkommo genom att framkalla kriget. Till att börja med utlämnade de sina kolonier, sin flotta och alla sina kontanta tillgodohavanden.

— Räckte det?

— Är ni tokig, min transuralske vän? Det räckte inte till hundradedelen. Tysklands skuld är så stor, att den överhuvud inte har kunnat uträknas ännu. För min del uppskattar jag den till lika mycket som hela världens förmögenhet är värd. Men det är en privat kalkyl, och det är troligt, att den är betydligt större.

— Kan Tyskland verkligen betala så stora summor?

— Det är osannolikt, men det är också likgiltigt. Rättvisan måste uppfyllas framför allt. För det fjärde, och det är det viktigaste, är hela världen förenad i ett förbund för att tillse att tyskarna betala sin gigantiska skuld och inte gripa till vapen igen. Detta förbund kallas Nationernas förbund. Tanken på det utkastades i en förvirrad form av

tandläkaren. Han ville att alla — tänk er, alla! — skulle vara med i förbundet, tyskarna också! Hela världen skrattade åt denna löjliga tanke. Man skyndade sig att göra ett förbund utan tyskarna och deras vänner, och så länge det består, är militarismen omöjlig och freden betryggad. Jag dricker för freden!

Han tömde sitt glas, lutade sig mot fru Nadia och gnolade med glittrande ögon:

Des fleurs que nous aimons ce sont les petites femmes!

Därpå fyllde han glaset och återtog:

— Min transuralske vän, det bör glädja er, att jag, som varit med om att skapa denna fred, har sett era landsmän gjuta sitt blod för dess skull vid Warschau 1915. Det var för övrigt sällsamma människor. Några av dem voro hedningar, men därför tvekade de inte att kämpa för friheten? och rättvisans sak. De hade gudar av fiskben som de tillbådo, och de förstodo inte meraryska än officerarnas kommandoord. Dem måste de ju förstå för att kunna kämpa för sin lille far tsaren. Jag såg tåg på tåg komma direkt från Östasien, fullastade med dem, och jag såg dem lastas ut och kastas direkt in i kampen mot de preussiska barbarerna. Ah, de tappra små hedningarna! Icke en på tio blev över för att bevittna kampens utgång. För övrigt tror jag inte, det beredde dem någon sorg. Genom sin död besparades de den avskyvärda synen att se barbarerna segra och den tröttsamma resan tillbaka med den sibiriska järnvägen. Jag dricker för deras minne!

Han lyfte sitt glas. Fru Nadias nye gäst glömde däremot att lyfta sitt till ära för sina stupade landsmän. Vid orden den sibiriska järnvägen brast han ut i ett intensivt men ljudlöst gapskratt, som fick monsieur Raymond att sätta från sig glaset.

— Min herre, sade diplomaten iskallt, skulle jag ha råkat säga något löjligt?

— Ja! ja! flämtade den sibiriske gästen.

— Vad? Välj era ord.

— Ni — ni talade om den tröttsamma resan med den si— sibiriska järnvägen —

— Jag inser fortfarande inte orsaken till er munterhet. Före kriget tog den tio dagar. Jag vågar kalla en sådan resa både lång och tröttsam, utan att göra mig löjlig i mina egna ögon.

— Och jag ber er tro mig, när jag säger, att jag har gjort den resan på trettio sekunder och inte en utan hundratals gånger.

Monsieur Raymond rodnade.

— Ert klumpiga skämt, min herre —

— Min herre!

— Är så klumpigt att det endast kan ha en avsikt, den förhatligaste av alla, den att göra mig löjlig.

— Ni vägrar att tro, att jag har gjort den resan på trettio sekunder.

— Jag inte blott vägrar det, jag —

— Också när jag ger er mitt hedersord?

— Om ni hundra gånger gav mig vad ni kallar ert hedersord —

Monsieur Raymond tystnade. Den sibiriske gästens ögon hade blivit besynnerliga, så besynnerliga att monsieur Raymond kände bourgognevärmen glida bort från sig som en kappa. Det var de otäckaste ögon han sett; förut hade de varit öppna och menlösa som ett barns; nu voro de fulla av en outgrundlig elakhet; en sådan elakhet, som man kan se i blicken på små barn och sinnessjuka, som omständigt tortera ihjäl ett djur. Mannen satt och såg på monsieur Raymond, som om han i tankarna petade ut hans ögon, borrade en kniv in i hans öron och fläkte upp hans sokratesnäsa med en glödande spik. Monsieur Raymond kände svetten bryta fram vid det som fordom varit hårfästet. Fru Nadia gjorde en rörelse för att lägga sig emellan sina gäster, men plötsligt tog den sibiriske gästen

ögonen från monsieur Raymond. I tystnaden hade en röst hörts från andra sidan bordet. Mister David inskärpte något hos den sköna fru Ester.

— Nej, ni kan omöjligen gå hem ensam! Vad skulle ni säga, om ni fick en dåre över er på en mörk gata.

— En dåre? sade fru Ester med sin silverljuva röst.

— Ja, sade mister David och gjorde en trollkonst med sina vinglas, en dåre och en riktig fullblodsdåre till på köpet. Han är efterlyst av polisen. Jag såg plakateni Danzig. För två dagar sen bröt han sig in mitt i natten hos —

Fru Nadia blev idel öra.

— Vad talar ni om? ropade hon. Vem är efterlyst?

— En dåre, sade mister David, och smålog mot henne med alla sina smilgropar. Han har rymt.

— Vem är han? Vad heter han?

— Det vet man inte, sade mister David och gjorde en trollkonst med två gafflar, en dessertkniv och ett saltkar. Han uppträder så att säga inkognito.

Fru Nadia talade till mister David, men hennes ögon voro hela tiden hos hennes sist ankomne gäst.

— Men signalementet! ropade hon. Man har då ett signalement! Hur ser han ut?

Mister David kom inte i tillfälle att svara. Signor Orazio hade tagit en gitarr från ett sidobord och spelat upp en av dessa skälvande melodier, där all Italiens kanaljeri och erotik vibrerar, en av dessa melodier, som man hör med hela kroppen, som göra en döv för allt annat. Samtidigt som han spelade, dansade han med fru Brzeczinski som motpart. Mister David lade med affärsmässigt allvar armen om den sköna fru Esters liv. Monsieur Raymond var på väg att göra detsamma med fru Nadia, då den sibiriske gästen utan att säga ett ord grep fru Nadia om livet och började en rasande virveldans med henne. De snurrade runt, runt, runt; de andra upphörde att dansa för att se på; signor Orazio smittades av deras iver; hans fingrar smattrade mot strängarna; tonerna sprungo ut ur gitarren som små lågor; och de dansade, dansade. Fru Nadia låg med halvslutna ögon i hans armar. Plötsligt slutade signor Orazio med en ton, så gäll, att det lät som han slititgitarrens själ ur den med ett ryck. Fru Nadia öppnade långsamt ögonen.

— Ah, sade hon. Är det redan slut? Var det en — en sibirisk dans?

— Äkta sibirisk, sade hennes kavaljer och förde henne tillbaka till hennes plats. Så dansar man i Omsk, Tomsk och Jeniseisk.

Fru Nadia sjönk ned på stolen. Hennes ögon hängde vid honom med ett gåtfullt uttryck. Han ville också sätta sig. Men han blev förhindrad.

Monsieur Raymond hade stående väntat på att dansen skulle sluta. Hans något framskjutande kindben brunno, hans små ögon gnistrade, och hans skägg stretade ut av vrede.

— Min herre! sade han. Nog med detta komedispel! Ni är lika litet sibirier som jag är det. Ert beteende visar det. Ni är madame Nadias tysk!

— Vad är jag?

— Ni är madame Nadias tysk, förneka det inte! Ni tillhör denna nation!

— Och om jag gjorde det, på vad vis kunde det angå er? Äro vi inte båda madames gäster?

Monsieur Raymonds panna blev rödare och rödare av harm.

— På så vis att jag vägrar att sitta till bords med en medlem av denna nation! Har ni förstått? Vid fredskonferensen i Versailles var det nödvändigt för oss att ett kort ögonblick vistas i samma rum som tyskar. Det var när tyskarna skrevo under fredstraktaten. Men inte ens då förnedrade vi oss till att sitta vid samma bord som de. De fingo sitta vid ett litet bord för sigsjälva, dessa representanter för en nation av militarister, barbarer,

egenrättfärdiga hycklare och lögnare!

— Är det möjligt? Men kan en fred som sluts på det viset, om den så är aldrig så rättfärdig och ideell — kan den verkligen bli betryggande för freden?

— Det skola vi sörja för. Oroa er inte. Vi ha soldater nog vid Rhen, och negrer nog i Afrika, om det behövs fler soldater.

— Är det inte militarism?

— Det är den enda verkliga pacifismen.

— Negrer, sade ni. Om det inte är militaristiskt, är det åtminstone inte barbariskt att bevaka vita män med svarta?

— Inte om det är tyskar.

— Och om tyskarna anse motsatsen, äro de egenrättfärdiga hycklare?

— Ja. Såsom de alltid varit.

— Och om de i hemlighet skulle anse, att en sådan fred inte är en fred, ljuga de då?

— De ha alltid ljugit.

Fru Nadia avbröt det politiska meningsutbytet.

— Mister David, ropade hon över bordet, hur var signalementet på dåren som hade rymt?

Hennes siste gäst brast ut i sitt ljudlösa gapskratt.

— Signalementet! sade han. Ni ser signalementet framför er. Här står dåren som har rymt! Men han har otur! Han har endast brutit sig ut ur ett dårhus in i ett annat! Vad är det för en värld! Det är inte sant, att den är sådan som han säger! Det är omöjligt!

Fru Nadia såg på honom med lysande ögon. Fru B. hickade svagt i tystnaden. Han vände sig tvärt mot monsieur Raymond.

— Min herre, svara mig på en sak.

Monsieur Raymond grep hotande om en stolsrygg.

— Detta är det enda svar, jag ger en medlem av er nation.

— Ah, svara mig nu, är ni snäll! Ni och era två vänner äro diplomater. Ni voro med i Versailles. Ni representera Frankrike, England och Italien i fristaten Danzig, inte sant?

De tre diplomaterna funno det under sin värdighet att svara.

— Ni äro diplomater. Det är förträffligt. Vill ni då bara förklara mig en sak. Varför ha ni alla tre sådana vackra, gammaldags polisonger?

De tre diplomaterna togo var sitt steg tillbaka. Denna gång tycktes de ha lust att svara. Innan de hunno göra det, ropade den blonde dåren gapskrattande:

— Betjänter! Hahaha! Tre betjäntsjälar! Tre politiserande betjänter! Det är tur för världen, att ni inte äro någonting annat. Jag tror inte att freden är sådan som ni vill ha den! Jag tror inte att världen är sådan! Tre betjänter hos tre misslyckade politiker! Å — hahahaha!

Monsieur Raymonds stolsrygg var den första replik som föll. Dåren undgick den. Med ett skickligt krokben och någon hjälp av tröghetskraften placerade han monsieur Raymond i en hög på golvet. I nästa ögonblick var han runtom bordet. Signor Orazio flög upp på matsalsbyffén med gitarren i famnen. Ur fickan drog den vansinnige upp en papperspåse, som innehållit bullar, blåste upp den och krossade den med en öronbedövande smäll mot mister Davids hjässa. Han bugade sig djupt för fru Nadia, kastade en slängkyss till de andradamerna och ropade en hastig avskedshälsning till diplomaterna:

— Väckning i morgon klockan halv åtta! Glöm inte: varmt kaffe och rakvatten! Inget slarv i tjänsten.

Två sekunder senare gapade ett fönster i fru Nadia Ilinskis matsal mot en pärlemorsblå natthimmel, genom detta fönster försvunno de tre falska diplomaterna på jakt efter sin sinnessjuke fiende, och fru Nadia själv satt skakande av gråt på en rätt obekväm matsalsstol.

NIONDE KAPITLET.

Vari man umgås förtroligt med den bestående ordningens fiender.

I.

Som om österländska matthandlare gjort försök att handla med infödingar, överrumplats och glömt sin största och praktfullaste matta, så låg stranden där: som en bokharamatta, skiftande från vitt och lejongult till rostbrunt, druvblått och violett, så låg den utbredd i nattljuset. Långt borta stego två minareter mot himlen. Framstupa på mattan, skylande huvudet mellan axlarna, vända orörliga mot Mecka, lågo hundratals mörka gestalter.

Hade islam gjort landgång i Danziger Bucht?

Fantasier; de två minareterna voro tornen på kasinot i Zoppot och dess annex, de hukade skuggorna voro strandkorgar, som lågo framstupa och i nattljuset togo formen av muhammedanska bedjande. I stället för muezzins rop kvällde det en rökslinga fram ur den ena minareten; varmbadanstalten i kasinoannexet var öppen för det njutningslystna nya Europa till klockan sju på morgonen. Och ännu kunde många hinna besöka den;klockan var halv två; först om två timmar gick solen upp.

Finns det något övergivnare än en badstrand klockan halv två på natten?

Intet. Människorna sova; måsarna sova; båtarna äro uppdragna; strandkorgarna ligga framstupa för daggens skull; havet drar sina grubblande andedrag och ingen lyssnar till dem. Nattvinden, som gått till vila, har först sopat igen dagens förvirrade fotspår. Stranden ligger oberörd, färdig att mottaga en ny dags tusen intryck.

Nej, i alla fall inte alldeles oberörd. Från en av stigarna i strandskogen kommer det mänskliga fotspår, som gå ut emot vattenbrynet. De komma från ett buskage av pil och gran och gå ut till den plats, där ett halvt dussin mörka skuggor ligga framstupa; muhammedanska bedjande för en sjuk fantasi, sex strandkorgar bland många hundra för Zoppots badförvaltning. De ha legat ödmjukt framstupa sedan den första juni; i natt går det för första gången mänskliga fotsteg i riktning mot dem, men fortfarande ligga de som de lågo.

Så tycks det åtminstone.

Men om det skulle falla en nitisk badförvaltning in att gå bort till dessa sina utstötta och för engångs skull se efter hur de ha det, skulle den göra upptäckter. Strandkorgarna, som på avstånd tyckas ligga i reglementerad bönställning, göra det inte. Två av dem ha vänt sig på sidan, med topparna vända mot varandra, som för ett förtroligt samspråk, de övriga fyra ha slagit krets kring dem för att hindra att någon lyssnar. Och inne i de två strandkorgarna, som äro vända mot varandra, ligger en man tillrättalagd för att sova.

Han har tagit av sig krage, slips, jacka och byxor;han ligger i en besynnerlig svart trikådräkt och i västen. Han småler tillfredsställt och lyssnar halvsovande till havets svaga sus. Hans hår är blont och besynnerligt klippt. Han håller på att somna; han är halvt insomnad, då han spritter till vid ett ljud.

Vem lägger till vid en strand klockan halv två på natten?

Inga fiskare komma igen från fisket så tidigt; inga lustroddare komma hem så sent; men en köl gnisslar mot

gruset. Är det en olycklig spelare, som kommer tillbaka från ett resultatlöst självmordsförsök? Men det är inte en köl som gnisslar; det är två; det är tre. Nu ha kölarna upphört att skrapa; i stället hörs det mänskliga röster.

Mannen i strandkorgen lyfte sig på armen och kikade ut. Natten var ganska ljus. Han såg tre stora roddbåtar med utombordsmotorer, och sex personer som höllo på att lasta ut deras innehåll på stranden: packlårar av egendomlig form. En sjunde person stod något avsides med händerna över bröstet och en cigarrett i munnen; han tycktes leda det hela. Cigarretten blossade och visade i glimtar ett slätrakat ansikte med markerade mungipor och klumpnäsa. Urlastningen var snart förbi; han ropade ett par ord med dämpad röst, och fem av de sex följde honom, lastade med packlårar. Den sjätte stannade kvar vid båtarna.

Det liknade på pricken en smuggling eller en scen ur Ali Baba och de fyrtio rövarna. De fem bärarna försvunno i plantagens pilsnår. Den sjätte mannen gäspade, satte sig på båtkanten och tände en cigarrett. Mannen i strandkorgen å sin sida tänkte.

Hans tankar avbrötos två gånger. Ena gången var det av vakten. Han hade tydligen hört något misstänktljud, ty han reste sig från båtkanten och såg sig om. Vad var det han höll i handen? Ett vapen, en slags pistol, men vad för en pistol! Den liknade ett maskingevär; den såg ut att rymma hundra skott! Ingenting hördes; vakten lade från sig sitt vapen och satte sig. Mannen i strandkorgen tänkte vidare, och denna gång avbrötos hans tankar av att de fem bärarna kommo tillbaka. Mannen, som visat vägen för dem, kom inte tillbaka. Kölarna skrapade, båtarna gledo ut; när de voro ett stycke från land, började motorerna smälla. Mannen i strandkorgen lade sig tillrätta och somnade så småningom.

När en ny dag började på stranden, lade några få personer märke till att en ensam herre badade längst uppe mot norr, inte långt från de sex föraktade strandkorgarna. Ingen hade sett honom komma; han måste ha varit där mycket tidigt. Han hade grävt sig en sandhåla i stil med fakirernas, i vilken han låg på magen och utsände tobaksrök. Vid tiotiden kommo två pojkar till hans del av stranden. De badade sju resor liksom de medeltida pilgrimerna i Jordan. Därefter stiftade de bekantskap med mannen i sandhålan. Han gav dem pengar. De gingo sin väg och kommo tillbaka med ett stort paket, som mannen i sandhålan omedelbart gick lös på; noggranna iakttagare gingo i borgen för att paketet innehöll en flaska vin och aderton smörgåsar, av vilka han expedierade hälften på mindre än en kvart. Vad som för övrigt frapperade iakttagaren var, att han var klädd i en svart trikå som gick över hela kroppen, och att han tycktes förvara sina pengar i en svart tygpåse. Hans kläder lågo så omsorgsfullt sammanvikta med fodret utåt, som om han ville dölja tygmönstret.Medan han åt, kom en herre i brun sammetsjacka och slog sig ned strax bredvid hans håla. Efter en stund observerades det, att de två voro i ivrigt samspråk.

II.

Mannen i den bruna sammetsjackan hade stickande grönblå fiskögon, ansats till klumpnäsa och en yvig hårman, som flammade i solen. Eftersom han var slätrakad, kommo två bittra mungipor till sin fulla rätt.

Han lade sig på rygg i sanden och tog fram den tidning, i vilken pessimisten Jakub Isotzki dagligen på yrkets vägnar betraktade världen genom optimistiska glasögon. I dag saknades det bidrag av herr Isotzki, men tidningens optimism var inte mindre fördenskull. En notis med spärrstil väckte tydligt intresse hos mannen i sammetsjackan. Den handlade om en dåre, som tre dagar förut rymt, man visste ej varifrån, gjort inbrott i Danzig och ställt till pinsamma uppträden i Zoppot. Tidningen såg detta från den glada och goda sidan; i en tid av slätstrukenhet var ett sådant avbrott ägnat att verka uppiggande. Emellertid medgav tidningen, att man också kunde se saken från den allvarsamma sidan. Men även från denna sida sett tedde sig allt ljust och harmoniskt: polisen arbetade av alla krafter, och dårens tillfångatagande var endast en fråga om timmar, ty han hade bara en enda kostym; en brun kostym med violetta ränder! Denna kostym hade han stulit, den var lätt att igenkänna, och beskrivningen på den var spridd överallt. Allt var till det bästa vid den bästa av badorter.

Mannen i sammetsjackan spratt till. I sitt högra öraförnam han ett intensivt gapskratt, blandat med smörgåssmulor. Han satte sig upp. Han fann sin granne i den svarta trikån tjuvläsande tidningen över hans axel och vridande sig av skratt.

— Törs jag fråga om anledningen till ert besök och er munterhet? sade mannen i sammetsjackan ilsket.

— Det är den där artikeln! ropade hans granne oförbehållsamt. Jag har aldrig läst något så dumt! Skulle han bli fast, därför att han bara har en kostym! Nej, jag har aldrig hört maken!

— Så? sade mannen i sammetsjackan med neddragna mungipor. Jag förstår inte, varför det är så dumt tänkt.

— Han behöver ju inte gå i den kostymen, vet jag!

— Behöver inte gå i den? Han kan väl inte gå omkring naken i ett civiliserat samhälle.

— Jo, sade mannen från sandhålan triumferande, det är just det han kan!

— Jag är rädd, att jag inte förstår er.

— Han behöver ju bara hålla sig på stranden, vet jag! ropade mannen från sandhålan, kiknande av munterhet. Vem lägger märke till en avklädd människa på en badstrand? Det har den goda polisen inte tänkt på! Vad hindrar honom att gå omkring naken, så länge det är ljust? Det finns bara ett sätt att maskera sig, och det är att demaskera sig!

— Hm, sade mannen i sammetsjackan. Så länge det är ljust, ja. Men om natten?

— Finns det inte tusen gömställen? Han kan bo i skogen! Och om han vill, kan han bo i —

Mannen från sandhålan avbröt sig tvärt och stoppade en smörgås i munnen som för att försegla den. Men medan han gjorde det, gingo hans blickar över axeln tillen punkt inte långt borta, där sex övergivna strandkorgar lågo ödmjukt framstupa, grånade av många nätters dagg. Mannen i sammetsjackan såg med iskalla fiskögon först på strandkorgarna, därefter på sin granne, därefter på sandhålan, där grannens kläder lågo. De voro omsorgsfullt hopvikna med fodret utåt. Men ett byxben stack indiskret fram, och detta byxben var mörkbrunt med en violett rand i det bruna ...

Mannen i sammetsjackan ryckte på axlarna och lade sig på rygg med tidningen demonstrativt utbredd över ansiktet. Det är svårt att tydligare understryka sin önskan om ett ostört privatliv. Han höll på att dåsa till, då han brutalt återkallades till verkligheten. Solen sken rakt in i hans gröna fiskögon. Hans granne hade utan vidare ryckt tidningen från hans ansikte och slukade sista sidans notiser med gapande mun.

— Min herre! sade mannen i sammetsjackan, darrande av förtrytelse. Ert beteende är sådant, att man frågar sig om ni är vid era sinnens fulla bruk. Vill ni ha flera upplysningar om den rymde dåren? Skulle det vara en släkting till er?

— Väckte jag er? frågade mannen från sandhålan ångerköpt. Jag ber så mycket om ursäkt. Men ni hade lagt tidningen med den här sidan uppåt och när jag läste den, råkade jag få syn på en notis. Har ni sett vad här står?

— Nej. Har er rymde anförvant gjort något ytterligare?

Mannen från sandhålan hörde inte på.

— Har ni sett vad här står? ropade han. Dollarn i dag elvahundra! Vad betyder det? Säg mig: vad betyder det?

Mannen i sammetsjackan knep ihop sina fiskögon och sade långsamt:

— Säg mig en sak, min egendomlige vän: var kommer ni egentligen ifrån?

Hans granne ryckte till.

— Å, jag har varit på resor, sade han hastigt, långa resor, jag kom ut, jag menar hem för tre dar sen, och jag är inte riktigt inne i saker och ting ännu. Jag tycker hela världen är så besynnerlig. Jag tänkte, att ni —

— Att jag ville säga er, vad det betyder att dollarn står i elvahundra? Gläd er! För var dollar ni har får ni elvahundra mark i banken.

— Elvahundra mark! För en dollar! Det är omöjligt! Ni driver med mig! Kursen var fyra mark förr i världen.

— I dag får ni elvahundra mark, om en vecka får ni tvåtusen och om fjorton dar tretusen. Intet är säkrare och sannare.

Mannen från sandhålan stirrade stumt, bedövat på sin granne. Sammetsmannen smålog föraktfullt.

— Ni tycks ha svårt för att fatta. Jag skall göra det lättare för er. Säg mig en sak: vad fick ni betala för era smörgåsar?

— Femtio mark stycket. Men jag trodde, det var fräckhet av pojkarna som köpte dem åt mig. Därför betalade jag. Jag kan inte säga nej, när folk är fräcka nog.

— Det var inte fräckhet. En smörgås kostar femtio mark. Och att säga att en smörgås kostar femtio mark och en dollar elvahundra är detsamma. Om ni tittar litet nedanför börslistan, ser ni en annan lista i tidningen. Vad står där?

— Kött trehundra mark kilot, mjöl hundrafemtio mark, ägg tjugufem mark stycket, smör sjuhundra mark kilot.
— Det är inte sant! Det är lögn, grov lögn!

— Det är dagens sanning, märk: dagens, inte morgondagens. I morgon kostar kött fyrahundra, mjöl tvåhundra och smör åttahundra. Så mycket bättre!

— Nej — det är omöjligt, omöjligt! Hur skulle folk kunna betala sådana priser?

— Det kan folk inte heller.

— Då svälter man?

— Rätt många människor svälta i dag. I morgon kommer fler att göra det. Om några månader svälta allasammans.

— Men varför? Hur kan det vara möjligt? Hur kan man tillåta det? Säg mig: hur kan det vara möjligt?

Sammetsmannen såg med verkligt intresse på sin granne.

— Min bäste herre, sade han, ni säger att ni har varit på resor. Skulle era resor ha gått så långt, att ni inte hört talas om kriget?

— Kriget! Ah, är det kriget?

— Ja, det är kriget. Men inte kriget med kanoner. Det är slut. Det är kriget efter kriget, som man också kallar för freden.

Mannen i sandhålan beredde sin granne en överraskning. Han for upp ur sanden och började hjula på alla fyra, hjula så att sanden smattrade som hagel över sammetsjackan och hans tidning. Äntligen sjönk han ned på sin plats.

— Vad är det för en värld, jag har kommit ut i? ropade han. Är freden verkligen sådan?

Sammetsmannen iakttog honom synbart road.

— Min bäste vän, sade han, har ni aldrig hört talas om svinslaktarna i Chicago? Vet ni vad man säger om dem?

— Nej.

— Man säger, att de använda allt på svinet utom dödstjutet.

— Jag förstår er inte.

— Jag menar, att den amerikanska kapitalismen håller på att slakta den europeiska, och att den har användning

för allt utom det protesterande dödstjutet.

— Jag be—

— Under kriget, sade sammetsmannen, som tydligen var en född predikant, under kanonkriget lånade hela Europa guld i Amerika. Det skall betala igen i guld. Men var får man guld? Efter kriget får man det bara i Amerika. Följaktligen kostar guldet precis vad Amerika vill! Det är inte ocker, det är kapitalistisk fredspolitik. Följaktligen kostar en dollar i guld tretton francs i Frankrike, tjugufem lire i Italien och elvahundra mark i Tyskland, eftersom Tyskland skall betala hela kriget till de andra! Om Amerika gav efter, kunde de andra ge efter, men Amerika ger inte efter, Amerika vill ha sitt pund kött, Amerika har mycket gott förvarat åt sig för många år, med ränta på ränta! Hahaha! Vem var det som sade: du dåre, du haver mycket gott förvarat åt dig för många år — men i denna natt, du dåre, eller kanske i morgon natt, skall ditt guld och din själ tagas ifrån dig — hahaha! Dödstjutet genljuder från hela den europeiska svinstian, men Chicago har användning för allt utom dödstjutet! Så mycket bättre.

— Svälta alla människor i Europa? frågade mannen i sandhålan och såg skyggt på sin sista smörgås.

— Tills vidare bara två eller trehundra miljoner, som blevo besegrade i kanonkriget. Men de andra komma snart efter! Mycket, mycket snart! I huggormars avföda, haden I tänkt att undslippa den tillkommande vreden? Ingen skall undslippa den, ingen! Europa är färdigt. Akt fem, sista scenen. Ingen bygger nya våningar på ett gammalt ruckel. Tomten skall rivas, det håller Amerika på att göra. Sedan skall den brännas, det kommer Europa själv att ordna. När det är gjort, är tiden inne för Ryssland.

— Tala mer! Förklara!

Mannen i sandhålan slukade vart ord.

— Tala mer! Jag är så okunnig. Vad var det ni sade om Ryssland?

— Ryssland är världens räddare, sade sammetsmannen. Ryssland har rivit sin egen tomt, bränt och byggt. Ryssland har skapat frihet och rättvisa av annat slag än kapitalisternas.

Han talade och talade. Mannen i sandhålan hörde på med lysande ögon.

— Detta är det största jag någonsin har hört! Jag vill till Ryssland!

— Det behövs inte. Ryssland kommer till er. Gläd dig, Korasin, och gläd dig, Betsaida! Snart, mycket snart kommer Ryssland för att befria er. Vad är det Europa lider under? Slaveri under guldet, ingenting annat. Guldet är källan till allt ont. Tag bort guldet, så är världen fri. Det är det Ryssland vill göra för världen, och det skulle gå i en handvändning, om bara Ryssland hade mera guld själv! I denna besatta värld behöver man Belzebub för att driva ut djävulen. Hade vi bara några miljoner —

Han såg så brännande på Danziger Bucht, som om han tänkte på de guldmängder, havsvattnet innehåller. Hans granne hade skyndat tillbaka till sin håla och grävde i gruset av alla krafter.

— Se här! ropade han. Tag det här! Det är inte mycket, och jag är ett stackars okunnigt kräk, men jag tror på er, ni har visat mig någonting annat, än allt det andra, som jag har sett, sedan jag kom ut — jag menar, kom hem. Jag började bli rädd för mig själv. Världen var så besynnerlig; jag trodde, jag hade kommit till ett dårhus. Ni har tröstat mig. Vill ni taga det här? Det är inte mycket, men jag har mer. Om ni vill hjälpa mig att hämta resten, skall det användas till att befria människorna. Först i Europa — men varför inte i Amerika också? De rå inte för att de äro sådana som de äro. Det är därför att de bli uppfostrade av gamla fröknar i skolorna. Det finns ingenting som fördärvar människorna till den grad som en sådan uppfostran.

Mannen i sammetsjackan tog likgiltigt den tygpåse, som räcktes honom. Han strök undan sedlarna, som lågo överst, och såg en syn, som han inte väntat sig: guld. Det guld, han förbannat och önskat sig äga. Hur mycket? Det var svårt att säga, kanske ett par tusen mark, men guld var det, obestridligen. Han såg med beslöjade ögon på tygpåsen. Det dröjde, innan han talade, och när han gjorde det, var hans stämma inte så vass som när han nyss

förbannade guldet.

— Förstod jag er rätt? Vill ni ge detta — detta guld åt vår sak?

— Det och mera till! Jag vore en skurk, om jag kunde förbättra denna vansinniga värld och inte gjorde det!

Sammetsmannen tänkte. Han såg på tygpåsens ägare,på påsen, på ägarens kläder, som lågo hopvikta i sandhålan. Han såg länge på ett brunt byxben med violett rand i mönstret, som indiskret stack fram.

Till slut sade han:

— Tag på er era kläder! Låt oss gå hem till min villa, så kunna vi tala vidare.

Mannen i sandhålan lydde tveksamt. Det såg ut som om tanken att visa sig på en badstrand i annat än trikå, beredde honom den största motvilja. Han såg sig oupphörligt om. På vägen till villan irriterade han sammetsmannen i högsta grad genom den envishet och iver, varmed han placerade sammetsmannen mellan sig själv och varenda människa de mötte. Eftersom vägen myllrade av mörkhyade badgäster, liknade deras färd mest av allt en balett med mycket invecklade turer. Då och då svor han:

— Satans kostym! Helvete!

På krönet av strandklinten låg en tvåvåningsvilla i jugendstil. När de stodo på dess tröskel, gav mannen från sandhålan till ett utrop:

— Jag har sett er förr! Jag tyckte väl att jag kände igen er!

Sammetsmannen drog ihop sina vita ögonbryn. Tillkännagivandet beredde honom tydligen ingen glädje.

— När har ni sett mig?

— I natt! Jag — jag var händelsevis på stranden. Ja visst, händelsevis, borta vid strandkorgarna. Jag såg er. Ni tog emot tre båtar. De lastade ut packlådor. Nu förstår jag! Det var vapen till —

— Sch! Sch! Inte ett ord om det härute! sade sammetsmannen.

III.

— Jag väntar gäster, sade sammetsmannen. Vi ha mycket viktiga saker att tala om i enrum. Jag hämtar er längre fram.

Han lämnade sin gäst ensam i rummet i övre våningen och gick. Han låste dörren efter sig med en svag knäpp. Strax efteråt hördes röster från undre våningen. Rösterna stego till ett jämnt sorl. Mannen från sandhålan lyssnade förstrött, ända tills klockan i våningen under slog nio.

Klockan nio märkte han plötsligt någonting: han var rasande hungrig. Ingenting verkar så bedövande på magen, så länge det varar, som ett entusiastiskt samtal om ideella ting, och ingenting ger så utmärkt aptit, när det är förbi. Det var halvannan timme sen hans samtal om sådana ting tog slut. Sen dess hade hans värd fått nya gäster, men han borde inte ha glömt sin förste gäst helt och hållet för deras skull. Vidare borde adressen på en miljon förplikta även en fiende till den privata äganderätten till några smörgåsar. Man borde kunna ge honom en vink härom utan att överträda gästfrihetens gränser. Mannen från sandhålan gick till dörren. Han tog i nyckeln för att öppna den.

Dörren var reglad. Utifrån.

Nej, det var inte fantasi, det var ett faktum. Dörren var reglad utifrån. Var det tankspriddhet? Naturligtvis var det tankspriddhet. Vad skulle det vara om det inte var tankspriddhet?

En blick på rummet kunde antyda andra möjligheter. När man såg på rummet utan idealistiska glasögon, liknade det mera en fångcell än ett gästrum. En soffa, ettbord och ett minimalt fönster, det var dess hela komfort. Särskilt

fönstret stämde till eftertanke genom sin litenhet.

Mannen från sandhålan satte sig på soffan och försjönk i grubbel. Detta grubbel gällde inte hans läge; det var av allmän art; det gällde förhållandet mellan teori och praktik. I teorien är det lätt att förbanna guldet, i praktiken svårare. Var idealisten i sammetsjackan som många andra idealister? Nej, det var uteslutet. Hans entusiasm var för äkta; hans hat för kokande; han hade en sak som han trodde på, en stor sak. Han ljög inte, det var omöjligt. Men klockan blev halv tio, och dörren var fortfarande låst. Han gick till fönstret. Det lät öppna sig utan svårighet; men det var mycket trångt. Utsikten var vacker men otillfredsställande. Framför honom låg havet, skiftande i tusen nattliga färger. Under honom låg en brant sluttning. Villan stod på dess yttersta kant, som ett utkikstorn och ett signaltorn — vilket den kanske också var. Lyckades han komma ut genom fönstret, föll han tolv meter, om han inte fick tag i något. Och det fanns inte mycket att gripa tag i. Ett fönster av samma storlek stod öppet halvannan meter borta. Det vette förmodligen in mot trappuppgången. Skulle han försöka det?

Klockan slog tio. Rösterna i våningen under voro mera irriterande än någonsin för en tom mage. Han beslöt att riskera det.

IV.

Han stod med bultande pulsar i trappuppgången. Hans kläder voro sönderrivna på åtskilliga ställen. Han hade nästan sprängt naglarna, när han klängde sig fastvid korsvirket i fasaden. Ty det visade sig omöjligt att nå det andra fönstret. Hans tår hade trummat en hel revelj, medan han hasade sig fram över fasaden, tum för tum, men ingen hade hört denna revelj. Och nu var han inne genom det öppna fönstret.

Han smög sig utför trappan på tå och fann utgångsdörren. Den var låst, men nyckeln satt i. Med återtåget tryggat beslöt han att skaffa sig dementi på de tankar, som vaknat i honom däruppe i ensamheten.

Från den lilla hallen, där han stod, ledde dörrar in till tre rum. Det var inte svårt att säga, i vilket av dem värden och hans gäster befunno sig. Han öppnade försiktigt dörren till rummet bredvid. Det var mörkt. Genom en portiär kunde han kika in i nästa rum.

Han gjorde det och ryggade tillbaka.

Framför ett bord med tallrikar och åtskilliga flaskor sutto sammetsmannen och två personer, som man inte skulle väntat sig att finna i sällskap med denne den bestående ordningens fiende. Den ene var monsieur Raymond, som försvarat freden så varmt, den andre mister David.

De tre voro mitt i ett samtal. Sammetsmannen sade:

— Nej, jag väntar inte, att ni skall ge mig era upplysningar gratis, av intresse för rådsrepubliken.

— Ni gör rätt, sade monsieur Raymond. Vi äro vänner av den bestående ordningen, och vi äro här bara för att göra affärer.

— Ni gör förbannat rätt! ropade mister David och tömde sitt glas. Er republik är ett helvete på jorden, och jag beklagar alla arma satar som leva i den. När ni talar om frihet —

— När vi tala om frihet, sade sammetsmannen, ärdet inte er frihet som vi mena, det medger jag. Vad betyder ordet frihet i kapitaliststaterna? Det betyder frihet för en liten klick och träldom för miljonerna. Hos oss betyder inte ordet frihet, att några ha rätt att ingenting göra. Det betyder att alla ha plikt att arbeta.

— Alldeles som ni säger, sade monsieur Raymond, och när det realiseras i verkligheten, betyder det att alla få det lika skönt som i tukthuset och bara uppsyningsmännen en smula bättre. Uppsyningsmännen, det är ni! När ni talar om rättvisa —

— Så är det inte er rättvisa som vi mena. Det medger jag, sade sammetsmannen. Vad betyder ordet rättvisa i kapitaliststaterna? Det betyder att de starka få rätt mot de svaga. Vad betyder det hos oss? Att det är de svaga

som härska över de starka!

— Precis som ni säger! ropade mister David och slog i ett nytt glas. Hela ert parti är knappt en halv miljon, men det hindrar er inte från att tyrannisera hundratjugu miljoner slaktkreatur.

— Era invändningar, sade sammetsmannen, bero på en fullkomligt felaktig uppfattning av staten. Man har inte så många rättigheter mot staten som skyldigheter. Det är på detta som vår republik är byggd.

— Människorna i er republik ha många skyldigheter, sade monsieur Raymond och serverade sig ett glas, men de ha bara en rätt. De ha inte rätt att strejka, de ha inte rätt att välja sin regering, de ha inte rätt att läsa vad de vilja, och de ha inte rätt att resa ur landet. Men de ha rätt att svälta ihjäl.

— Och på så vis, sade mister David och drack i botten, undsluppo i fjol femton miljoner ur ert paradis!

— Mina vänner, sade sammetsmannen, ni förstå inteRysslands väsen. Rysslands väsen är lidande. Lidandet är stort och skönt. Lidandet är människans frälsning. Lidandet renar människorna från egendomsbegäret. Lidandet gör dem till människor.

— Lidandet gör något ännu bättre, sade monsieur Raymond och drack i botten. Det gör dem fogliga.

— Och det är huvudsaken för er! ropade mister David leende. Ni vill regera, ni som alla andra. Det begriper jag, och så länge det finns folk som äro dumma nog att låta regera sig av er, angår det inte mig! Men vi ha inte kommit hit för att tala politik.

— Nej, sade monsieur Raymond och gnuggade sig i händerna. Vi ha kommit hit för att göra affärer.

— När seglar er eskader? sade sammetsmannen till mister David. Och när kommer er, monsieur Raymond?

Monsieur Raymond plirade med ögonen. Mister David smålog betydelsefullt med alla smilgroparna. Sammetsmannen nickade förstående.

— Jag har fått bemyndigande, sade han, att erbjuda er två mycket värdefulla koncessioner. Det ena är en silvergruva i Ural, det andra ett petroleumfält i Kaukasus.

— Tack, sade monsieur Raymond, jag är inte politiker. Behåll era koncessioner!

— Och jag är inte minister, sade mister David. Behåll era koncessioner!

— Jag har aldrig tagit er för politici, mina vänner. Ni äro betjänter hos era länders representanter i Danzig, och som sådana ha ni tillfälle att stjäla två upplysningar, som jag behöver. Det är allt. När seglar er eskader, mister David? Vi måste rycka fram i samma ögonblick som den har seglat. Annars komma polackerna först.Och när kommer er eskader, monsieur Raymond? Vi måste ha staden i våra händer innan den hinner fram.

— Det måste ni, sade mister David. Annars får polackerna sin ammunition, och ni förlorar kriget.

— Men har ni Danzig, äro ni säkra, sade monsieur Raymond. Endast den oefterhärmlige Napoleon har intagit Danzig med belägring.

— Nåväl, mister David, när seglar er eskader? Och när kommer er eskader, monsieur Raymond?

Mister David och monsieur Raymond gjorde en gest, som var omöjlig att missförstå. Sammetsmannen drog fram en svart tygpåse.

— Kontanter? sade han. Räcker det här? Jag fick det i eftermiddag som frivilligt bidrag. Och av vem, tror ni? Av en kapitalist, av en splitter förryckt miljonär!

V.

Tio minuter senare lämnade mannen från sandhålan sin plats. Han hade hört vad han ville höra och mera till. Han

hade sett ett köp avslutas, i vilket han själv och vad som varit hans egendom spelade en om också försvinnande roll. Han ville bort, genast.

Han smög sig ut ur det mörka rummet. Han famlade sig fram till ingångsdörren, öppnade den och tumlade ut. Hans fötter buro honom nedför strandklinten, ut på stranden. Han passerade båtar, människor och hus. Han lade knappt märke till det. Han lade knappt ens märke till det ljusstrålande kasinot eller larmet av det njutningslystna nya Europa som roade sig där.

Först när han var långt förbi kasinot, på de ödestrandmarkerna mellan Zoppot och Danzig, lade han märke till en sak. Bakom honom hördes människor, som skyndade fram i språngmarsch. Deras rop väckte honom ur hans bedövning. Småningom sade ropen bakom honom, att människorna voro på jakt efter någon. Men först långsamt begrep han, att denne någon, som de jagade, var han själv.

Han smålog föraktfullt i nattmörkret. Han kunde ge dem en jakt, om de önskade det! Han hade lust till det.

Det var först när han hörde snusandet av en polishund bakom sig, som hans leende upphörde.

TIONDE KAPITLET.

Stora och lilla hjärnans komplott.

Sedan Gerdt Lyman och Jakub Isotzki kommit till det resultat, att dårens pengar efter gudomlig och mänsklig rätt tillhörde dem, beseglade Gerdt Lyman denna slutsats med ytterligare fem glas konjak. Detta höjde summan av hans konsumtion för kvällen till tretton glas. När han betalt dem och herr Isotzkis bittervatten, visade det sig, att han hade jämnt sjuhundra mark kvar. Jakub Isotzki tog den levande guden till vittne på att han ingenting hade. Sjuhundra mark voro utan betydelse för personer, som nästa dag ämnade expropriera en miljon i guld. Å andra sidan kunde man vinna mycket i kasinot med sjuhundra mark. Följaktligen gingo de upp i kasinot för att spela Jakub Isotzkis system. Det hade ju givit förträffliga resultat under samspelet med dåren.

När de lämnade kasinot, var klockan två på natten och de ägde sammanlagt tre mark; resten låg som bidrag i boule-kassan. Tre mark räckte inte ens till en biljett till Danzig. Gerdt Lyman inviterade alltså på akademiskt vis sig själv att kinesa hos sin vän ochsammansvurne. Den medsammansvurnes protester förklingade för döva öron.

Få invånare i Kina sova så obekvämt som Jakub Isotzkis kines gjorde. När han vaknade var han följaktligen ännu under inflytande av sina tretton konjak, rebellisk till lynnet, full av djärva beslut och utan sin vanliga skepsis. Han såg med avsky på sina tre enmarkssedlar.

— Du får skaffa pengar, sade han hårt till Jakub Isotzki.

— Du levande Gud! Skall jag skaffa pengar? Hur? Hur?

— Du skall skaffa pengar, därför att annars upphör vårt kompaniskap av sig själv, och jag far ensam till Danzig och hämtar blådårens pengar. Vidare skall du skaffa pengar, därför att jag är törstig och hungrig. Hur du däremot skaffar dem, angår mig inte. Har du inget yrke?

— Han kallar mig du, som om jag vore hans tjänare! ropade Jakub Isotzki. Przepraszam pana, jag har icke upplevt något sådant!

— Jag kallar dig du, därför att du är lilla hjärnan. Jag är stora hjärnan. Vi äro i komplott för att överta blådårens pengar. Lilla hjärnan lyder blint stora hjärnan. Svara mig nu, har du inget yrke?

— Jag är journalist.

— Är du journalist? Det ser du inte ut som, men är du journalist, skall du sätta dig och skriva en artikel. Artikeln skall vara så stor, att vi kan äta mat och resa till Danzig.

— Du levande Gud! Jag skall skriva en artikel för att han skall äta mat!

— Det skall du, annars får du ingenting av blådårens pengar.

Suckande och svärjande satte Jakub Isotzki sig till skrivbordet och författade en optimistisk artikel. Han uttömde sitt raseri i de blåaste adjektiv. Det tog lång tid. När artikeln var färdig, var klockan två. Gerdt Lyman följde med till kasinodirektionen, där Jakub Isotzki lyfte hundrafemtio mark. Han sökte smuggla undan dem, men de grepos av en fast hand och flyttades över i en säker ficka.

De åto frukost på en sylta vid stationen för knappa sjuttio mark, ty Jakub Isotzki saknade all matlust. Gerdt Lyman hade god matlust och förbättrade den med tre glas Kurfürstlicher Magenbitter, över vilkas prisbillighet han inte upphörde att förvåna sig. Småningom greps han av mildare känslor mot sin medsammansvurne och sade:

— För resten ligger det nog pengar till mig i Danzig. Om det gör det, får blådårens pengar vara i fred för mig, men jag skall följa dig till huset där han bor, och se på medan du gör inbrott. Om du inte blir nappad, skall jag låna dig till biljetten hem.

Endast tanken på den svarta tygpåsen, som han hållit i sin hand dagen förut, förmådde Jakub Isotzki att inte resa sig och gå under höga rop vid ett sådant tal. Men minnet av denna påse följde honom troget som en skugga, han kände oupphörligt dess ljuva tyngd i handen, han förnam den förföriska kittlingen av guldmynten mellan sina fingrar, han rös vid tanken på att påsen kunde ha femhundra syskonpåsar med lika många guldmynt i, som endast väntade på att hämtas av honom. Den fräcke drinkaren vid hans sida sade, att han kände stället, därdessa påsar funnos. Det var alltså nödvändigt att hålla honom sällskap, tills de funnit detta ställe, finna sig i hans råa skämt, hålla god min när hans pengar bortsvirades — men när de bara hade guldet i sin hand, kom det andra tider!

— Du är en räv! sade Gerdt Lyman, och såg med simmiga ögon på sin medsammansvurne. En riktig gammal rävpäls, det är vad du är, men om du tror, att du lurar mig, tror du fel! Jag är stora hjärnan, du är lilla hjärnan.

Vid fyratiden voro de i Danzig. Deras första besök gällde hotell Krakau. Nje nje! Inga telegram till pan doktór, inga pengar till pan doktór. Ämnade pan doktór sova i sin säng i natt? Sängen väntade otåligt på det sällsynta nöjet att mottaga pan doktór.

— Dina landsmän är oförskämda, sade Gerdt Lyman till sin medsammansvurne och drog honom ut på gatan. Det låg inga pengar till mig. Då återstår endast vår vansinnige fiendes pengar. Framåt, så är vårt ödes bud! Men först måste vi ha en magenbitter härinne.

Han tog två. Hans ögon, som blivit något mindre simmiga vid underrättelsen om att det inte låg pengar till honom på hotellet, glimmade ånyo av fuktigt livsmod. Jakub Isotzki såg på honom med hat och förakt. Ännu engång var det minnet av tygpåsen som gjorde utslaget. Gerdt Lyman lyfte ett rödlätt ansikte mot himlen och såg sig orienterande omkring. Huset, som han sökte, syntes inte från gatan framför hotell Krakau, men det måste ligga i samma kvarter, som hotellet. Dåren hade kommit till Gerdt Lyman över taken, och han kunde knappast antagas ha hoppat över gatan från ett kvarter till ett annat. Om de gingo kvarteret runt, måste de finna huset, som han rymt ifrån.

Det gjorde de också. Kvarteret hade formen av en månskära; hotell Krakau låg i skärans ena spets på den konkava sidan; och ett stycke runtom den andra spetsen, på konvexa sidan, i en stilla gata med träd som lutade sig över en grön kanal, stod huset som de sökte, huset med den gröna glaskupolen. Ett stycke av kupolen skymtade över dess flata tak. Gerdt Lyman stannade. Jakub Isotzki vid hans sida skälvde som ett asplöv och satte på sig hatten, som om han varit i templet.

— Är det här? viskade han.

— Här är det. Om jag inte tar fel.

— Det ser besynnerligt ut! Det ser ut som om det var tomt!

Huset såg verkligen besynnerligt ut. Fasaden var sprucken av regn och blåst. Den hade inte varit putsad på flera år. Fönstren voro matta och oskurade, porten inte struken på länge, dörrklinkan rostig.

— Om det är tomt, kan det inte vara här, ditt fä! sade Gerdt Lyman. Tror du, att blådåren har bott utan uppsyn i ett stort trevåningshus? Du är sannerligen lilla hjärnan. Gå och tag reda på om huset är tomt!

Jakub Isotzki for baklänges som stungen av taranteln.

— Jag? Aldrig, aldrig! Varför skulle jag göra det? Jag vågar inte!

— Lyder du inte kommando, tar jag varenda pfennig själv.

— Men vad skall jag göra? snyftade Jakub Isotzki. Vad skall jag göra?

— Ring på och fråga, om herr Jakub Isotzki bor där. Det är ett gammalt knep.

Jakub Isotzki smög darrande fram till ingångsdörren och ringde. Ingen svarade på hans ringningar. Husettycktes verkligen vara tomt. Jakub Isotzki retirerade lättad.

Gerdt Lyman tänkte.

— Det låg en liten krog runtom hörnet, sade han. En krog är inte blott en hälsokälla, den är också en visdomsbrunn. Vi skola dricka en magenbitter och taga reda på om huset är tomt eller ej.

De gingo till krogen. Gerdt Lyman fick sin sjätte bitter för dagen. Vad huset runtom hörnet i Himmelfahrtskanal beträffade, förmälde krögaren att det ägdes av en herr Strüwerman, ende son av en gammal och mycket rik köpmannafamilj. Om han hade släktingar? Ja, men inga syskon. Han hade låtit bygga om huset, det var långt före kriget, men hade nästan aldrig bott i det. Han var mycket besynnerlig, han kunde aldrig hålla sig stilla; han reste oupphörligt, var visste ingen. Men sedan 1914 på våren hade ingen sett honom. Sedan den tiden hade huset eftersetts av en man vid namn Goldschmidt. Om honom visste man ingenting annat i krogen, än att han var enormt stark och lika tystlåten. Till att börja med hade det pratats mycket om huset i Himmelfahrtskanal. Men nu hade man vant sig vid det. Om man sett Goldschmidt i dag? Nej, inte i dag, inte heller i går — noga bestämt inte på fyra eller fem dar.

De två sammansvurna lämnade krogen och gingo ut på gatan. Jakub Isotzki hade fått nog av affären. Hans underläpp skälvde; han var nästan gråtfärdig av vrede. Vad var det för ett företag han lockats in i? Vad var det för personer, som han umgicks med? Personer, som uppgåvo sig veta var en miljon i guld förvarades, som förde sin lättrogne kompanjon till ett hus som ståtttomt sedan 1914, och som under tiden slösade bort kompanjonens pengar på dryckenskap. Med sådana personer ville Jakub Isotzki intet ytterligare ha att göra; och han visste att en vink till polisen om vad de förehade vore etiskt riktig och mycket välkommen.

Gerdt Lyman grep sin medsammansvurne i armen och ruskade honom så att tänderna skallrade i hans mun. Gerdt Lymans ögon skeno, men inte av vrede utan av triumf.

— Vill du hålla mun, din mandrill? Vill du hålla mun? Begriper du inte, att det är det rätta huset? Begriper du inte, att familjen har hållit honom inspärrad privat för att undvika skandal? Det är därför, som ingen har sett honom sen 1914! Det är därför, som han ingenting visste om vad som hänt efter 1914! Han lämnade huset för fyra dagar sen. Du skall se att herr Goldschmidt har gjort detsamma mot sin vilja! Han har fått sparken för slarv! Huset är tomt! Har dåren gömt några pengar där, är det bara att ta dem med sig. Skall du vara med om det eller ej?

Jakub Isotzki hejdade de frambrytande vredesskriken, medan han lyssnade till detta anförande. Minnet av tygpåsen återvände med mångdubblad skönhet. I en vision såg han femhundra syskonpåsar i rad, såg den fräcke drinkaren lurad på dem alla och sig själv grävande i påsarnas förtrollande innehåll.

— Jag är med, jag är med! ropade han.

— Du är en räv, sade Gerdt Dyman, en riktig rävpäls, men om du tror, att du kan lura mig, tror du fel. Du är lilla

hjärnan, jag är stora hjärnan. Framåt! så är vårt ödes bud. Vi måste skaffa oss en dyrk, men först måste vi vara säkra på att herr Goldschmidt verkligenär avskedad. Ring på igen och fråga, om herr Isotzki bor i huset.

Jakub Isotzki lydde med en skygg blick omkring sig. Men gatan var tom, och på andra sidan den gröna kanalen låg en fabriksfasad utan fönster. Ingen svarade heller nu på Jakub Isotzkis skygga ringning. Han tänkte skynda tillbaka till Gerdt Lyman, då någonting inträffade.

Utan att tänka på det tog han i dörrklinkan, som man gör när man har ringt på förgäves hos en kär vän. Hans häpnad var obeskrivlig, då låset gav efter och dörren gick upp på glänt.

Hade den avskedade tjänaren lämnat huset olåst? Vild av sinnesrörelse vinkade han åt Gerdt Lyman att komma närmare. Gerdt Lyman kom. Jakub Isotzki pekade stammande på den öppna dörren.

— Vad be— be— be— hur kan den vara öppen?

Gerdt Lyman såg på den öppna dörren med stela pupiller. Detta mysterium översteg hans fattningsförmåga. Men plötsligt var hans beslut fattat. Sex kurfurstliga magbitter gjorde dess fattande lättare. Han sköt upp dörren och steg in. Ett par ögonblick senare steg Jakub Isotzki in.

— Vi — vi äro hederliga människor! mumlade han. Dörren stod öppen! Ja, den stod öppen!

De stodo i en dammig hall med en dörr mitt fram. I ett hörn satt en telefon. Men det enda som fängslade deras uppmärksamhet var dörren rakt fram. Den liknade intet på jorden utom en sak som de båda kände: kassaskåpsdörren i en bank.

De sågo sig om. Intet syntes. De lyssnade. Intet hördes. Jakub Isotzki drog igen dörren till gatan.

— Nå— någon kunde komma in, mumlade han, darrande som i feber. Vi äro hederliga människor! Dörren stod öppen!

Gerdt Lyman vinkade åt honom att tiga. På tå, fastän huset tycktes vara tomt, smög han bort mot den tunga, fascinerande dörren. Jakub Isotzki följde honom som skuggan. Gerdt Lyman tog om kassaskåpsdörrens handtag. Naturligtvis var dörren reglad, men —

Den var inte reglad. När han vred om klinkan, och tryckte, rörde den sig tungt på sina hakar.

Utom sig av upphetsning sköt Gerdt Lyman upp den. Vad skulle han få se? Golkondas rikedomar, ordnade på hyllor? Guld myllrande i svarta tygpåsar?

— Vi äro hederliga människor, mumlade Jakub Isotzki med klapprande tänder. Dörrarna — bägge dörrarna stod öppna! — jag svär det!

De stego in genom dörren. Gerdt Lyman tog två steg in, Jakub Isotzki ett halvt. Men de sågo varken Golkondas rikedomar eller guld i påsar. Vad de sågo var en rund kropp, som skymde all annan utsikt, en kolossal kula, målad i olika färger, med en järnställning svävande i sned vinkel omkring sin axel — ett klot, vars make de aldrig sett och vars användning de inte begrepo eller fingo tid att begripa.

Ty plötsligt kom någonting farande utför väggen i rummet, nej, inte utför väggen, utför en lodrät järnstege som var fäst i väggen — en luden gorillaliknande jätte med rasande ögon. Gerdt Lyman vände sig om, men blott för att se den tunga dörren smällas i lås utifrån. Den hade inte någon nyckel på insidan. Han letade som en vansinnig, men det fanns ingen nyckel, bara ett nyckelhål. Han hörde otydligt ljudet av klackar som idödsångest flögo över golvet i entrén, hans medsammansvurnes klackar, Jakub Isotzkis klackar. Men han fick inte tid att förbanna handen som smällt dörren i lås, han fick inte ens tid att utstöta det tjut, som ville upp ur hans bröst, innan jätten var över honom. Jätten väste mellan tänderna; en luden näve blinkade i luften; det regnade guldregn för två ögon som velat se verkligt guld, och stora hjärnan sjönk in i en medvetslöshet, som var dubbelt smärtsam, därför att den inte delades av lilla hjärnan.

När Gerdt Lyman slog upp ögonen igen, var det skumt. Hans huvud bultade som en stånghammare. Ett skäggigt

väsen var lutat över honom och två ögon stirrade stelt in i hans. Det gick runt för honom. Med sina yttersta krafter lyckades han stöna:

— Nåd, mörda mig inte!

Den skäggiga företeelsen sade oväntat:

— Ni är utlänning?

— Ja, jag är svensk, jag är läkare — psykopat — dörren stod öppen —

— Psykopat? Det gläder mig att träffa en kollega. Mitt namn är professor Oscar Freudenthal.

ELFTE KAPITLET.

En affärsman från Danzig.

I.

Firman Brandstedter var etthundrafyrtiofyra år gammal, då Siegiried Brandstedter utan rekommendationsbrev inskeppades på en av firmans lastångare i Danzigs hamn, cif London, Millwall Docks. Vad som väntade Siegfried Brandstedter på andra sidan portarna till Millwall Docks var firman obekant och likgiltigt.

Det var nämligen inte sitt värdefullaste aktiv firman Brandstedter på detta sätt exporterade. Siegfried Brandstedter, som var sjutton år gammal vid tillfället, var trind och undersätsig, och han hade gjort sin fader och firman, som voro identiska, oändligt mycket sorg, enligt vad båda försäkrade.

Detta var 1904. Tio år senare återkom Siegfried Brandstedter med ett ansikte trint som fullmånen och med många papper i fickan, som överensstämde i åsikten, att han var en framstående köpman. Han kom tids nog att få den faderliga förbannelsen lyft från sitt klotrunda huvud och övertaga Brandstedters rederi,Brandstedters sädesexport och Brandstedters likörfabrik. Precis samtidigt bröt världskriget ut.

Världskriget stoppade sädesexporten totalt, rederiet nästan helt och hållet och slog kork i de flesta likörflaskorna. Siegfried Brandstedter var befriad från värnplikt för hjärtfel. Följaktligen borde hans äregirighet ha varit att bli gulasch. Men i stället grundlade han en lädervarufabrik. Han drev den till gagn för fosterlandet och ej utan förtjänst för sig själv. I krigets tredje år stoppades den av en giltig anledning: det fanns inte mer råvaror att få för pengar.

Detta nedslog på intet sätt Siegfried Brandstedters mod. Han såg sig om efter ett nytt verksamhetsfält och fann det genast. Han blev bokförläggare. Det gamla danzigförlaget Gregor Meyer, som på sin tid utgivit Danzigs pessimistiske son Schopenhauer, var i svårigheter. Han köpte det och fyllde sitt klotrunda huvud med namn som hittills varit honom främmande: Lessing, Schopenhauer, Plutarch och ett otal ännu inte avsomnade kolleger till dem. På ett halvår hade han bragt balans i förlagets affärer och fyllt författarna med glädje och förvåning genom att utbetala honorar, vilket Gregor Meyer mera sällan hade gjort. Ja, han utbetalade rentav förskott. Däremot var han mycket noga med friexemplar. — Hur många friexemplar har herr Schulze? Det är bra, fler får han inte. Och herr Plutarch?

Freden slöts. Siegfried Brandstedter blev glad. Äntligen kunde han låta rederiets skepp segla igen. Men tre fjärdedelar av flottan rekvirerades av regeringen för att utlämnas åt ententen. Det var beklagligt, men det var inte något att göra med det. — Man måste draga nytta av allt, även av olyckorna, var Siegfried Brandstedtersena valspråk. Då ett rederi saknar existensberättigande utan skepp, och alla skeppsvarv i Tyskland voro överhopade med beställningar, insåg Siegfried Brandstedter genast vad han borde göra. Han beslöt att bygga sitt eget

skeppsvarv och gav sin agent order om att köpa den bästa strandtomten vid Weichsel.

Lädervarufabriken hade kommit i gång så smått; likörfabriken fyllde på nytt guldvatten och pomerans på fyrkantiga flaskor; bokförlaget gav ut samlade upplagor av Plutarch, Lessing och Schopenhauer; men då detta icke kunde fylla hela dagen för en allvarsam människa, köpte Siegfried Brandstedter några skogar och ett sågverk för att leverera trä till det blivande varvet. Men en röst i hans inre sade honom, att någonting fortfarande fattades i hans företag. Han tänkte efter och fann snart vad det var: ett pappersbruk. Att äga sin egen skog, tillverka sitt eget trä och papper av den, trycka böcker på detta papper, utge dem på eget förlag, inbinda dem i egna läderband, styrka författarna med en likör från egen likörfabrik och sända deras alster ut över hela världen i egna skepp, detta slog Siegfried Brandstedter, som vackert och avrundat, som kosmos.

Under tiden sjönko de mark, han förtjänade, var dag i värde; landet skakade i feberoro och framtiden var svart av moln. Men Siegfried Brandstedter tänkte inte på framtiden, eller i varje fall tänkte han inte på den mer än som var nödvändigt. Politik sysslade han aldrig med. Frågade man honom efter hans tro och hans politik, sade han:

— Man muss arbeiten und abwarten, arbeta och vänta.

II.

På de senaste månaderna hade luften i Danzig blivit tyngre. Polackerna visade allt tydligare, att de ansågo staden Gdánsk för sin. Siegfried Brandstedter mötte gång på gång motstånd i sina affärer, men särskilt en firma var outtröttlig i att lägga sig i vägen för honom. Det var firman Wroblewski.

Denna firma hade mycket mot Siegfried Brandstedters verksamhet, men vad som särskilt var den en nagel i ögat var hans tilltänkta skeppsvarv. Den nedlade protest mot att den bästa strandplatsen vid Weichsel kom under tysk kontroll. Den bjöd över firman Brandstedters bud och bebådade process. Den hade franskt kapital i ryggen; dess bud var för högt, Siegfried Brandstedter kunde inte gå över det. Skulle hans kosmos splittras i kaos?

Så såg det ut ännu i förrgår. I går kom ett inställsamt leende ombud för fiendefirman upp på hans kontor och förklarade att firman kunde tänka sig att avstå från alla anspråk på varvstomten mot en summa, en obetydlig summa för formalitetens skull — en halv miljon tyska mark. Om firman fick dessa pengar omedelbart skulle den taga tillbaka sitt anbud och ge svart på vitt på att den gjorde det. Men tonvikten låg på omedelbart — pengarna skulle vara i herr Wroblewskis hand före klockan tolv nästa dag.

Detta förslag avlämnade firmans leende ombudsman klockan fem på eftermiddagen. Siegfried Brandstedter lovade svar till nästa dag.

Vad var orsaken till firmans förändrade beteende? Några hundratusen mark var mycket för SiegfriedBrandstedter som förtjänade sitt bröd i mark. Men för en firma med utländskt kapital var det inte mycket. Och skeppsvarvet blev med tiden en miljonaffär. Och varför smålog ombudsmannen så honungsmilt? Saken var sjuk. De fingo göra som de ville. Han hade inte råd att riskera en halv eller en hel miljon. Nej, han hade inte råd, hur gärna han ville.

Å andra sidan gällde det hörnstenen, grundstenen i hans kosmos. Rederiet var a och o. Framtiden låg mer än någonsin på vattnet.

Men detta leende ...

III.

När Siegfried Brandstedters likörfabrik, läderfabrik och bokförlag fått var sin del av den energi som bodde i hans klotrunda huvud, brukade klockan vara halv tio på kvällen. Vid den tiden tog han ut till sin villa, som låg på vägen från Danzig till Zoppot. Och när han gjorde det, svällde hans fickor av papper. Men det var inte

affärspapper, det var bokmanuskript.

Innan han föll i sömn, brukade han läsa genom dem för förlagets räkning; ibland tog han med sig vad förlagets lektorer hade satt kors för, men ännu oftare tog han vad de hade satt bock för. Och fastän han till sitt trettionde år inte studerat andra böcker än bankböcker, hade han visat en förvånande god uppfattning av vad mindre lättlästa böcker voro värda.

Denna kväll var så vacker, att Siegfried Brandstedter slog sig ned ute på sin veranda med manuskriptbunten. Han hade skickat betjäningen i säng. Han hade en lampa till vänster om sig, som kastade ljuset på hans klotrundahuvud och på pappersarken framför honom. Trädgården doftade. Allt var tyst. En gång i halvtimmen rullade en spårvagn förbi till Danzig eller Oliva.

När han satte sig att läsa, var klockan elva. Till höger om sig hade han en bricka med smörgåsar och en flaska mosel. Hans fabriker och förlag hindrade honom inte i att vara en förträfflig vinkännare och något av en epikuré i matlagning. Medan han läste, åt han smörgåsarna, drack ett glas mosel och kände ett inre välbehag som förde honom tillbaka till pojktiden, då han låg på magen i något gömställe med en chokladkaka och en indianroman. — Långt borta hörde han rop av människor och skall av en hund. Småningom upphörde de. Efter en timma var han färdig med det första manuskriptet. Det var omöjligt. Just som han grep efter det nästa, spratt han till.

Halvt omedvetet hade han tyckt sig höra steg ute på vägen, steg som gingo fram och tillbaka framför villan istället för att gå förbi den, tassande steg. Om han hade hört rätt, om någon verkligen tassat av och an framför hans trädgård, så gjorde ingen det mera. Det hördes inga fotsteg, men i stället tyckte han sig uppfånga ett besynnerligt kluckande ljud, som om någon hade satt i halsen och kämpade efter luft. Därpå upphörde detta ljud också. Det var väl någon groda, som uttryckt sin tillfredsställelse med årstiden. Han tog itu med det andra manuskriptet. Det intresserade honom från första raden. Han glömde omvärlden, tassande steg, grodkluck och allt, tills han på nytt spratt till. Denna gång var det inte tu tal om att han hörde något i nattstillheten. Det var till och med någonting, som tycktes ha adress till honom själv.

— Siegfried! viskade det. Är det du, Siegfried? Han vände sig genast om. Men hans ögon voro bländade av de vita arken. Han kunde inte se.

— Siegfried! viskade rösten. Jag ser att det är du! Hör på mig! Det gäller liv eller död. Släck lampan, Siegfried, släck den genast!

— Vem är det? halvropade han. Svara, vem ni är!

— Siegfried, släck lampan! Det gäller liv eller död!

Ofrivilligt släckte han lampan. Huset innanför låg redan i mörker, så när som på en ensam lampa i matsalen. Men fastän han släckte, såg han fortfarande ingenting av röstens ägare.

— Siegfried, sade rösten för fjärde gången, har du en revolver?

Nu såg han en skugga i skuggorna och ett blekt ansikte. Men vem det tillhörde —

— Har du en revolver?

Han drog fram revolvern ur höftfickan. Ända sedan freden och polackerna kommo, hade han gått med revolver på sig.

— Du måste rädda mig, Siegfried — det gäller liv eller död, det gäller minuter — nej, sekunder! Hör! Där komma de!

På avstånd hördes ljudet av människor som sprungo.

— Spring ned till grinden, och skjut ut i mörkret. Skrik: den förbannade landstrykaren ville ta sig in på mina ägor! Men jag fick bort honom! Men fort, Siegfried, för guds skull, fort!

Varje verkligt stor affärsman är en romantiker, och det låg något i rösten som betvang alla protester. Direktören

för Brandstedters rederi och Gregor Meyers förlag sprang som en vild indian genom sin egenträdgård och sköt ut i den mörka sommarnatten, en gång, två gånger. Han blev stående och väntade på vad som nu skulle ske. Tänkte hans okände gäst smyga sig in och plundra den medan ägaren stod på landsvägen? Var det meningen?

Plötsligt döko skuggor upp bredvid honom, två, tre, fem, sex skuggor. De sågo på hans klotrunda huvud och på hans revolver. En av dem, en man i sammetsjacka, frågade utan att ens hälsa:

— Var det ni som sköt?

Direktören för Brandstedters rederi föll in i rollen med en schwung som han aldrig tilltrott sig.

— En förbannad landstrykare, som ville in i min trädgård! Men jag fick bort honom i en fart!

— Vilken väg? frågade mannen i sammetsjackan.

Chefen för Brandstedters förlag pekade utan tvekan över fälten mot havet till.

— Ditåt! Vad har han gjort? Är det en förbrytare?

— Det är en dåre, sade mannen i sammetsjackan kort. En farlig dåre. Han rev halsen av vår hund, annars hade vi haft honom. Adjö, och håll ert hus låst.

De försvunno ut över fälten. Siegfried Brandstedter hörde sammetsjackan säga:

— En borgare, som försvarade sin egendom! Det finns inte ett vilt djur i skogen, som är så vilt! Men vänta till i övermorgon, små borgare!

Han stod kvar på landsvägen, utan att veta vad han skulle tro. En farlig dåre! Rivit halsen av en hund! Ett behagligt kvällsbesök! Skulle han ropa dem tillbaka? Det var tid ännu.

Han öppnade munnen. Han slöt den igen.

Bah. Han hade sin revolver. Och dåren hade ropat Siegfried.

När han kom till verandatrappan steg någon ut ur ett buskage:

— Tack, Siegfried! Du räddade mitt liv. Var inte rädd. Jag skall inte riva halsen av dig.

Siegfried Brandstedter kunde inte bli klok på vad det var skuggan bar över axlarna. Ett bylte? Någonting stulet?

— Får jag komma in? Jag skall tala om allt för dig. Men tänd inte ljuset innan vi är inne båda två! Kanhända se de sig om.

Direktören i Brandstedters rederi lydde fortfarande. När han vred upp ljuset i matsalen (efter att först ha rullat ned gardinerna) gav han till ett ofrivilligt rop.

Framför honom stod en person i någonting som engång hade varit en välsittande mörkbrun kostym. Men ena armen hängde i trasor, och i byxorna saknades hela det parti, som mest utsättes för nötning, när man sitter.

Över axeln bar denna person en bakbunden och skallig medmänniska, som man skulle ha trott vara död, om inte hans ögon rullat som de gjorde. Hans mun var fullstoppad med ett brunt tygstycke, som gjorde intryck av att höra hemma på det skadade stället i bärarens kostym.

— Är det du? ropade Siegfried Brandstedter. Men det är omöjligt. Du är ju död!

IV.

Mannen i den bruna f. d. kostymen lyfte ned sin skalliga börda, vars ögon rullade vildare än någonsin vidBrandstedters ord. Tydligen trodde han sig vara i händerna på ett spöke.

— Är jag död?

— Ja. Det sade din kusin Casimir.

— Han! Nej, jag är inte död, jag är bara vansinnig.

— Är du vansinnig? sade Siegfried Brandstedter, vars hår reste sig på hans huvud.

— Jag har varit vansinnig i många år. Men det skola vi tala om senare. Har du ett klädskåp?

— Behöver du en kostym?

— Nej, ett klädskåp.

— Vad skall du med ett klädskåp?

— Jag behöver ett klädskåp till att förvara den här individen i. Det finns ingenting bättre än klädskåp till det, den erfarenheten har jag gjort, sedan jag kom ut.

Siegfried Brandstedter blev verkligt allvarsam.

— Hör på, sade han, jag har hjälpt dig, men jag skall vara uppriktig. Männen som voro efter dig, sade att du var en farlig förrymd dåre.

— Det är jag också!

— Det är du också?

— Det är jag också! Jag skall snart ge dig det bästa beviset. Alla dårar ha en glupande aptit. Om du så sätter för mig tjugufyra smörgåsar, kommer jag att äta upp dem.

— De sade, fortsatte Brandstedter, att du hade rivit halsen av deras hund.

— Den satans hunden! Ja, det är den största bedrift jag har utfört, sen jag kom ut. Se, hur mina byxor se ut! Det var i sista sekunden jag fick fatt i halsbandet och knäckte halsen på honom. Jag hatar hundar. Hunden är det enda djur, som angriper andra varelser avlika simpla motiv som människan. Gudskelov tillhörde byxorna inte mig utan en dårhusläkare, och trasorna kom väl till pass, när jag träffade min skallige vän här!

Siegfried Brandstedter tog sig åt huvudet.

— Jag vill inte tro att du är vansinnig, men du talar så besynnerligt, att jag blir yr i huvudet. Vem är mannen, du hade med dig? Varför har du stoppat din kostym i munnen på honom?

— Det är en gammal bekant. Jag träffade honom utanför din trädgård. Han stod och stirrade så drömmande på dig, som om han trodde att ditt ansikte var fullmånen. Men när han fick syn på mig, kan du tro att han glömde att svärma. Jag hann knappt få fingrarna i hans hals — kluck, kluck, kluck, sade det. Resten vet du.

— Men —

— Jag säger inte ett ord mer, innan du har gett mig mat. Jag behöver åtminstone tjugu smörgåsar. Har du vin i huset? Men väck inte tjänstfolket.

V.

När Siegfried Brandstedters gäst föll över smörgåsfatet, påminde han mest av allt om de ljungeldar, som föllo från himlen och förtärde offren på altaret. Den skallige mannen med de förseglade läpparna såg på med av avundsjuka tårfyllda ögon. Brandstedter väntade tills fatet var nästan tomt.

— Nu kanske du vill förklara dig, sade han. Kom ihåg, att jag inte har sett dig på sexton år. Sista gången var, när jag skickades till London som ohjälplig. Jaghörde hemifrån, att du artade dig till ett lika stort rötägg som jag.

— Ack, det var inte så väl.

— Sen hörde jag, att du reste jorden runt den ena gången efter den andra och att du höll på att bygga om din fars hus efter någon besynnerlig idé.

— Nå, det hörde du?

— Ja. Men när jag kom hem strax före kriget, var det ingen som visste något om dig. Några påstodo, att du hade varit hemma på våren 1914 och rest igen, andra påstodo, att du hade dött i en sorglig sjukdom. Din kusin Casimir sade, att du var död, men att du först hade slösat bort alla familjens pengar.

— Casimir! Därför att jag lyckades rädda min sista miljon undan honom, när jag begrep vad det var för planer han hade! Därför att den låg i jorden, när han kom med professor Freudenthal!

— Kom med Freudenthal? En miljon? Jag kan inte följa med.

— En miljon i kontanter.

— Som du grävde ned i jorden?

— Hahaha, ja, och sade: av jord är du kommen! och där ligger den ännu! Rika guldförande distrikt i jorden som ingen har kunnat finna!

Siegfried Brandstedter rev sitt klotrunda huvud av alla krafter. Ett kvävt stönande kom från den skallige mannen. Han lyssnade med uppspärrade öron till deras samtal.

— Får jag fråga, vem är herrn i ditt sällskap?

— Han är affärsman liksom du. Men han har förföljts av olyckan hela sitt liv. Intet har lyckats förhonom, varken hans lumpsamlarbefattning, hans tidningsmannaverksamhet eller hans försök att bestjäla mig.

— På din — hm — miljon?

— Nej, bara på en mindre summa. Men det var inte därför jag lade beslag på herr Isotzkis sällskap. Det var därför att han annars skulle ha förrått mig åt människorna, som voro efter mig.

— Men varför voro de efter dig? ropade Brandstedter bevekande. Säg sanningen!

— Det har jag redan gjort. De voro efter mig, därför att jag är en farlig förrymd dåre.

Siegfried Brandstedter hoppade upp från stolen och studsade mot golvet som en gummiboll.

— Jag vill inte tro det! Du är inte galen, fastän du talar så att man kan tro det!

Hans gäst brast i ett intensivt men ljudlöst skratt.

— Nej! Jag är inte galen. Det är världen som är galen! Jag har rymt från ett dårhus och kommit ut i ett mycket värre. Du är ju affärsman. Hur kan du klara dig i dessa tider? Det begriper jag inte.

Siegfried Brandstedter kliade sig i pannan.

— Det är inte lätt. Pengarna falla och falla, och det blir inte mycket förtjänst av ens arbete. Men allt går an, så länge man inte har bolsjeviker att regera över sig. Man måste arbeta och vänta.

— Har du haft svåra motgångar? Som herr Isotzki?

— Läderexporten ligger stilla, och likörfabriken går litet trögt. Och regeringen tog största delen av skeppen för att utlämna dem. Men mitt förlag går bra —

— Har du ett förlag?

— Ja.

— Är det inte en vansinnig värld!

— Och jag har köpt ett sågverk for att göra mitt eget papper och få virke till mina nya skepp. Allt skulle se bra ut, om jag kunde få mitt varv i gång.

— Skall du grundlägga ett eget varv också?

— Ja.

Siegfried Brandstedter redogjorde för sina planer, för den polska firmans motstånd och för besöket, som han haft samma dag.

— Du skulle betala firman en halv miljon för att få tomträtten?

— Ja. Men det måste vara senast i morgon middag.

Brandstedters gäst reste sig och såg på sin värd med ögon, som skeno i ett orakat ansikte.

— Och vet du varför det måste vara senast i morgon?

— Nej.

— Därför att i morgon natt ämna polackerna storma Danzig! Nästa dag är firman en halv miljon rikare och du har ingenting fått för dina pengar!

— Men vi ha fred!

— Hahaha! Lita på mig! Jag talar sant. Siegfried, du stackars dåre, du arbetar och arbetar och du tror, att du har något förvarat åt dig. Men i morgon natt skall det tagas ifrån dig! Det finns bara en sak som kan hindra att polackerna ta allt från dig.

— Vad då?

— Att bolsjevikerna komma före dem! Då blir det de som ta allt från dig!

TOLFTE KAPITLET.

I denna natt...

I.

Djup Versaillesfred vilade över Europa, Asien, Afrika och Australien. Valutor rasslade utför backe; politici mördades; befolkningar dogo av svält; halva världen ropade på varor och halva världen gick arbetslös; man förde krig i öster, söder och väster. Fred och ordning rådde alltså i världen, och när solen gick upp denna morgon, var det mellan rosenskyar på en himmel, blå som hoppet.

I direktör Brandstedters villa härskade icke samma ro och ordning som i världen utanför. I tjänstefolkets avdelning sladdrade och pratade man av alla krafter.

För det första: direktören hade inte rest in till staden klockan åtta, som han eljest gjorde var morgon. Redan det var så oerhört, att man tog sig om huvudet. För det andra: direktören hade fått gäster mitt i natten. Ingenting hade sagts om deras ankomst, men i dag på morgonen voro de där. För det tredje: det var mycket besynnerliga gäster. Den ene var blond och mycketpratsam; den andre var skallig och stum som en trappist. Dock föreföll det, som om han både hade mycket på hjärtat och lust att lätta sitt hjärta, men inte tordes. Inte en enda gång fick han vara ensam med betjäningen; däremot tyckte man sig ha hört den blonde gästen viska orden strypa dig tvärt till sin hårfattige kamrat, då denne gjorde försök att viska något till en av betjäningen.

För det fjärde voro den blonde gästens kläder uppseendeväckande. Nu gick han omkring i en nattrock, som tillhörde direktören, men på rummet, där han sovit, låg en kostym, som måste vara hans, och en sådan syn hade ingen av betjäningen sett: jackan hängde i trasor och den väsentliga delen av byxorna var totalt borta. Men det

fanns ett för det femte, som slog alla rekord i fråga om sällsamhet: den skallige mannen tycktes ha tillbragt natten, inspärrad i en garderob! Det var ett sovsätt, som i lika hög grad stred mot förnuftet och mot husets vanor, men det var bevisligen sant! Man hade nämligen glömt att taga ut den bolster, som varit den skalliges läger! — Nej, sådana saker hade man aldrig drömt om i direktör Brandstedters villa, och det är helt naturligt, att betjäningen turade om vid rökrummets nyckelhål. De tre herrarna hade druckit morgonkaffe där och sutto nu och talade.

Det första yttrandet av vikt som rapporterades därifrån, härstammade från husets herre. Vid tiotiden skulle han ha ropat:

— Nej, om du har rätt, är allt förlorat! Och du har ju gett mig bevis på att du har rätt. Jag ger inte tappt fort, men nu gör jag det!

Vad var förlorat? Direktörens affärsställning? Mangrubblade utan att nå till enighet. Ty omedelbart efter direktörens utbrott sade den blonde gästen:

— Men det finns väl soldater i fristaten! Det måste då finnas soldater! Ni har väl åtminstone lov att försvara er, om någon angriper er.

Direktören svarade:

— Nej, vi ha inte lov att försvara oss! Det är de, som nu ämna angripa oss, som skall försvara oss! Det är freden!

— Det är freden! ropade den blonde mannen. Hahaha! Det är freden! Men kan man inte beväpna borgarna?

— Inte utan vapen. Och vi ha inga vapen. De äro utlämnade.

— Hahaha! De äro utlämnade! Det är freden!

Vad var detta för ett militaristiskt samtal? Förberedde direktören och hans gäster en kupp med vapen i hand? Man blev inte enig om det. Ty kort efteråt ropade direktören omigen:

— Nej, jag tappar inte modet så lätt! Men hellre än att arbeta under sådana förhållanden som vi få, om du talar sant — hellre sätter jag mig i mitt sista skepp och seglar min väg. Och herr Isotzki säger ju, att du talar sant. Jag törs inte längre tro, att du är galen!

— Hahaha, det är inte illa, när jag har svart på vitt att jag är bindgalen!

Dessa ord väckte en våldsam debatt i tjänstefolkets avdelning. Vad betydde de? Var det ett skämt? Flertalet lutade åt den uppfattningen, att det var ett skämt. Som om direktör Brandstedter hyste dårar under sitt tak! Men en sak var nog för att vända strömmen. En pojke, som användes i köket, drog fram ett gult plakat, utfärdat av polisen i Danzig. På plakatet efterlystesen farlig dåre. Och särskilt kännemärke var, att han gick i en stulen brun kostym med violett rand i mönstret. Han var tvungen att gå i den; han hade ingen annan.

— Hans kostym är grön!

— Den är grå!

— Nej, den är brun!

— Ja, men den är utan mönster!

— Den är brun med mönster!

— Låt oss se efter!

Man gick och såg efter. Kostymen, eller resterna av den, var av brunt tyg med en violett rand i. Obestridligt.

Man såg på varandra.

— Är det utsatt någon belöning?

— Ja.

Det blev tyst. Tanken att en förrymd dåre skulle finnas under direktör Brandstedters tak var överväldigande. Tanken att anmäla honom ännu mera. Man smög till rökrummets nyckelhål för att få sina misstankar bekräftade eller dementerade. Det var den misstänkte, som talade:

— Siegfried, något måste göras.

Intet svar.

— Siegfried, något kan göras!

— Vad kan jag göra? Säg mig det! För att tro på räddning nu, måste man vara vansinnig.

— Då har du den rätte mannen hos dig. Jag är patenterat vansinnig! Jag är vansinnig nog för en hel familj. Och jag tror på räddning!

Det gick en viskning genom den lilla flocken vid nyckelhålet. Han var patenterat galen! Han sade det själv! Och han trodde att han skulle rädda sig undan polisen!

— Räddning! Var skulle den komma ifrån? Englandoch Frankrike ha representanter i Danzig, men tror du, att de lägga två strån i kors för oss?

— Vem är mäktigast? England eller Frankrike?

— Än så länge England. Men om polackerna komma, blir det Frankrike.

Det var tyst i åtskilliga minuter. Därpå hördes en duns, som om någon gjort ett luftsprång och slagit klackarna i golvet.

— Siegfried, jag har det! Jag har en idé.

Han hade en idé. Den lilla flocken vid nyckelhålet nickade. När ha inte galna människor idéer till överlopps? Saken blev klarare och klarare.

— Du har en idé?

— Ja, en lysande idé! Den enda som är möjlig. Det finns bara en sak som vi kunna göra. Kan du inte själv inse vad det är?

— Nej!

— Har du glömt ditt latin? Det är sant, du kunde inget. Men jag kommer ihåg ett exempel på imperativ. Divide et impera! Söndra, så segrar du! Förstår du?

Vad var detta för något? Vad var det de tänkte göra? Flocken vid nyckelhålet skälvde av spänning och sträckte halsarna ur led för att höra.

Plötsligt fick den ångra det. Den hade ingenting hört — så sakta måste han ha rört sig — då dörren flög upp som för ett skydrag. Händer flögo upp till mörbultade näsor, rop av smärta hördes, svordomar hördes också; därpå var hela skaran på flykt med en långhårig man i hälarna, vars ögon gnistrade och som å sin sida inte slösade med välsignelser. Han var klädd i en fladdrande nattrock, som gav honom utseendet av enbeduinhövding, som förföljer hästtjuvar. Förtvivlade rop hördes: — Dåren vill mörda oss! Han tar livet av oss allesammans! Men plötsligt upphörde jakten.

Ur ena ögonvrån kastade den vansinnige en blick tillbaka, och den syn han uppfångade var nog för att få honom att tvärstanna. En liten mörk gestalt hade glidit ut från rökrummet. En kal hjässa glänste i morgonsolen, två fylliga läppar darrade av förtvivlans beslutsamhet. Med farten av en pil for gestalten mot utgångsdörren, utför trapporna, över gräsplanen, mot landsvägen till. Mannen i nattrocken vände och flög efter honom, så fort hans ben buro.

— Skjut, Siegfried, skjut! ropade han. Han är vårt enda vittne! Vi behöver honom! Skjut! Men inget skott smällde. Den vansinnige kastade nattrocken och fortsatte jakten, endast iförd en svart trikå. Den skallige såg

honom och gav till ett skrik som en dödsskjuten hare. Han sprang långsammare och långsammare, snart måste han vara infångad. Men ödet ville annorlunda. En spårvagn kom susande längs landsvägen; med förtvivlans krafter kastade Jakub Isotzki sig upp på den, fick tag i ledstången och drogs upp av hjälpande händer. När den vansinnige kom ut på landsvägen i sina svarta trikåer, såg han en spårvagn försvinna i ilfart, såg ett blekt ansikte, förvridet av hat, och en mun, i vars ursinniga grimaser endast hörntänderna fattades.

Han dröjde inte för att njuta av denna anblick. Han återvände till villan och plockade upp nattrocken på vägen. Siegfried Brandstedter väntade i entrén med revolvern i handen, men såg ut som om han glömt, varför han höll den och vem han var.

Den långhårige lade från sig nattrocken och utbytteden mot den moderna tidens toga virilis, en automobilkappa.

— Fort! ropade han. Han kom undan. Det gäller inte timmar, det gäller minuter för mig nu. Men strunt med mig. Det är du som skall räddas, och Danzig till på köpet. Mitt sätt är det enda. Säg till om din bil ögonblickligen — ögonblickligen!

— De våga inte — de äro rädda för dig, mumlade Brandstedter.

— Så mycket bättre! Då kör du själv!

— Vad tjänar det till? Det går inte!

— Det skall gå!

II.

— Kan du se, att det är som om folk anade något?

Brandstedters bil kunde knappt bana sig väg. Sedan freden och polackerna kommit, myllrade Danzig alltid av svartmuskiga horder, som lockats till den rika Weichselstaden av hoppet om större förtjänst än i Warszawa eller Lwow. Men i dag var trängseln mer än vanligt stor. Oupphörliga människoskaror utspyddes från järnvägsstationen och fyllde gatorna mellan spetsgavelhusen. Holzmarkt liknade ett folkkonvent; de gamla tornportarna med sina fyrkantiga tegelpelare kunde knappt släppa folk igenom. På Langgasse och Langemarkt kämpade de fåtaliga fristatspoliserna för att hålla folket i rörelse. Kaféerna voro fulla; uppför rådhuskällarens smala trappa steg sorlet ur de tusenåriga valven som en djup orgelton.

— De flockas redan om åtelen, sade Brandstedter. De äro för många. Spelet är förlorat för dem som inteha vapen. Nu kör jag till hamnen och sätter mig i mitt skepp och seglar.

— Försök det, så stryper jag dig! sade hans gäst enkelt.

Brandstedter svor.

— Är du galen eller är du klok? Jag vet inte vad jag skall tro.

— Jag är komplett galen. Nu kör du till — vad var det firman hette, som ville lura dig?

— Wroblewski.

— Nu kör du till Wroblewski. Det är du, som skall lura dem. Spelet är upplagt i din favör. England har ibland förrått dem som voro avhängiga av det, men det har aldrig frivilligt gett vika för en rival!

— Men herregud! herregud! ropade Brandstedter. Vi ha ju inga bevis! Vårt enda vittne har rymt!

— Du skulle ha skadskjutit honom, jag skrek det till dig.

— Du talar bara om att strypa människor och skjuta människor. Jag förstår att de satte in dig.

— Jag också! Till Wroblewski!

En grågrön fristatspolis till häst vinkade otåligt åt dem att köra vidare. Hans blick fastnade vid Brandstedters gäst och blev hängande vid honom som fastnitad. Dåren hade knäppt upp automobilkappan och under den såg man hans enkla och som vardagsdräkt överraskande svarta trikå. Brandstedter vred hastigt ned i Portechaisengasse och svängde ut på Jopengasse.

— Vi äro inte långt från din bostad, sade han.

— Jag undrar hur det står till hemma hos mig, sade dåren. Kunde Goldschmidt se mig nu, vore min frihet inte värd många mark.

Bilen stannade.

— Här är Wroblewskis kontor.

— Gott. Du har pengar och papper på dig?

— Ja! Men att betala ut flera hundratusen till de här banditerna, när jag har ett skepp i hamnen och kan segla från alltsammans! Det är vanvett!

— Högsta visdom, högsta vanvett. Tala inte så mycket; vi ha bråttom.

En timme senare lämnade Brandstedter firman Wroblewskis kontor. I sin ficka hade han ett lagbesvuret dokument, på vilket firman Wroblewski avstod från alla anspråk eller fordringar till varvstomten, som det kunde göra gällande enligt fristaten Danzigs lagar... Hans klotrunda ansikte var blekt och fårat.

— Alla anspråk och fordringar, som kunna göras gällande enligt fristaten Danzigs lagar, mumlade han till sin gäst. Och i natt tänka de —

— Och i natt tänka de lägga sig till med fristaten Danzig, och avskaffa dess lagar, sade hans gäst. Hahaha! Men du dåre, i denna natt kan det ske åtskilligt, som du inte har förutsett!

Det sista och en lång näsa var riktat till direktör Wroblewski som iakttog dem från fönstret, skinande av tillfredsställelse. Den långa näsan kom honom att studsa och hans ansikte att mista något av sitt solsken.

— Till kommissarien! ropade dåren. Skynda dig, vi ha bråttom, bråttom!

III.

Trängseln på gatorna hade tilltagit. Man såg besynnerliga typer, människor som annars hörde till i fattigkvarteren kring Wallplatz och i Neufahrwasser, eller folk från landet, från de stora godsen. De drevo längs gatorna, de samlades framför butiksfönstren; de tycktes ha lust att slå in dem; de lydde knappt, när fristatspoliserna ropade: — Rör på er! — Över Langemarkt kom en trupp engelska matroser marscherande med stormsteg i riktning mot hamnen. Deras ögon glimmade av tysk konjak; med spruckna cockney-röster sjöngo de en sång, vars refräng omväxlande var:

Deutscher We-einbrand über a-alles!

och:

Hoo-ray, we sail to-day, hoo-ray, we sail to-day!

Brandstedter såg på sin ledsagare.

— De segla i dag! Och vårt enda vittne har rymt!

De rullade uppför Langgasse, ut genom tornporten och ned mot Graben. Vid ett stort patricierhus höll Brandstedter inne.

— Här är det, sade han. Men —

— Inga men! England har ibland lämnat sina bundsförvanter i sticket, men det har aldrig frivilligt gett vika för en rival. Ge mig dina automobilbrillor.

— Tänker du uppträda med automobilbrillor på inne hos engelske kommissarien?

— Nej, men i hans väntrum! Jag är rädd att råka bekanta! Man kan aldrig vara försiktig nog i sin klädsel.

Dåren knäppte omsorgsfullt automobilkappan om sin svarta trikådräkt. Hans ögon glittrade av livsglädje.De gingo uppför de trappor, vilkas höjd avhållit Jakub Isotzki från att personligen sälja sitt fosterlands hemligheter.

Vid Brandstedters inträde reste sig en man med polisonger och livré och kom mot honom. Han hade ett ansikte, som tycktes knådat av guttaperka, och ett leende, som lyste ut ur tusen smilgropar som ur lika många fasetter. Brandstedter lämnade sitt visitkort. Den livréklädde smålog gillande mot det.

— Och ert ärende?

— Politiskt ärende av stor vikt.

— Och denne herre?

— Min — min sekreterare.

Brandstedter och dåren togo plats i det hörn, där det var skummast.

Leendet hade försvunnit från den livrékläddes jovialiska ansikte och efterträtts av ett grubblande uttryck. Han stirrade med sin ras' bulldogsenvishet på mannen i bilkappan och bilbrillorna. Han satt orörlig och tycktes endast ha ögon för en sak — en karta över det nya Europa. En tanke eller ett minne tycktes plåga den livréklädde. Gång på gång lämnade han sin plats, vandrade ut i rummet och valde nya utsiktspunkter för att bättre kunna iakttaga mannen i bilkappan. Till slut kunde han inte behärska sig längre. Han kom fram och pekade med en inbjudande gest mot en klubbstol vid fönstret:

— Bättre att sitta här, sir!

Bilisten smålog tacksamt avböjande. Dörren till de inre rummen gick upp. En man kom ut; den livréklädde följde Brandstedters föregångare in. Brandstedter började bli otålig.

— Hur länge har hans excellens mottagning?

— Till klockan ett.

Brandstedter såg på klockan. Den var över tolv. Den senast insläppte kom ut igen. Brandstedter reste sig för att gå in, men lakejen hejdade honom.

— Först måste jag höra efter om hans excellens tar emot, sir!

Han kom igen med ett beklagande ansiktsuttryck.

— Hans excellens är tyvärr upptagen just nu.

Tio minuter gingo. Brandstedter plockade fram en tusenmarkssedel.

— Vill ni höra efter, om hans excellens skulle ta emot?

Tusenmarkssedeln försvann ned i en galonerad ficka. Betjänten gick in och kom tillbaka.

— Hans excellens är tyvärr fortfarande upptagen.

Klockan var en kvart i ett. Brandstedter kunde knappt sitta stilla. Lakej en gjorde tätare och tätare lovar kring mannen med brillorna. Det såg ut som om han tänkte rycka dem av honom. Brandstedter drog fram en engelsk pundsedel.

— Tag den här, men skaffa mig entré genast! ropade han. Säg att det gäller liv eller död för staden Danzig!

Den livréklädde studsade och flyttade sitt intresse från sekreteraren till husbonden. Han mönstrade honom från

topp till tå och försvann. Han dröjde borta så länge, att klockan var fem minuter i ett, då han visade sig igen.

— Jag beklagar, sir. Hans excellens är upptagen och blir inte ledig mer i dag —

Orden fastnade i hans hals av två anledningar. Den ena anledningen var, att hans blickar förgäves sökte den person, hos vilken de älskade att dröja. Den andraoch viktigaste var, att mannen, som han saknade, hade lagt bägge händerna om hans hals med orden:

— Du hade rätt, David, jag är dåren, som du sökte!

Fem minuter senare, just då klockan i sir Archibald Turrets mottagningsrum visade en minut över ett, och sekreteraren redan fått lov att gå, såg hans excellens till sin outsägliga förvåning två oanmälda gäster komma in genom dörren. Den ene av dem var till på köpet klädd i bilkappa.

IV.

— Mina herrar! sade sir Archibald Turret och reste sig i sin fulla längd. Vad betyder detta? Mottagningen är förbi.

— Men jag har väntat i en timme, sade Brandstedter.

— Vad är ert namn?

— Siegfried Brandstedter, köpman här i staden.

— Ni är inte anmäld.

— Jag lämnade mitt kort till betjänten. Tre olika gånger bad jag honom förhöra sig om ers excellens var ledig. Tre gånger i rad sade han nej.

Hans excellens rynkade pannan. Han var en liten, muskulös man med ljusblå ögon, som talade om godmodighet och om otrolig envishet.

— Jag vill ha en förklaring av David med detsamma.

Han gjorde min av att trycka på en ringledning. Mannen i bilkappan hejdade honom med en gest.

— Det lönar sig inte. Mister David kan inte komma just nu.

— Vad behagas? Kan han inte komma?

— Nej. Han sitter i klubbstolen i ers excellens'väntrum och försöker assimilera ett nummer av Morning Post. Det är en hårdsmält kost, särskilt om man skall svälja den genom matstrupen.

Sir Archibald blev blek.

— Har ni bundit David och lagt munkavle på honom? I tjugufem års tjänst har jag aldrig upplevt något liknande. Nej, aldrig.

— Ers excellens, hör oss ett ögonblick. Mister David ville vägra oss tillträde och av goda grunder. Vi ha bevis —

— Jag vill inte höra ett ord mer. Vad David har gjort, blir en sak mellan honom och mig. Men jag skall omedelbart sörja för, att ni får ångra en våldshandling på engelsk botten.

Hans hand gick på nytt mot ringklockan. Innan han nådde den, var ringledningen avskuren av mannen i bilkappan. Sir Archibald stirrade på honom, som om han inte ville tro sina ögon. Hans hand gick långsamt upp i boxarläge.

— Är det pengarna eller livet? sade han. Jag skall ge er en kamp för pengarna, det lovar jag er, ni för—

— Ers excellens, det är inte fråga om pengar. Vi önska en halvtimme av ers excellens' tid, intet annat. Vi gjorde

vad vi kunde för att få den på lagligt vis, men mister David ville inte ge oss den på lagligt vis.

— Och inte heller jag, sade sir Archibald iskallt. Är ni färdig?

Han närmade sig hotande. Mannen i bilkappan kastade av den och ställde sig i position. Sir Archibald tog ofrivilligt ett steg tillbaka.

— Är ni vid cirkus? ropade han. Bilkappa och svartatrikåer! I tjugufem års tjänst har jag inte upplevt något liknande!

Han gjorde ett utfall, som mannen i trikåerna parerade.

— Låt oss boxas, medan vi prata, sade denne. Det är en briljant idé. Den kan säkert lanceras som nytt mod i England! Pratstund med boxkamp —

— Om inte detta är två förrymda dårar, ropade sir Archibald, vill jag be Gud att bli evigt fördömd! Evigt, märk evigt fördömd!

— Ers excellens, tag tillbaka er önskan, sade mannen i trikåerna bevekande. Det är bara jag, som är galen. Men jag är lika galen som Hamlet — aj, aj, jag ber om ursäkt!

Sir Archibald hade gjort ett vildsint utfall. Hans motståndare hade parerat det med en stöt, som slutade sitt lopp mot sir Archibalds aristokratiska Johnny-Walker-näsa. Näsan sprang i blod. Mannen i trikåerna överlämnade hövligt Brandstedters näsduk.

— Säg mig, föreslog han, skulle vi inte kunna prata utan alla dessa ceremonier?

Sir Archibald stirrade blodsprängt tillbaka.

— Vad är det ni vill tala med mig om? Vem är ni?

— Vem jag är, gör detsamma. Jag talar inte för min egen räkning. Jag talar för staden Danzig.

— Boxas ni med mig för att få tala politik?

— Ja.

— Den fria staden Danzig har valt ett besynnerligt ombud.

— Jag är inte ackrediterad. Jag kommer på egna vägnar.

— Det är väl för fristaten. Min herre, ni inser, att niinte kan hålla mig fången i mitt eget hus vidare länge? Ni inser, att förr eller senare kommer någon av mitt folk, utan att jag ringer?

— Ja.

— Ni inser, att jag då kommer att överlämna er åt rättvisan?

— Ja.

— Och ni är på det klara med, att ni kommer att bli straffad efter förtjänst?

— Ja.

— Det är bra. Under dessa omständigheter, sir Archibald kastade undan Brandstedters näsduk och torkade Johnny-Walkernäsan med sin egen, under dessa omständigheter är jag beredd att ge er — hur mycket var det?

— En halvtimme av er tid.

— En halvtimme av min tid. Försåvitt vi inte bli avbrutna. Var så god och börja.

Han satte sig tillrätta i en skrivbordsstol. Mannen i trikåerna blev stående med korslagda armar.

— Jag har tre saker att meddela ers excellens. I natt ämna polska trupper besätta fristaten Danzig.

Sir Archibald gjorde en grimas.

— Polska trupper! Polen har underskrivit fredstraktaten. Polen har garanterat Danzigs säkerhet. Varför skulle Polen göra sig skyldigt till ett så eklatant rättsbrott?

— Polen vill försäkra sig om fri ammunitionstillförsel. Ers excellens själv har nekat dem den över Danzig. Känner ers excellens en polack vid namn Jakub Isotzki? Han är mitt bevis.

— Spionen! Jag har låtit kasta honom utför trapporna.Han inbillade sig, sir Archibald blängde betydelsefullt över randen av sin alltmer svullnande näsrygg, han inbillade sig att man kunde söka mig fastän jag vägrade audiens. Var har ni Isotzki?

— Han lyckades rymma från mig på vägen hit — hahaha!

— Hahaha!! Sir Archibald avbröt sitt hånskratt, då han fann att han inte var ensam om det. Varför skrattar ni?

— Därför att jag själv inser, att det är besynnerligt att åberopa sig på ett vittne som har rymt. Galnare är jag inte! I natt ämna polska trupper besätta Danzig. Men de komma troligen för sent. Innan de ha nått fram, ämna bolsjevikerna sätta sig i besittning av staden.

— Bolsjeviker! Bolsjeviker! ropade sir Archibald förbittrat. Var dag hör man om bolsjeviker här och bolsjeviker där! Hur skulle bolsjevikerna kunna ta Danzig? Armén står miltals härifrån.

— Det är inte armén jag talar om. Det är de bolsjeviker, som redan finnas i Danzig. Danzig har inga soldater och inga vapen, men bolsjevikerna i Danzig ha fullt upp med vapen, som de ha smugglat in.

— Smugglat in! Hur skulle de kunna göra det?

— Jag har själv sett dem göra det. Senast för två nätter sen, då jag låg gömd i en strandkorg vid Zoppot.

— Gömd i en strandkorg! Jag har aldrig hört ett sådant sammelsurium. Varför låg ni gömd i en strandkorg?

— Därför att jag har polisen efter mig. Jag såg tre båtlaster vapen insmugglas den natten. Jag vet, att de inte voro de första, ty jag känner mannen, som leder det hela. Jag var fånge i hans villa i går. Bolsjevikernaämna besätta Danzig och de ha träffat alla förberedelser för att göra kuppen. De ha bara väntat på en sak.

— Vad då? Jag ger fan i er löjliga historia.

— På att engelska flottan skulle segla.

— Och hur kunde de veta, när den skulle segla?

— Därför att de köpt hemligheten av ers excellens' betjänt, mister David.

Sir Archibalds ögonklot svällde i kapp med hans näsa.

— Anklagar ni min tjänare för att sälja hemligheter åt bolsjevikerna?

— Ja.

— Ni, som har polisen efter er, ni, som anfaller mig på mitt eget kontor! — ni — ni vågar att —

— Ja. Jag var själv vittne till transaktionen. Men jag kan säga en sak till ers excellens' tröst. Mister David är inte den ende betjänt i Danzig, som gör affärer med sitt lands hemligheter. Monsieur Raymond, som är lakej hos Frankrikes representant, har samma vana. Jag vet inte om bolsjevikerna äro starka nog att hålla Danzig. Jag håller mera på polackerna. Om två dagar kommer en fransk eskader hit för att stödja polackerna i deras angrepp på Danzig — oofficiellt. Vad skulle England ha för intresse av att beskydda den löjliga lilla fristaten Danzig mot sina franska allierades allierade? Vad gör det England, om Danzig blir franskpolsk örlogshamn? Danzig står under Nationernas förbund. Det kan klaga hos Nationernas förbund, så är allt bra.

Sir Archibald såg på sin objudne gäst med ett ansiktsuttryck, som genomlöpte alla uttryck från förvåning till misstro och från oro till harm. Då och då putsade han ilsket sitt svullna luktorgan. Då och då såg han pågästens trikåkostym och drog munnen till ett hånskratt. Äntligen mumlade han:

— Frankrike ämnar att — hm — det är inte sant! — Vad har ni för bevis?

— Det bästa möjliga beviset.

— Vilket då?

— Mister David. Han vet allt genom sin vän, monsieur Raymond.

Sir Archibald gav luft åt en eller två klingande svordomar.

— Skulle han — det blir värst för honom själv, om det är sant — automobilkappa och svarta trikåer, nej, jag har aldrig sett maken! — men om Frankrike verkligen skulle — det vore en spik i min likkista, om jag lät det ske — svarta trikåer och boxar mig på näsan i mitt eget hus! — jag har aldrig upplevt maken i tjugufem år! — vad skall jag göra?

— Siegfried, hämta hit mister David!

Sir Archibald gav luft åt ännu ett par klangfulla uttryck:

— Bolsjevikerna! Jag tror inte på bolsjevikerna — och polackerna skulle våga att — omöjligt, uteslutet! — men om de skulle våga det, om — jag tror det, fastän han är klädd som en cirkusartist och har polisen efter sig — det är det jag alltid har sagt, vi befriade ett par tre nationer för mycket i det sista kriget!

I detta ögonblick öppnades två dörrar samtidigt till kommissariens arbetsrum. Den ena var dörren till väntrummet. Genom den ledde Siegfried Brandstedter, blek och kallsvettig, in mister David med Morning Post i munnen. Den andra dörren ledde till kommissariens privatvåning. Genom den stack en beskäftigsekreterare in ett frågande ansikte. Vid anblicken av sin chef i sällskap med en man i svarta trikåer, tvärstannade han förlamad av häpnad. Sir Archibald upphörde med sin monolog. Över sin svullna näsa såg han med elakt glittrande ögon på mannen i trikåerna. Brandstedter nickade som om han velat säga: jag visste att det skulle gå på det viset.

— Higgins! sade sir Archibald.

— Ja, ers excellens. Vad — vad är det för människor? Är det ett överfall?

Sir Archibald såg fortfarande på mannen i trikåerna.

— Higgins! sade han.

— Ja, ers excellens. Skall jag skicka efter —

Mannen i trikåerna förändrade inte en min.

— Higgins! sade sir Archibald för tredje gången. Se till att ingen stör mig. Jag är upptagen av viktiga politiska undersökningar.

Det var sekreterarens tur att se på mannen i trikåerna.

— Men — ers excellens' näsa? stammade han diskret.

— Jag råkade stöta den mot skrivbordet, sade sir Archibald. Stäng dörren!

Han vände sig mot dåren.

— Ni är en god sportsman, fastän ni klär er besynnerligt, sade han. Mycket besynnerligt, men det gör alla tyskar. Låt oss se om ni har någon grund för era — hm — absurda anklagelser mot min betjänt och en vänligt sinnad nation. Men jag vill säga er en sak, innan vi gå vidare. — Har ni rätt, är det i alla fall för sent att göra någonting. I detta ögonblick — han såg på klockan — i detta ögonblick seglar engelska flottan.

V.

Trängseln på gatorna växte från timme till timme, medan eftermiddagen gick. De svartmuskiga horderna fyllde

stadens centrum; spårvagnarna kunde knappt köra längre; kaféerna voro besatta av människor med besynnerligt språk. Eftersom tiden gick, blevo skarorna mera och mera oregerliga; deras ansikten blossade; de utbragte obegripliga leverop för obegripliga ting. Personer, som möjligen spelade rollen av ledare, gingo från kafé till kafé, gåvo viskande order och skyndade vidare. Den fåtaliga fristatspolisen var redan så gott som satt ur spelet; massan cirkulerade inte längre; här och där hördes hotfulla tillmälen mot de grågröna; här och där gjorde man min av att vilja gå över till handgripligheter.

Vad ville massan? Var kom den från? Hade den något gemensamt mål?

Vid fyratiden rapporterades de första våldshandlingarna; de gingo ut över några välklädda personer på Langemarkt och en guldsmedsbutik i Hundegasse. Ögonblickligen började järnpersiennerna rassla nedför butiksfönstren i hela inre staden. Snart lågo affärerna vid Langemarkt och Langgasse som med slutna ögon. Ett övergrepp mot en hotellgäst på Deutsches Haus medförde, att de bättre hotellen och restaurangerna genast följde butikernas exempel.

Vid femtiden rapporterades plundringar i förstäderna, men man hade inte tid att befatta sig med dem. Massorna i centrum blevo svartare och svartare; så småningom tyckte man sig kunna urskilja en plan i deras fördelning. Det var kring rådhuset, posthuset och elektricitetsverket, som de skockade sig tätast. På gatansågs numera ingen utom beridna poliser. De sutto posterade fyra och fyra vid de viktigaste gathörnen, små grågröna öar i det svarta havet; med orörliga ansikten lyssnade de till hopens oförskämdheter och sågo förbi de knutna nävarna.

Klockan halv sex sammanträdde senaten. Klockan sex trädde senatspresidenten ut på en balkong i rådhuset. Han uppmanade massan att skingras. Uppmaningen förklingade för döva öron. Han uppmanade den att sända deputerade för att förklara vad den önskade. Ingen svarade på hans uppmaning, men man började lägga märke till honom. Till slut bad han massan till honom personligen uttrycka, vad det var den önskade.

Svaret kom, dovt och otydligt, rullande i böljor från hopens ytterkanter, stigande och stigande, tills ett hest rop kastades som en brottsjö upp mot rådhusets fasad:

— Vi önska rådsrepublik! Vi önska ditt och alla borgares huvud!

Senatspresidenten försvann. Senaten fortsatte omedelbart sammanträdet. Situationen kunde inte längre missförstås. Med hänsyn till fristatens militära hjälplöshet beslöt man att vända sig till polska regeringen med anhållan om väpnat bistånd.

När telegrammet härom sent på natten nådde polska högkvarteret, hade detta svårt att hålla sig för skratt.

De polska trupperna voro redan sedan en timme på marsch mot Danzig, men det var absolut inte för att stödja fristatens regering.

VI.

I ett hus vid Himmelfahrtskanal, vars solida väggar skyddade det mot omvärldens larm, stodo två lärda herrar försjunkna i betraktandet av en kolossal jordglob. Bägge sågo ut som om de tillbragt natten i kläderna och fått litet att äta, sedan de vaknade. Klockan var nu sex på eftermiddagen, och genom rummets glaskupol strömmade ett milt eftermiddagsljus in.

— Paranoia, sade professor Freudenthal.

— Typisk paranoia, bekräftade Gerdt Lyman.

— Men egendomlig genom sin totala brist på dissimulation, sade professorn. Han kände inte konsten att förställa sig.

— Byggde han jordgloben, innan han — innan ni ordinerade övervakning, herr professor?

— Långt dessförinnan. Han var typiskt förryckt, långt innan jag ingrep. Hans mani var att resa — en fullkomligt meningslös mani, eftersom han kom tillbaka från var resa lika förryckt som han reste ut. Han bara flackade jordklotet runt oupphörligen, oupphörligen. Och som om det inte var nog, lät han bygga om huset för att få plats till den här jordgloben. Han ville göra imaginära resor, som han kallade det! Har ni hört maken?

Gerdt Lyman såg på globen.

— Egentligen ligger det något fascinerande i en jordglob, sade han. Ibland har jag överraskat mig själv med att sitta och drömma över en karta. Och en glob som den här — man ser länderna, man tycker sig höra haven —

— Ni har kanske lust till en resa med sibiriskaexpressen? sade professor Freudenthal ironiskt. Var så god! Goldschmidt har säkert oljat hjulen.

— Om Goldschmidt ville ge oss något att äta i stället! sade Gerdt Lyman. Var blir han av? Klockan är över sex. Tyst! Vad var det? Är det han?

De lyssnade. Ett otydligt sorl kom utifrån. Men av den jättelike uppsyningsmannen, som höll dem fångna, hördes ingenting.

— Säg mig, herr professor, sade Gerdt Lyman, var det för resesjuka, som han blev inspärrad?

Professorn ryckte otåligt i sitt stripiga svarta skägg.

— Jag blev tillkallad av släkten, sade han, av en kusin, Casimir Strüwermann, som var förfärad över det sätt, på vilket hans kusin Paul Strüwermann handskades med sina pengar. Förmodligen var det inte oegennytta. Han själv var inte så tät som Paul. Pauls familj var stenrik — generation efter generation av köpmän, tills den odågan Paul kom som avslutning. Han ärvde väl två miljoner mark. Men guldet rann mellan fingrarna på honom. Jag blev tillkallad. Det var sannerligen inte svårt att konstatera både paranoia och behov av förmyndare. När han begrep vartåt det lutade — som alla galna av det slaget var han långtifrån dum — blev han alldeles utom sig och gjorde ett försök att mörda mig, som lyckligtvis misslyckades. Efter det tvekade jag inte att föreskriva sträng bevakning. Casimir föreslog att låta bevaka honom här i hans besynnerliga hus. Jag hade ingenting emot det. Här hade han det som han ville ha det; han hade sin leksak — den här globen och banan; jag kunde inte låta bli att tänka på den gamle psykopaten Hayner, som försökte kurera sinnessjukdom med en liknande maskin. Casimir skaffade Goldschmidt.Ni har själv fått bevis på Goldschmidts kroppskrafter. Efter ett par rymningsförsök vägrade Paul Strüwermann att säga ett ord mera till Goldschmidt eller höra på vad han sade. När jag kom på besök flög han som en apa upp längs järnstegen och bombarderade mig med böcker och stolar. Hade han kommit åt för Goldschmidt, hade han mördat mig.

— Och om han träffar er nu, sade Gerdt Lyman, mördar han er också. Det har han lovat klart och högtidligt i min närvaro.

Professor Freudenthal ryste en smula.

— Han är tillräckligt otacksam för att göra det! Men här är jag åtminstone säker på att inte möta honom. Vad menar Goldschmidt? Är det inte nog med att han håller oss fångna? Tänker han svälta ihjäl oss?

De lyssnade. Samma sorl som förut hördes utifrån, men inga ljud som tydde på väktarens återkomst.

— Hur länge har ni varit fånge här, herr professor?

— I tre dagar. Jag var oförsiktig nog att våga mig hit den kvällen då han rymde. Goldschmidt såg genast sin chans.

— Hur länge tror ni att han behåller oss här? sade Gerdt Lyman.

— Mig behåller han för att jag inte skall kunna skvallra för Casimir om att kusinen har rymt. Er släpper han inte före mig. Det kan dröja länge, tills vi bli fria.

— Vilket guld? sade Gerdt Lyman inte utan en skälvning i rösten.

— När man undersökte Paul Strüwermanns affärer, visade det sig att han realiserat allt vad han ärvt. Inte mycket, utan allt, två miljoner, rubb och stubb så när som på en bagatell, som räckte till hans egetunderhåll! Casimir höll på att krevera. Han ville inte tro, att det var sant. Han var fullt och fast säker på, att det fanns minst en miljon kvar. Den miljonen har han letat efter i sex år. Först letade han i bankerna. Sedan hörde han något, som Paul skulle ha sagt. Miljonen skulle ligga i jorden! Casimir lät gräva upp trädgården här och bryta upp golvet i källaren, men lika mycket fann han på bägge ställena! Nu är det Goldschmidt som letar. Det är besynnerligt, vad dumma legender vinna tilltro, när de handla om guld! Den mänskliga enfalden parar sig inte så villigt med någon annan egenskap, som med den mänskliga girigheten.

Gerdt Lyman harsklade sig.

— Jag råkar ha sett guldet, sade han.

Professor Freudenthal flög runt.

— Ni har sett guldet!

— Inte allt guldet. Men något.

— Är ni också förryckt?

— Jag såg tvåtusen mark i guldstycken. Han hade dem med sig, när han kom in genom mitt fönster. Han sade, att resten fanns här. En miljon var precis det belopp han sade.

Professor Freudenthal stirrade på sin yngre kollega.

— En miljon, mumlade han. I guld! Här i huset! Det är omöjligt! Det är en dåres fantasier. Var skulle han ha gömt dem?

— I jorden sade ni ju, sade Gerdt Lyman.

Professor Freudenthal gav till ett hest rop och slog sig för pannan. Men hans rop drunknade i det larm, som i detta ögonblick trängde in utifrån. Det oväsen, som de hört hela eftermiddagen, växte med ens till ett dån. Huset skakade som för ett bombardemang. Det komett brak, vars art de inte förstodo. Kort efteråt rycktes dörren till salen upp. Jätten Goldschmidt visade sig i dörröppningen, utdelade några väldiga slag med en järnstång mot osynliga, skränande fiender och slog igen dörren. Han vände sig om och fick syn på de två psykopaterna.

— Vad är det här, Goldschmidt? sade professor Freudenthal förbittrat. Varför ger ni oss ingenting att äta? Vad är det för ett oväsen?

Goldschmidt såg på honom med förfärade gorillaögon.

— Det är världens undergång, herr professor, sade han. Bolsjevikerna ha tagit Danzig. De äro här och vilja ha herr Pauls guldmiljon.

VII.

Klockan var sju, när Goldschmidt kom. Från denna tid fortfor larmet bakom den tunga dörren timme efter timme. Då och då regnade stötarna mot dörren, med en sådan våldsamhet, att det lät, som om den måste sprängas; då och då tyckte man sig höra otydliga uppmaningar att öppna godvilligt. Men dörren höll. Bakom den stod Goldschmidt med sin järnspak, färdig att taga mot den förste som kom in. Han ansåg tydligen redan dårens guld för sitt. I ett hörn av salen satt Gerdt Lyman, blek av sinnesrörelse och aptit. Han försökte först fråga ut Goldschmidt, med vilken han kommit på umgängesfot, sedan det visat sig att han var kollega till professor Freudenthal. Men Goldschmidt morrade bara otydliga och förbittrade ord om en man i sammetsjacka, som hade revolver och var anförare för tjuvbandet, och somhan skulle märka i tidens fullbordan. Om upproret i Danzig sade han ingenting. Gerdt Lyman drog sig tillbaka och iakttog slött professor Freudenthal och hans besynnerliga

förehavanden.

Professorn tycktes ha glömt, vad som försiggick på andra sidan metalldörren. Med håret på ända gick han kring den stora jordgloben, studerade den, kände på den och studerade den ytterligare. Han undersökte den tjocka järnaxeln, som gick från golv till tak genom nordpolen och Sydpolen. Fäst i denna axel var en järngördel, som gick globen runt från norr till söder och söder till norr, längs de två nollongituderna; fäst mot denna i rät vinkel åter var den järngördel med två skenor, som utgjorde dårens »stora sibiriska järnväg», på vilken han företog sina imaginära resor från öster till väster. Den stora sibiriska järnvägen kunde ställas i olika vinklar mot longitudgördeln, så att den efter behag korsade Sibirien och Sydafrika eller Skandinavien och Nya Zeeland. Inställningen skedde med en skruvnyckel, som var i Goldschmidts ägo. Endast engång hade den lämnat den; det var den gång, då dåren stal den, vred banan upp mot Nordpolen, öppnade kupolen och rymde över taken till Gerdt Lyman ...

Larmet utanför fortsatte. Professorn gjorde plötsligt något, som till en viss grad utplånade skillnaden mellan honom och hans patient. Han klättrade uppför en stege och satte sig i den sibiriska expressen. Han drog den uppför skenorna med åtskilligt besvär. Hela tiden kände han på jordgloben. Den stora sibiriska järnvägen gjorde föga skäl för sitt namn just nu; den gick nästan längs ekvatorn. Professorns händer undersökte Loanda, Rhodesia och Sansibar; han gav sig ut på en djärv färd överIndiska oceanen, och Gerdt Lyman förlorade honom ur sikte; plötsligt sköt han runtom hörnet vid Sydamerika med god fart och blev synlig. Han hade passerat banans toppunkt söder om Kalifornien; den sibiriska expressen, som var väl oljad, for i ilfart genom Mellanamerikas oroliga republiker, korsade Atlanten och stannade gungande söder om Kongoflodens utlopp. Professorn började på nytt klättra uppför banan.

Larmet utanför och stötarna mot dörren fortsatte oavbrutet. Goldschmidt tände det elektriska ljuset, drog fram en stol och satte sig på den med järnspaken i hand. Gerdt Lyman såg professorn komma igen efter en ny tur kring jorden. Han satt stilla i expressen och grubblade. Ett par gånger reste han sig upp och slog som en rasande i globens sidor; engång ropade han gällt:

— Jag har rätt! Jag är psykopat! Jag begriper förryckta människor!

Gerdt Lyman undrade flyktigt, hur han gitte fastslå det i detta ögonblick, och varför han gjorde det sittande i en sinnessjuk persons leksakståg. Han själv halvdåsade i sin stol; ingen kan uthålla en spänning timme efter timme, utan att bli sömnig. Halvt i sömn såg han professorn ge sig av på den ena världsresan efter den andra; arbeta sig runt hörnet vid Sansibar och komma farande som en pil runtom hörnet i Sydamerika. Han började påminna om en ekorre i sin bur. Var han förryckt?

Hur många timmar som gått på detta sätt, visste Gerdt Lyman inte, då han väcktes av ett hest triumftjut. Hade bolsjevikerna sprängt dörren? Han for upp. Det var professorn, som återvände från sin femtonde tur kring jorden. Han stod upp i sibiriska expressenmed håret på ända, och han skrek. I handen höll han två påsar, och påsarna voro fulla av runda, gula tingestar.

— Vad är det? flämtade Gerdt Lyman. Han visste redan vad det var.

— Det är guld!

— Talar ni sant? Är det verkligen guld? Hur har ni funnit det?

— Det är guld, ropade professorn, och jag har funnit det tack vare min insikt i galenskapens väsen. När en dåre som Paul säger, att han har gömt pengar i jorden, menar han någonting barockt med det. Han menar inte i jorden i sin trädgård. Han menar inne i sin jordglob! Där fann jag det.

— Hur mycket är det? stammade Gerdt Lyman och grep efter påsarna. Var fann ni det?

— Jag fann det på ett ställe, där man finner guld i jorden! sade professorn med ett triumfskratt. Jag fann det i Kalifornien! Jag fann en knapp, jag tryckte på den, jordgloben öppnade sig, och där låg guldet! Påse på påse full med guld! Om man undersöker Klondyke, Transvaal och Guldkusten, ligger resten där!

Gerdt Lyman glömde larmet utanför, belägringen, allt för de tunga påsarna i professorns hand. I detta ögonblick reste Goldschmidt sig tungt från sin plats vid dörren. Professorn gömde hastigt påsarna.

— Herr professor, sade jätten, om dörren håller tio minuter till, håller den inte längre. Sedan ha vi bolsjevikerna härinne! Han gick tillbaka till sin stol. Gerdt Lyman observerade frånvarande, att han gick egendomligt och tungt.

VIII.

När Jakub Isotzki kom till Danzig med hjärtat sprängfärdigt av sorg och harm, gick hans väg direkt till polisstationen. Där mottog man hans anmälan med stor reservation. Skulle den efterlyste dåren bo hos direktör Siegfried Brandstedter! Men spårvagnspassagerare, som sett Jakub Isotzki jagas av en man i trikåer, hade följt honom till stationen och intygade vad de sett. Anmälan godtogs. Jakub Isotzki fick order att vänta på stationen och hålla mun, tills han konfronterades med dåren.

Klockan tolv kommo de utsända poliserna tillbaka och bekräftade sanningen av Isotzkis berättelse. Men dåren och hans värd hade de inte med sig. De hade gett sig av till Danzig i bil. Jakub Isotzki uppmanades på nytt att tiga med sin lidandeshistoria tills senare. Han fick femtio mark för sin angivelse och löfte om mer, när dåren blev fast. Dessutom en uppmaning att fördriva tiden annorstädes, tills detta inträffat.

Jakub Isotzki gav sig ut i Danzig, skummande av hämndlust. Dåren var i Danzig; han skulle hålla ögonen öppna och arrestera honom, så fort han såg honom. Men han såg honom inte. Däremot såg han besynnerliga ting, eftersom dagen gick: han såg människor flockas, han såg alla tecken till ett uppror eller en pogrom. Vid fyratiden åt han eländigt för sina femtio mark. Vid sextiden var han på Langemarkt och hjälpte till att fordra rådsrepubliken. När handgripligheterna började kort efteråt, deltog Jakub Isotzki ouppfordrad i kampen för lyckligare samfundsförhållanden. Han var med om att plundra en livsmedelsaffär i en gata och ett bierverlag i en annan. Sålunda styrkt såg han sig om efterstörre uppgifter. Ett minne vaknade hos honom: huset i Himmelfahrtskanal, huset med guldskatten. Han gav sig omedelbart dit. Det var vid åttatiden på kvällen.

Till sin förbittring fann han platsen besatt av andra. Han hade inbillat sig att guldskatten var en hemlighet, men det var tydligen ett misstag. En flock på sex eller sju man angrep huset med släggor och yxor. De brunno av iver för sin sak; det var tydligt att de menade allvar med att kullkasta denna kapitalismens borg. Och den som inte gjorde det mindre var deras ledare, en man i sammetsjacka. Hans gröna fiskögon lyste som av kall eld, hans röda hårman stod på ända. Han hetsade sina underlydande till större och större ansträngningar; snart nog kröntes de med framgång. Dörren till gatan brakade samman. Under hesa leverop för framtidsstaten bröt den lilla skaran in i huset, men de första som beträdde det, drogo sig hastigt tillbaka. En jätte stod innanför dörren, en hårig gorillaliknande jätte, som Jakub Isotzki blott alltför väl kände. Det var den man, som dagen förut varit nära att fånga Jakub Isotzki inne i huset och som hade fångat Isotzkis följeslagare, den fräcke drinkaren. Han stod innanför porten beväpnad med en järnstång, och han ämnade tydligen inte godvilligt vika från platsen för den nya tidens ideal. Hans järnstång susade obarmhärtigt ned över de axlar som buro dessa ideal; det hördes höga förbannelser, och den nya tidens stormvåg drog sig en smula tillbaka. Men mannen i sammetsjackan var situationen vuxen. — Åt sidan! ropade han åt de sina och drog upp en revolver ur fickan. Efter tredje skottet försvann jätten från dörröppningen. Var han sårad? Det kunde man inte veta. De sex revolutionsmännen närmade sig försiktigt, ty de fruktade ettbakhåll, och de gjorde rätt däri. Den förste som för andra gången överskred tröskeln fick en spräckt panna. Men de andra rusade in utan att fästa sig vid hans öde. Inför deras yxor och släggor retirerade jätten, svängande sin stång i cirklar. Med vänstra handen drog han upp en nyckel, öppnade den tunga metalldörren, som Jakub Isotzki blott alltför väl kände, och försvann bakom den. Revolutionsmännen nådde fram tids nog att mottaga några sista hugg över axlarna; därpå stodo de framför en obevekligt låst dörr, som tycktes lika solid som ett klippblock. Mannen i sammetsjackan, som rusat i spåren på sina underlydande, skar tänder av förbittring. Han pekade på dörren, och de angrepo den med dånande hugg. Därpå vände han sig

om. Han fick syn på Jakub Isotzki som listat sig in efter honom som schakalen listar sig efter de stora rovdjuren. En spark flyttade Jakub Isotzki ut i naturen. Jakub Isotzki gned de skadade ställena och lovade hämnd, men lämnade inte Himmelfahrtskanal. Han slog sig ned på räcket till kanalen. På avstånd hörde han oväsen och rop; revolten gick tydligen sin gång i staden. Men himlen var mörk; ingen hade ännu satt frihetsfacklan till borgarnas hus. — Genom den inslagna gatdörren hade Jakub Isotzki god utsikt in i det hus som intresserade honom.

Emellertid blev denna utsikt enformig. Timme efter timme gick; släggorna sjöngo sin hårda sång, men dörren höll. Mannen i sammetsjackan letade som en rasande efter andra angreppspunkter utan att finna några. Väggarna tycktes vara lika solida som dörren. När hans underlydande läto släggorna sjunka, tog han själv fatt. Då och då ropade han ursinniga uppmaningar till husets invånare att öppna godvilligt. Ingen lydde; dörrenblev obevekligt låst. Så länge varade detta, att Jakub Isotzki skulle ha fallit i sömn, om inte nattluften på gatan varit kylig.

Då vart det med ens ett anskri: dörren ger efter! den ger efter! Det var vid fyratiden på morgonen. Solen lyfte sig just, röd som en apelsin, över Danzigs gavelhus och tornspiror. Men Jakub Isotzki stannade inte på gatan för att njuta av detta naturskådespel. Glömsk av den spark, han fått tidigare på natten, listade han bort till den sönderslagna gatdörren, färdig att infinna sig när jakten efter guldet skulle ta sin början. Och just som han gjorde det, såg han en syn, som fick honom att gnugga sig i ögonen.

Upp genom Himmelfahrtskanal kommo först en, därefter två, därefter ett halvt dussin anhängare av den nya tiden. De buro saker, som de befriat från kapitalismens ok, men de buro dem illa, ty de sprungo, de sprungo så fort de kunde, och medan de sprungo, ropade de högt, men inte som man ropar, när man ser solen gå upp över sina drömmars realisering. De ropade av förfäran, dess högre, ju längre nedåt gatan de voro, och plötsligt blev orsaken till deras förfäran synlig. Uppför gatan i deras spår, kom en trupp beväpnade matroser — såg Jakub Isotzki rätt? ja, han såg rätt — engelska matroser, med huggvapen i bältet och gevär i händerna. Hur de kunde vara där, när engelska flottan seglat i går eftermiddag, var Jakub Isotzki ett mysterium och en gåta, men varför de voro där, var honom genast klart; de voro där för att förhindra exproprieringar och kommunism. Och med en av de snabba känsloskiftningar, som utmärkte honom, kände Jakub Isotzki plötsligt, var hans rätta plats var i kampen: den var påmatrosernas sida. Här i huset försiggick ett rått angrepp på den privata äganderätten; det var hans plikt att förhindra det och sörja för att gärningsmännen inte undgingo sin dom. Han beslöt att fylla sin plikt genast.

— Hallå! ropade han till matroserna. Hitåt! Man plundrar! Hjälp!

Han behövde inte ropa länge. Blåjackorna svängde in genom dörren som till parad med huggarna lyfta. Det var i sista ögonblicket, om det råa övergreppet mot äganderätten skulle förhindras; den tunga dörren, som trotsat en natts angrepp, darrade på sina hakar; det var en fråga om sekunder, när den skulle falla in. Männen, som angrepo den, brunno av upphetsning; de märkte ingenting, förrän den brittiska imperialismens hejdukar voro över dem. När de foro runt för att försvara sig, var det för sent; bedövade av gevärsslagen, voro de knappt besvärligare att fånga än dagblinda ugglor.

En av dem försvarade sig som en ursinnig; det var mannen i sammetsjackan. Han drog sin revolver, men innan han hunnit skjuta, hade en spark på det ställe där han själv sårade Jakub Isotzki kastat honom till jorden. Revolvern flög bort i ett hörn. Grinande av skadeglädje lyssnade Jakub Isotzki till hans förbannelser.

Anföraren för matroserna, en ung löjtnant, såg sig omkring.

— Besynnerligt hus det här, sade han. Är det en bank?

Han pekade på den tunga metalldörren.

— Ja ja, det är en bank! sade Jakub Isotzki och gnuggade händerna.

— Är ni direktören? frågade löjtnanten hövligt.

— Nej, bara kassören, sade Jakub Isotzki på sinbästa engelska. Hela natten har jag väntat här utanför! Hela natten ha de eländiga uslingarna arbetat för att stjäla mitt guld! Przepraszam pana! Tänk, om ni inte hade ko-ho-

ho-kommit!

Han brast i ett hickande, hysteriskt skratt. Den unge löjtnanten såg eftertänksamt på honom.

— Besynnerlig bank! mumlade han. Jag skall rapportera den.

IX.

Engelska flottan hade kommit! Det fanns ingen tid att förlora.

Jakub Isotzki plockade upp sammetsmannens revolver. Där låg hans enda chans. Jätten var stark, men han var inte osårbar. Och dörren, dörren var öppen! De eländiga hade arbetat hela natten, men de hade intet annat uppnått än att jämna vägen för Jakub Isotzki! Den Evige själv hade ingripit. De hade sått, men Jakub Isotzki skulle skörda. Han satte axeln mot dörren. Den gled upp, nästan av sin egen tyngd. Så nära skörden hade de varit! Han steg in, försiktigt spejande sig om efter den hårige Simson.

Jätten satt på en stol strax innanför dörren. Han höll en järnstång i händerna, samma stång, som förut på natten regnat över ryggen på Jakub Isotzkis föregångare.

— Giv er! ropade Jakub Isotzki. Upp med händerna!

Hans egen hand, som höll om revolvern, beskrev cirklar i luften. Den hårige jätten lyfte inte upp händerna. Ej heller antydde han att han gav sig.

— Upp med hä-hä-händerna! stammade Jakub Isotzki. Giv er!

Efter ett ögonblick tillfogade han med en lycklig inspiration:

— Annars skjuter jag! Vid den levande Gud, annars skjuter jag!

Fortfarande teg jätten. Hans hand släppte inte taget om järnstången. Jakub Isotzki hade mest lust att kasta från sig revolvern och springa sin väg, men med en sista ansträngning behärskade han sig och skrek:

— Upp med hä-händerna! Jag skjuter! Giv er!

I samma ögonblick skedde något. Jätten gled ned från stolen och lade sig på golvet vid Jakub Isotzkis fötter. Jakub Isotzki skrek högt av fasa, men tystnade tvärt.

Ty plötsligt såg han, vad han bort se långt förut. Han hade uppmanat en död man att ge sig. Simson på golvet var stendöd.

Ja, stendöd. Hur? Förmodligen träffad av en kula från sammetsmannens revolver och död av inre förblödning.

Det blev tydligare och tydligare, att högre makter banade vägen för Jakub Isotzki.

Ingen människa syntes i salen med jordgloben. Han sköt igen dörren bakom sig — den kunde inte låsas längre — och började sina undersökningar.

De kröntes genast med framgång. Under jordgloben fann han en liten hög med guldmynt. Han stoppade dem på sig, skrockande av belåtenhet. Men var hade de kommit ifrån? Han lyfte blickarna och såg en liten vagn som var fäst vid den besynnerliga järngördeln kring globen. I denna vagn låg en svart tygpåse, vars anblick kom honom att skälva. Han äntrade uppför en stege, som stod där liksom på beställning. Han steg in i vagnen.Den erbjöd en härlig anblick: tre påsar fulla med gula, runda tingestar. Han skrek högt av triumf. Han begravde fingrarna i de gula mynten; han bet i dem; guld, guld! Han stoppade på sig påsarna, som kommo hans fickor att svälla, och såg sig om efter mer. Mer vinkade inom räckhåll. Över sitt huvud på globen såg han Afrikas gula konturer; Afrikas jord hade upplåtit sig; i den provins som kallas Guldkusten stod en nisch öppen, och i nischen stodo fyra tygpåsar fulla av guld. Till vänster låg den ofruktbara oceanen; han vände den ryggen och sköt vagnen längs skenorna. Han fann inte mera guld i Afrika; han lämnade de svartas världsdel och stakade ut över haven. Indien gav

belöning, många tygpåsar glimmade i en nisch, märkt Golkonda; han talade högt med sig själv som en berusad, stoppade dem på sig och stakade vidare längs skenorna, svällande av guld som Fafner. Framkommen till Kalifornien fann han en ny nisch och fyllde sig med nya tygpåsar, tills han liknade en kaktus, som skjuter knoppar åt alla håll i vårsolen. Detta var lycka, detta var storhet, detta var den Eviges plan med Jakub Isotzki. Han glömde att hålla fast i globen, plötsligt rutschade han längs skenorna; gröna öar och blå hav flögo förbi honom, och han stannade gungande vid Västafrika.

Under honom stod en man i automobilkappa. Det var dåren.

X.

Jakub Isotzki vaknade ur sitt rus.

— Bort med er! stammade han. Om ni inte går, om ni inte går, om ni inte gå-gå-går —

— Gå-gå-gå-går! sade dåren. Vad gör ni i sibiriska expressen? Har ni biljett?

— Om ni inte går, skju-skjuter jag er! ropade Jakub Isotzki.

Hans revolver beskrev cirklar i luften.

— Vad ni ser besynnerlig ut, sade dåren. Ni är så full av utväxter. Ni ser ut, som om ni tänkte fortplanta er genom jungfrufödsel. Gör ni det?

— Vid den levande Gud, jag skju-skjuter er! Se på mannen där borta! Honom har jag dödat!

— Har ni dödat Goldschmidt? Jag börjar få respekt för er. Han var ingen kyckling.

— Ja, ja, det är jag. Gå, annars skju-skjuter jag!

— Håll revolvern stilla, om ni skall göra det. Är det också ni, som har slagit in dörren! Det hade jag aldrig trott er om. Ni är ju en ren Herkules. Och — vad är det jag ser? — det är inte nog med att ni är stark! Ni är lika listig som ni är stark! Ni har funnit min miljon, som ingen annan kunde finna! Hahahahaha! Jaså, det var era utväxter! Hahaha! Å — hahahahaha!

Jakub Isotzki fingrade på hanen, en gång, två gånger, utan kraft att trycka av. Men tredje gången lyckades det. En kula lämnade revolvern. Endast genom ett under undgick den att beröva herr Isotzki bruket av högra foten. Han stirrade vilt på revolvern och lyfte den igen. Men innan han hunnit trycka av skyndade dåren bort till väggen och vred om en kontakt. Till herr Isotzkis obeskrivliga förskräckelse började den sibiriska expressen med ett svagt surr glida uppför skenorna, passerade med växande fart genom Centralafrika och försvann bakom hörnet vid Sansibar. När herr Isotzki åter blev synlig vid Sydamerikas kust hade han allt besvär i världen medatt hålla sig kvar. Han försvann åter via Sansibar och visade sig med farten av en pil i närheten av Amasonfloden. Hans ansikte var präglat av fasa. Han stod krumböjd och höll sig fast med bägge händerna i vagnens främre ända; han liknade en jockey, som har rest sig i sadeln och manar sin häst till våldsamma ansträngningar. På nytt genomflög han de svartas världsdel och återvände som skjuten ur en kanon över Atlantiska oceanen. Centrifugalkraften började intressera sig för guldpåsarna; de flögo från honom som mogna frukter och slogo klingande ned i olika hörn av rummet. Dåren iakttog hans färd med allvarsam min och ögonen fästa på ett väggur. När Jakub Isotzki ven förbi för elfte gången, krängde han utåt som ett skepp i storm; guldet regnade från honom i glittrande kaskader; han liknade en allegorisk framställning av Välståndet. Dåren tryckte på kontakten, vagnen saktade farten, och Jakub Isotzki höll söder om Kongofloden.

— Tillåt mig gratulera er, herr Isotzki, sade dåren hjärtligt. Ni har slagit världsrekordet. Ni har rest jorden runt på femtiofem sekunder. Jag har aldrig själv kommit under sextio. Min medeltid var åttio. Men all avundsjuka är främmande för min karaktär. Jag har observerat, att högre hastigheter medföra ökat blodtryck, svindel och susningar för öronen. Har ni samma uppfattning?

Jakub Isotzki svarade intet som helst. Han gungade likblek av och an med Atlanten som bakgrund. Dåren såg medlidsamt på honom och kastade därefter en blick mot höjden.

— Ni behöver en läkare, sade han. Gudskelov ha vi inte långt efter en. Professor Freudenthal! Doktor Lyman! En patient behöver er!

XI.

Två lärda huvud, som försiktigt kikat ned över räckverket i tredje våningen, flögo tillbaka, snabbt som sköldpaddans huvud när det far in i skalet. De hade trott sig oupptäckta; det ingick alldeles inte i deras planer att råka husets vansinnige ägare. Men han var lika envis som skarpsynt.

— Får jag fråga, hur kommer det sig, att ni befinna er i mitt hus? Vad förskaffar mig nöjet? Behöver jag säga, att det var oväntat?

Det kom intet svar.

— Doktor Lyman, vi ha en räkning ouppgjord. Kom ned genast, och gör upp den, det ber jag er! Professor Freudenthal, jag har lovat att mörda er. Infinner ni er inte omedelbart, kommer jag upp i tredje våningen för att kontrollera teorien om tyngdkraften. Lika gärna som ett fallande äpple kan man använda en fallande professor. Kommer ni?

De kommo inte. Dåren började klättra uppför den närmaste järnstegen. När han var nästan uppe, började en bullersam nedfärd längs den motsatta stegen. Professor Freudenthal kom först; han var likblek; han ramlade mera än klättrade utför stegen. Bakom honom, trampande honom på fingrarna, kom Gerdt Lyman. Jakub Isotzki vaknade till svagt liv i vagnen; han iakttog Gerdt Lyman med ett elakt grin. Den fräcke drinkaren skulle inte undgå sitt straff! När de båda psykopaterna nådde marken, gjorde deras patient det också. Hans ögon skeno; han var synbart exalterad; han hade hämnden på sina förföljare inom räckhåll. Men den skulle frånryckas honom. Den tunga metalldörren sköts uppför tredje gången. Genom den kommo tre fristatspoliser in i salen. De studsade vid anblicken av en död man på golvet, en ofantlig jordglob, en skallig herre i en järnvagn och två flyende vetenskapsmän. Men vid anblicken av en man i trikåer, gåvo de till ett rop.

— Det är den vansinnige som man har jagat efter! Den engelske officeren hade rätt! Han får inte undkomma! På honom!

XII.

Den röda morgonsolen sken på en distingerad herre med svullen näsa, som tog plats i en bil vid sidan av en herre, vars ansikte var trint som fullmånen.

— Vi måste ta reda på er excentriske vän, Brandstedter. Det är vår plikt. Jag är rädd att det har gått honom illa. Det är två timmar sen han försvann.

— Ers excellens känner ordspråket om de dårars förmyndare.

— Jag har honom att tacka för en diplomatisk triumf och en svullen näsa. Det är en sällsynt kombination. Hade han inte varit, hade vi blivit totalt överraskade. Det var sannerligen svårt nog att få trådlös förbindelse med eskadern i alla fall. Nu kom den ju i grevens tid. De polska trupperna —

— Ja? Senaten tillkallade dem. Du store Gud! Vår egen senat tillkallade dem! Hur går det med dem?

— De ha fått en vänlig vink om att omedelbart retirera till sin egen sida av gränsen. Att retirera är något som de förstå sig på. Jag har meddelat dem, att England »under mandat från Nationernas förbund har åtagit sig att sörja

för ordningen i Danzig, och i och för dettagenom sin kommissarie i Danzig givit Östersjöeskadern order att tillsvidare förlägga sina övningar till Danziger Bucht». Kommissarien, det är jag. Men om inte er excentriske vän hade varit, hade jag inte längre varit kommissarie. Hahaha! Sysslar ni med politik, Brandstedter?

— Jag? Nej. Jag är affärsman. Det ger en nog att tänka på nu för tiden.

— Jag tror det, jag tror det. Men ni minns väl, vad er excentriske vän också meddelade i går! En av våra allierade hade sänt en flotta för att stödja sina allierade vid ockupationen av Danzig — oofficiellt. Flottan kom i dag. När den fann engelska östersjöeskadern på redden med kanonerna klara, kände den på sig, att dess egen närvaro möjligen behövde motiveras, och gjorde det omedelbart. Vet ni varför den har kommit? »För att demonstrera mot alla attentat på fristaten Danzigs i Versaillesfreden garanterade integritet.» Också fröjden att höra detta har jag er vän att tacka för. Om Vår herre är de dårars förmyndare, ser det ut som om dårarna ibland kunde vara förmyndare för andra personer! Säg mig, hur kom er excentriske vän egentligen på idén att gå upp till mig?

— Jag minns inte riktigt — jag tappade huvudet den dagen. Jo, nu minns jag. Han sade: England har ibland övergivit dem som voro beroende av det, men det har aldrig godvilligt gett platsen åt en rival.

— Ha hum! sade sir Archibald. Ha — hum! Jaså, det sade han. Hum. Inte — hm — inte illa.

— Hur går det med mister David? frågade Brandstedter. Och hans vän monsieur Raymond?

— De få följa sin vän i sammetsjackan över gränsentill det röda paradiset. Det är det bästa straffet. Ni vet väl, att man tog mannen med sammetsjackan i dag morse? Det var en avdelning av våra matroser som gjorde det. Han höll på att plundra en bank i Himmelfahrtskanal 14. Löjtnanten rapporterade, att stället såg besynnerligt ut.

— Himmelfahrtskanal 14! ropade Brandstedter. Men det är ju Paul Strüwermanns hus — min väns hus.

— Är det er väns hus? Vi måste genast köra dit. Inte en pfennig får stjälas från honom.

Chauffören fick order. Bilen gungade genom de slingrande gatorna. Gårdagens horder voro försvunna. I stället började den vanliga trafiken komma i gång. Folk strömmade mot Langemarkt genom de röda tornportarna; spårvagnarna sjöngo i kurvorna; butikerna voro öppna. Morgonsolen sken; gavelhusen speglade sig i de gröna kanalerna. Då och då kom en avdelning engelska matroser marscherande genom gatorna; då och då mötte de grågröna fristatspoliser och utbytte hälsningar med dem på melodien: Deutscher We-einbrand über alles! Sir Archibald såg tankfullt på över randen av sin praktfullt färgade näsa.

— Jag undrar, jag undrar, sade han, om vi inte befriade ett par tre nationer för mycket i det sista kriget. Bland annat folk, som inte önskade bli befriade. Vad är det där?

Brandstedter hade dragit upp ett papper ur fickan. Det var det dokument, varigenom firman S. Wroblewski avsade sig alla anspråk och fordringar, som den kunde göra gällande på en viss varvstomt »enligt fristaten Danzigs gällande lagar». Brandstedter förklarade den korta giltighetstid, firman tilltänkt dessa lagar.— Det var Paul, som hittade på att jag skulle lura dem genom att gå med på deras knep. Han litade på ers excellens.

— Och i förlitan på mig gav han mig en näsa på mitt eget kontor. Jag får mer och mer aktning för hans psykologiska skarpblick. Äro vi framme?

Bilen höll framför huset med glaskupolen. De gingo in, med hans excellens i täten. Sir Archibald steg över tröskeln till rummet med jordgloben och dröjde inte att ge luft åt sina intryck och tankar.

— By Jove! Är det här han bor! En värdig bostad åt en sådan man! En jordglob stor som fullmånen, en järnväg runtom den och en skallig herre svävande i luften som drabant åt månen. Mycket fängslande! Särdeles originellt! By Jove! Och golvet översållat med guld som i en falskmyntarverkstad, och en död man med en järnstång i handen vid dörren! Mycket intressant! Högst originellt! Och två gäster, som se ut att ha lidit stor ångest. Och värden själv uppträder i sin enkla men klädsamma trikåkostym, omgiven av poliser, som en romersk härförare av liktorer. Mycket frapperande! Högst intressant! Vill ingen förklara meningen med denna rebus eller i motsatt fall tillkalla en sinnessjukläkare, ty jag känner, att själsförvirringen nalkas mig med raska steg.

Alla i rummet stirrade på sir Archibald, Gerdt Lyman, professor Freudenthal, Jakub Isotzki och inte minst fristatspoliserna, som kände honom och gjorde honnör. Det var dåren som skyndade sig att ge den önskade förklaringen.

— Den skallige herrn är herr Isotzki, som ers excellens känner. Vagnen, som han sitter i, är den sibiriskaexpressen. Han har just slagit alla världsrekord genom att resa jorden runt på femtiofem sekunder. Guldet på golvet är min sista miljon. Jag själv är arresterad som vansinnig. Om ers excellens inte skulle finna förklaringen tillfyllestgörande, behöver ers excellens inte leta länge efter sinnessjukläkare. Där stå två stycken.

Sir Archibald nickade tillfredsställt.

— Mycket klart och tydligt! Nej, jag behöver ingen sinnessjukläkare efter denna genomskinligt klara och uttömmande förklaring. Men jag måste be dessa herrar, sir Archibald vände sig till fristatspoliserna, att genast släppa husets herre lös ur sitt famntag.

Poliserna vägrade.

— Ers excellens, det är omöjligt! Han är efterlyst. Han är galen. Vi ha order att —

— Prat, prat! Vem är galen? Vem är klok? Jag ber att få rikta denna fråga till de två närvarande fackmännen. Vill någon av dem förklara den andre för att vara fullt klok?

Professor Freudenthal harsklade sig.

— Frågan: är en person fullt klok eller ej? innehåller en quaternio terminorum, som gör den omöjlig att besvara direkt, i det att begreppet fullt klok i detta fall användes i två alldeles —

— Förträffligt! ropade sir Archibald. Genomskinligt och uttömmande! Och ni, min herre?

Gerdt Lyman kunde inte underlåta att lancera sin älsklingstes.

— Vad vi kalla en fullt normal människa, en tjugufyra karats förnuftig människa, existerar inte. Studiet av de manodepressiva sinnessjukdomarnas karaktär och förlopp är i högsta grad belysande —

— Storartat! ropade sir Archibald. Det är omöjligt att vara tydligare! Vetenskapen har gett sitt utlåtande. Min vän i den klädsamma trikådräkten är lika normal som alla andra. Men han har en sak på sin kreditsida, som inte alla andra ha: han har räddat sin stad från inte mindre än två yttre fiender. Man arresterar inte fosterlandets räddare — även om han skulle ha en skruv lös.

Fristatspolisernas anförare gjorde honnör.

— Är det — är det han där, som har räddat —

— Precis! Just så! Det är han! Det är hans förtjänst att varken bolsjevikerna eller polackerna äro herrar i Danzig. Jag, engelske kommissarien, tackar honom för denna diplomatiska triumf och en svullen näsa. Funnes det rättvisa, skulle man utnämna honom till Danzigs andre grundläggare. Tills vidare bör man resa hans staty på torget, iförd de enkla men dekorativa trikåerna.

— Vill ers excellens intyga, att vi ha handlat efter order, när vi läto honom gå? I så fall —

— Med nöje! Med nöje!

De grågröna försvunno. I deras spår försvann ännu en på snabba fötter. Det var Jakub Isotzki. Situationen gick över hans förstånd. Hans ögon flackade förvirrat. Hans ena ficka svällde av någonting, som han hastigt plockat upp från golvet.

— Om jag inte såg fel, sade sir Archibald, fick vår skallige vän med sig en påse som såg ut att inte tillhöra honom.

— Låt honom behålla den, sade dåren. Han har gått igenom mycket för att komma åt den.

Professor Freudenthal och Gerdt Lyman listade ävenledes mot dörren.

— Mina herrar, sade husets värd artigt. Det har variten stor ära att ha er under mitt tak. Jag beklagar bara, att jag inte var hemma. Jag har sett mig om i världen sådan den har blivit, och värre dårhus har jag aldrig drömt om. Säg mig bara en sak, innan ni går, så skall jag aldrig mer kröka ett hår på en psykopat. Varför sätter man några dårar i stoppade celler och andra på stoppade taburetter?

De båda psykopaterna voro ur stånd att ge de upplysningar, han önskade. Brandstedter pekade på guldet, som låg utspritt över golvet.

— Är det verkligen ditt?

— Ja. Men jag vill inte gräva ned det i jorden längre som mannen i bibeln. Jag sätter in alltsammans i din affär.

— Men i vilken del av affären? Läderfabriken, likörfabriken, rederiet, sågverket, pappersfabriken, bokförlaget eller det nya varvet?

— Sätt in dem där de behövs bäst.

— Brandstedter, sade sir Archibald med ögonen uppspärrade på bägge sidor om sin praktfullt färgade näsa, ni menar inte att ni ensam presterar detta jättearbete?

— Jo, sade dåren, det gör han, och han hoppas kunna fortsätta med det i denna nya värld. Han är en större galning än jag. När blir det bättre tider, ers excellens?

— Den som visste det, den som visste det, sade sir Archibald. Lädervaror, rederi, bokförlag, skeppsvarv ... Jag tror vi befriade ett par tre nationer i det sista kriget där hela folket inte kan åta sig att hålla så många företag i gång. Det blir visst inte bättre tider, förrän världen inser, att den som inte vill arbeta, han skall inte heller befrias.

— Aj aj, sade dåren. Det kan dröja länge det, stackars Siegfried.

— Man måste arbeta och vänta, sade Siegfried Brandstedter.

XIII.

Ångaren Niels Ebbesen stod ut över Danziger Bucht med nordvästlig kurs. På dess däck stodo tre svenska herrar. När Gerdt Lyman kom hem till hotell Krakau, sutto två av hans bulvanacceptanter där och förfriskade sig med Kurfürstlicher Magenbitter i avvaktan på att han skulle visa sig. De betalade hans hotellräkning, satte honom i en bil och körde honom direkt till ångaren i och för hemtransport.

— Endossenterna trodde inte ett ögonblick på att du satt vid den psykopatiske Gamaliels fötter. De hade snusat upp att här låg ett spelhelvete strax utanför Danzig. De skickade hit oss för att hämta dig.

— Trodde de inte, att jag läste för Freudenthal? sade Gerdt Lyman ilsket. Var så god! Här är ett intyg om att jag tagit enskild undervisning för professorn. Tror ni på det?

Bulvanacceptanterna genomläste professor Freudenthal certifikat. — Hm, var allt vad de sade. Vet du vad portiern påstod? Att du inte har sovit i din säng en enda natt medan du bodde på hotellet!

— Därför att jag hade låst in mig för studier, ja!

— Håhå! Var då?

— Tillsammans med professor Freudenthal! Men det tror ni förstås inte?

— Nej, det får du visst ingen att tro, och nu skall duhem och ta examen, sade den ene bulvanacceptanten skadeglatt. Nu får du inte pardon längre.

Gerdt Lyman mumlade en välsignelse över arbetet.

— I varje fall fick man då se en revolution, sade den andre bulvanacceptanten. Vem hade trott på något sådant nu

för tiden?

Ingen svarade. Ångaren Niels Ebbesen gled mot en neutral hamn, valutor rasslade utför backe, politici mördades, och djup Versaillesfred vilade över världen. FRANK HELLER^ BÄSTA

Tre saker gjorde Frank Heller till inte bara vår främste utan också vår internationellt mest kände äventyrsförfattare; han var en mästare i konsten att finna ut en väl-spunnen intrig, han var kvick och spirituell och hans stil var alltid soignerad och elegant.

Dessutom var Frank Heller den andlige fadern till svensk äventyrslitteraturs främste hjälte: den ojämförlige professor Pelotard, alias Filip Collin, en mästare i konsten att klara sig ur en aldrig så svår knipa, genial i sin charmerande fräckhet och suverän i sitt överlägsna förakt för alla borgerliga lagparagrafer och vedertagen moral.

Ett urval av hans romaner och noveller utges nu i serien Frank Hellers bästa. Den innehåller det yppersta som kan bjudas av god underhållning och ger läsaren i rikt mått spännande, rolig och kultiverad förströelse.

Upplagan omfattar följande volymer:

Storhertigens finanser. 4: 75, inb. 7: 50 Storhertigens senare finanser. 4:75, inb. 7: 50 Storhertigens efterlämnade finanser. 4:75, inb. 7:50 I hasardens huvudstad. 4: 25, inb. 7: — Du dåre i denna natt. 3: 75, inb. 6: 50 Kejsarens gamla kläder. 4: 75, inb. 7: 50 Den tusen och andra natten. 3:75, inb. 6:50 Marco Polos miljoner. 3: 75, inb. 6: 50 Förbannelse över de otrogna. 3:75, inb. 6: 50 Herr Collins affärer i London. 4:25, inb. 7:—-Herr Collin contra Napoleon. 4:25, inb. 7: — Herr Collins sällsamma äventyr. 4:25, inb. 7: —

ALBERT BONNIERS FÖRLAG Pris 3: j], inb. 6: jo